

De gebruiken en plegtigheden der Roomsch Katholieke Kerk : met geschiedkundige aantekeningen ten dienste van godsdienstleeraars, onderwijzers en huisvaders

<https://hdl.handle.net/1874/236714>

48/105

mm 13720

DE
GEBRUIKEN EN PLEGTIGHEDEN
DER
ROMSCH KATHOLIEKE KERK,
MET
GESCHIEDKUNDIGE AANTEKENINGEN,
TEN DIENSTE VAN
DE KATHOLIEKE JEUGD.

VRIJ NAAR HET HOOGDUITSCH.

VAN

JOZEF ANTONY,

HOOGLEERAAR TE MUNSTER,

DOOR

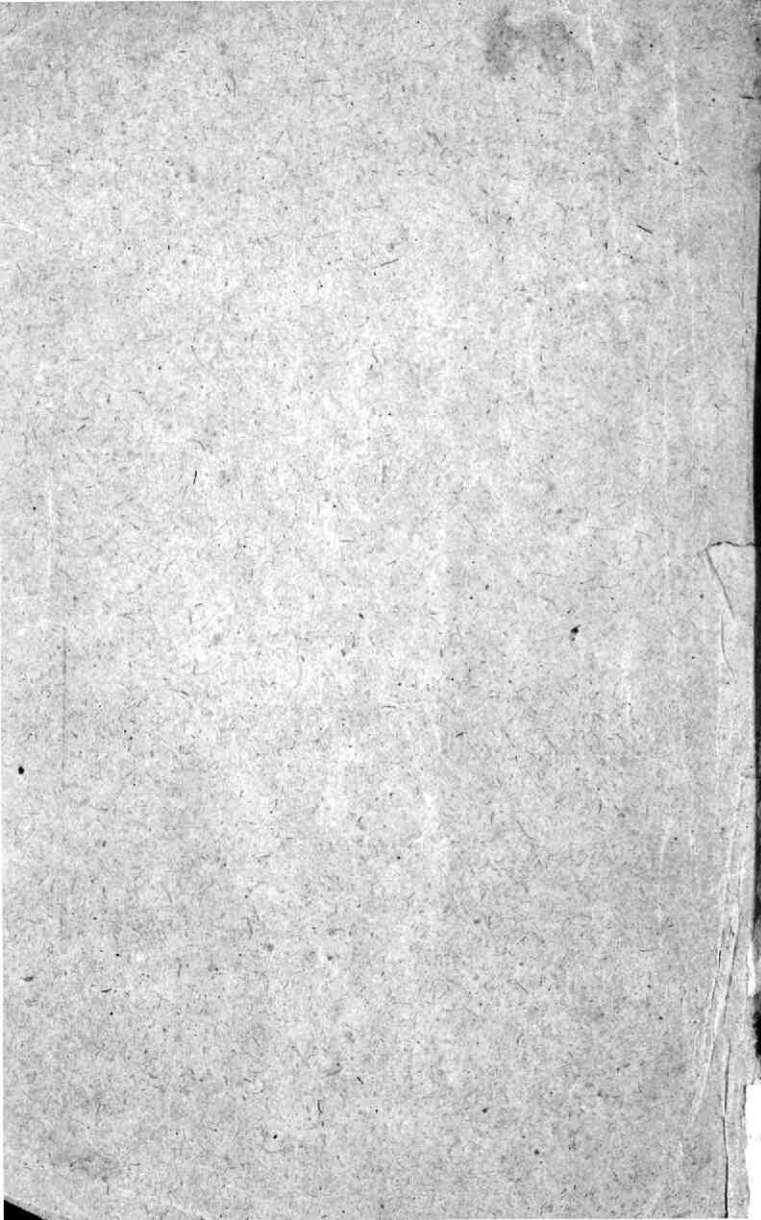
J. SONJEE, R. C. Pastoor te Noordwijk.

DERDE, HERZIENE, DRUK.

AMSTERDAM,
J. S. DE HAAS.
1872.

5

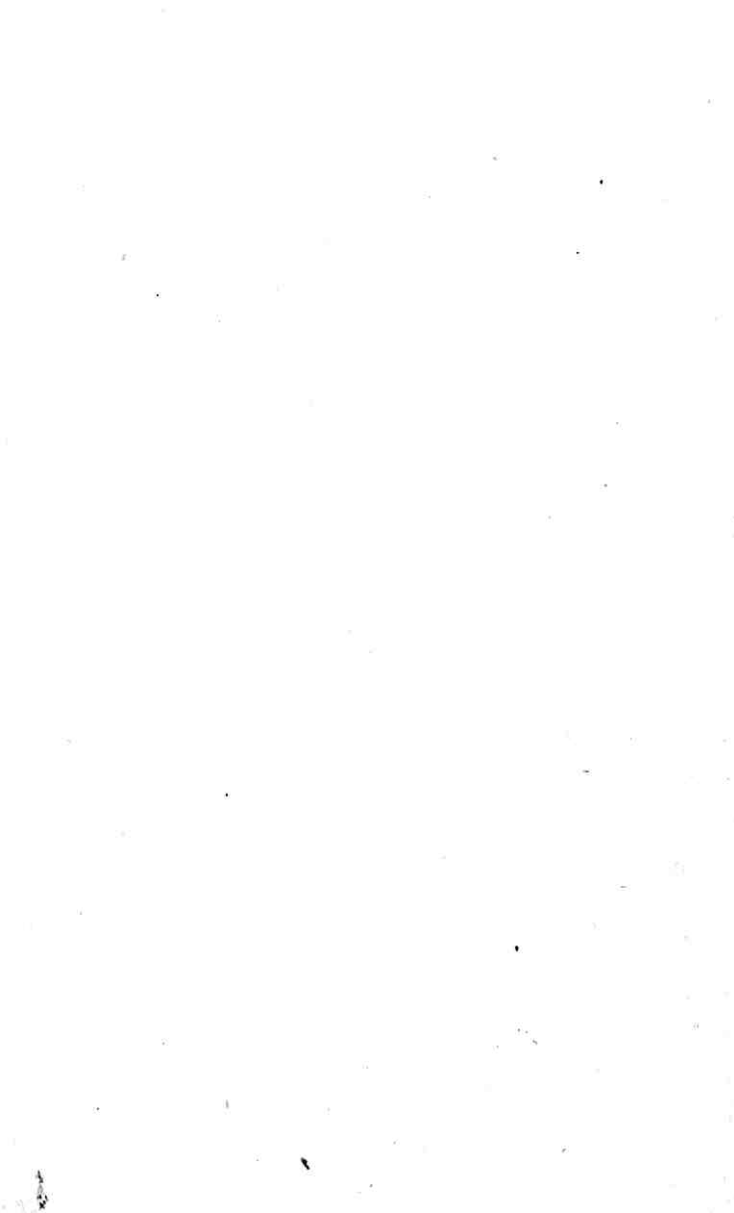

DE GEBRUIKEN EN PLEGTIGHEDEN

DER

ROOMSCH KATHOLIEKE KERK.

48/105

Wij

DE
GEBRUIKEN EN PLEGTIGHEDEN
DER
ROOMSCH KATHOLIEKE KERK,
MET
GESCHIEDKUNDIGE AANTEEKENINGEN,
TEN DIENSTE VAN
DE KATHOLIEKE JEUGD.

VRIJ NAAR HET HOOGDUITSCH.

VAN

JOZEF ANTONY,

HOOGLEERAAR TE MUNSTER,

DOOR

H. J. SONJEE, R. C. Pastoor te Noordwijk.

DERDE, HERZIENE, DRUK.

AMSTERDAM,
J. S. DE HAAS.
1871.

ARCHIPRESBYTERATUS

HOLLANDIAE, ZEELANDIAE AC WESTFRISIAE.

N°. 333.

Opusculum, cui titulus: DE GEBRUIKEN EN PLEGTIGHEDEN DER
ROONSCH KATHOLIEKE KERK, *met Geschiedkundige Aanteekeningen,*
ten dienste van de Katholieke Jeugd. Uit het Hoogduitsch,
door den Eerw. Heer H. J. SONJEE, R. K. Pastoor te Noordwijk,
imprimi permittitur.

Dabam Lugduni Batavorum,
hac 29 Julii 1845.

P. A. KERVEL,
ARCHIPRESBYTER HOLL.

INHOUD.

EERSTE AFDEELING.	I-II. <i>Over de Kerken . . . . .</i>	blz. 1
	III. <i>De uitwendige voorwerpen . . .</i>	6
	IV. <i>De inwendige voorwerpen . . . .</i>	10
TWEEDE AFDEELING.	I. <i>Over de onderscheidene tijdper- ken in de Kerk, en derzelver betekenis . . . . .</i>	28
DERDE AFDEELING.	I. <i>Over de verschillende kerkelijke verrigtingen gedurende het jaar; of over de Godsdienst oefeningen.</i>	53
	II. <i>Over eenige bijzondere kerkelijke verrigtingen, en wel vooreerst over de gewone . . . . .</i>	89
	III. <i>Over eenige buitengewone kerke- lijke verrigtingen. . . . .</i>	98

DE SCHRIJVER AAN DEN LEZER.

Dit boekje is voornamelijk bestemd voor aankomende jongelingen en meisjes, welke zich voor hunne eerste Heilige Communie voorbereiden, of die reeds gedaan hebben.

De bedoeling bij het ontwerpen van hetzelfde was geene andere, dan aan de geliefde jeugd de noodige wetenschap, aangaande de heilige voorwerpen, de heilige dagen en verrigtingen onzer Kerk, mede te deelen. Immers, wat is in staat om den menschelijken geest krachtiger tot God te verheffen; wat stort grooteren eerbied jegens de geheimen der Heilige Godsdienst in, dan eene naauwkeurige kennis van dezelve, en van de juiste beteekenis en opvatting der plegtigheden, die daarmede verbonden en door de Kerk ingesteld zijn? Om die reden zijn de zinrijkste verklaringen, welke bij de Kerkvaders en kerkelijke schrijvers, betrekkelijk de openbare godsdienst-oefening aangetroffen, en met kostbare goudkorrels vergeleken kunnen worden, op de behoorlijke plaats ingevoegd. De weinige geschiedkundige aantekeningen, welke hier en daar voorkomen, zijn hoofdzakelijk voor den onderwijzer bestemd, die zich bij de uitlegging der kerkgebruiken van dit boekje zou willen bedienen . . . . .

Mogt nu het vlijtig gebruik van dit geschrift in de jeugdige en onschuldige harten blijdschap in God, stichting in zijne Heilige Dienst en moed tot eenen godvruchtigen levenswandel opwekken en bevestigen! Daartoe schenke de Almagtige Zijnen zegen!

MUNSTER,
16 Julij 1835.

DE SCHRIJVER.

VOORREDE VAN DEN 2ⁿ DRUK.

Ik heb, Waarde Lezer! de vertaling van dit werkje op aanzoek der Uitgevers ondernomen, en met genoegten afgewerkt. Om het boekje zoo laag mogelijk van prijs te maken, en hetzelfde daardoor in zeer vele handen te brengen, waarin het welligt bij grootere kostbaarheid niet komen zou, heb ik van het *oorspronkelijke* al datgene weggelaten, wat mij toescheen zonder hinder gemist te kunnen worden.

Verder heb ik op zeer vele plaatsen *veranderingen moeten maken*, om met *ons Ritueel* in overeenstemming te blijven, en meer dan eens stukken *ingevuld*, waar ik meende, dat iets overgeslagen was. In hoeverre ik door deze handelwijze goed- of afkeuring verdiend heb, laat ik aan het oordeel mijner Lezers, en wel bijzonder aan dat van mijne hooggeachte Ambtsbroeders, zonder tegenspraak over.

De wensch van den Hooggel. Schrijver is ook de mijne: mogen kennis en stichting de vruchten van dezen geringen arbeid zijn!"

Zoo schreef ik in 1845. Na tien jaren zie ik met genoegten dat mijn arbeid gelukt is. Er zijn zeventien honderd exemplaren van den *eersten druk* verkocht, en men verlangt eene nieuwe oplage, een duidelijk bewijs voor den goeden ontvangst van het werkje. Ik mag dan ook niet ondankbaar zijn; en heb mij de onaangename taak opgelegd om, ten bewijze daarvan, alles nog eens over te zien en de noodige verbeteringen aan te brengen.

En zij nu deze *tweede druk* niet ongelukkiger dan zijn voorganger!

EERSTE AFDEELING.

I.

Over de Kerken.

Het woord *Kerk* heeft eene dubbele beteekenis, want *vooreerst* verstaat men daardoor de vergadering van alle ware geloovigen onder een zichtbaar opperhoofd. In dien zin bevat zij alle Katholieke Christenen van den geheelen aardbodem, welke, om hunne menigte, in geen door menschenhanden gesticht gebouw kunnen bijeenverzameld worden. De geheele aarde is haar woonhuis, en het uitspannel is het dak dezes huizes. De geheele zichtbare wereld alzoo is Gods huis, God zelf heeft het gebouwd, Gods kinderen wonen er in, en God, Dien zij dienen, woont in hun midden.

Deze Kerk is door Jesus Christus, onzen Zaligmaker gesticht; op den apostel Petrus (de steenrots) gebouwd; en door dezen en zijne mede-apostelen en mede-leerlingen over de gansche wereld verspreid. Deze Kerk is door de verdiensten van onzen Heer, Jesus Christus en van zijne Heiligen, oneindig rijk in eeuwige goederen, en zij zal bestaan tot aan het einde aller eeuwen.

Daarom wordt de Kerk een geestelijk ligchaam genoemd, welks heilig hoofd Jesus Christus is, en welks ledematen de geloovigen zijn. Door het hoofd, de zetel des levens en des verstands, worden alle leden vereenigd, geleid, met geestelijk leven bezielde en tot de zaligheid voorbereid. Ook bezit de Kerk velerlei *gaven*, zooals de gaaf van *wijsheid* en van *verstand*, de gaaf van *raad* en van *sterkte*, de gaaf van *wetenschap* en van *godsvrucht* en de gaaf van *vreeze Gods*; doch het is slechts een en dezelfde Geest, van wien deze gaven komen.

In deze Kerk zijn velerlei bedienaars; als *bisschoppen*, *priesters*, *diakens*, *onder-diakens*, *acolythen*, *lectoren*, *exorcisten* en *ostia-*

rii 1). De *kruinschering* is slechts eene voorbereiding tot het ontvangen der kleine en groote H. Wijdingen.

Dan er is slechts een Heer, tot wiens dienst deze alle geschikt zijn, en die is Jesus Christus, de waarachtige, eeuwige Hoogepriester. De eerste der bisschoppen, *de Paus*, zoowel als de laagste in rang onder de kerkelijke dienaren, allen zijn door Jesus verheven, en moeten Hem in leer en wandel getrouw navolgen. Hierom ook is de Paus gewoon zich te noemen: *dienaar der dienaren Gods*.

In deze door Jesus Christus onzen Heiland gestichte Kerk bestaan menigvuldige verrigtingen; want de onwetenden worden er onderwezen, de ongeloovigen tot God gebragt, de zwakken versterkt, de gevallen opgerigt, de bedroefden getroost, de sterfenden tot de eeuwigheid voorbereid en de gestorvenen begraven; zoo als ook diezelfde Kerk tot God, den Vader van allen, die alles in allen werkt, voor het welzijn van hare overledene medeleden, hare gebeden na hunnen dood opzendt.

De bisschop van *Rome* staat als zigbaar hoofd dier geheele heilige Kerk, en als plaatsbekleeder van Jesus Christus en opvolger van den heiligen Petrus boven allen; hij wordt, ten einde hem van de overige bisschoppen te onderscheiden, en de hooge waardigheid van de hem opgedragene gewigtige bediening aan te duiden, *Paus*, en ook wel *Heilige Vader* genoemd.

Deze gemelde Kerk nu wordt wederom in vele kleinere gedeelten, welke men *diocезen of bisdommen* noemt, en over welke een *bisschop* gesteld is, verdeeld. Elk dezer bisdommen wordt weder in kleinere gedeelten, of *gemeenten* gesmaldeeld, welke *pastoryen* geheeten worden, en over welke een *zielzorger* of *pastoor* is aangesteld. Er zijn ook pastoors, die in kerkelijke aangelegenheden over onderscheidene pastorijen het opzigt heb-

1) De *ostiarii* (deurwachters) hadden de bediening van het bewaren der kerkdeur-sleutels, alsmede om dengenen, aan welke de intrede der Kerk, of de bijwoning van de Heilige Mis ontzegd was, het binnenkomen te beletten.

De *lectoren* (lezers) moesten de H. Schrift voorlezen, en soms ook wel verklaren.

De *exorcisten* (bezweerders) moesten diegenen, welke van den duivel bezeten waren, bezweren.

De *acolythen* (dienaars) waren bestemd om het licht te dragen, alsmede om de kaarsen te ontstekén en de wijn- en waterkannetjes voor het Heilige Misoffer gereed te houden.

ben, en de zoodanige worden *deken*s en *aartspriesters* genoemd. Een bisschop, die over meer andere bisschoppen gesteld is, heet *aartsbisschop*; een medehelper van eenen bisschop in bisschoppelijke zaken of kerkelijk bestuur, wordt of *wijbisschop*, of *generaal-vicaris*, of *coadjutor* (medehelper) genoemd.

Ten tweede: verstaat men door *Kerk* het gebouw, dat door menschenhanden opgericht, en voor een geëelte der Christenen tot de openbare eeredienst door den bisschop, of door deszelfs plaatsbekleeder gewijd, dat wil zeggen, geheiligd is. Hetgene nu in de heilige Kerk Gods in het algemeen geschiedt, dat bestaat en geschiedt ook in elk gedeelte van dezelve, hoe klein ook, naar behoefte en gelegenheid. In elke gemeente zijn de oneindige genadeschatten der godsdienst van Jesus Christus aanwezig, en ieder christen kan daaraan deelnemen, zoo hij gelooft, zich het ontvangen daarvan waardig maakt, en zich heilig maken wil; evenzoo stroomt de kracht van den wijngaard zelfs door de kleinste ranken, en doet die bloeijen en vruchtbaar worden 1).

De Kerk beschouwd als een godsdienstig gebouw, ten dienste van een deel der geloovige christenen, is derhalve het treffendste afbeeldsel der geheele algemeene Kerk; zij is de schatkamer der goddelijke genademiddelen, de werkplaats van ons heil, het huis des gebeds 2), het huis van God.

Als de Kerk een groot en heerlijk gebouw is, wordt zij *Tempel* genoemd.

II.

In deze beteekenis bestaan er verschillende soorten van Kerken, en wel *cathedraal*-, *hoofd*- of *domkerken*, *De cathedraal*- of *moederkerk* is de zetel des bisschops, of de bisschoppelijke kerk; alle andere *stifts*- 3), *parochie*- en *kloosterkerken* zijn als hare dochters te beschouwen.

a.) In de *cathedraal-kerk* verrigt de bisschop zoowel zijne bisschoppelijke als zijne priesterlijke ambtsbediening. Van daar wor-

1) Jesus vergelijkt zich zelve (Joan. XV, 3) bij eenen wijngaard, en zijne leerlingen bij de ranken.

2) De Heer zegt: *Mijn huis is een huis des gebeds*. Matt. XXI: 13.

3) In de *stifts-kerken* worden de godsdienstoefeningen, even als in de *cathedraal-kerk*, door daaraan verbondene geestelijken gehouden.

den de overige kerken op zekere tijden des jaars met waardige arbeiders in den wijngaard des Heeren voorzien; daár zegent de bisschop jaarlijks op Witten Donderdag de Heilige Olieën, waarvan tot versterking der zieken en tot zalving der doopelingen, alle onderhoorige kerken van het geheele bisdom voorzien worden. Ook bedient hij daar op den gestelden tijd het Heilige Sacrament des Vormsels. In diezelfde cathedraal-kerk wordt ook dagelijks de geheele plegtige eeredienst, bestaande in het canonieke uurgebed, of *de getijden* der geestelijken, en in het zingen van de plegtige *hoogmis*, tot stichting der geloovigen, en als maatstaf van de godsdienstoefeningen in andere kerken, uitgeoefend.

b.) *Parochiekerken* zijn die, waarin een door den bisschop aangesteld priester, in plaats van den bisschop, zijne priesterlijke bediening tot heil der zielen van degenen die tot zijne parochie behooren, uitoefent.

c.) *Bijkerken* of *kapellen* zijn de zoodanige, waarbij of geen priester, of slechts een medehelper van den pastoor is aangesteld. In zulke bijkerken, of kapellen wordt gewoonlijk de *geheele* godsdienstoefening niet gehouden; veel minder nog worden aldaar alle heilige Sacramenten, die door eenen priester kunnen bediend worden, aan de geloovigen uitgedeeld; zulks geldt vooral ten opzichte van den *doop* en van het *huwelijk*.

d.) *Kloosterkerken*, welke door de leden eener geestelijke orde gebezigd worden om hunne afgebrokene klooster-godsdienstoefeningen te houden.

Uit het tot hiertoe aangevoerde vloeijen de volgende gedragsregelen voort.

1.) Elk lid eener parochie moet zooveel doenlijk bij de openbare godsdienstoefeningen in zijne parochiekerk verschijnen.

2.) Het is wel geoorloofd in bijkerken en andere bedehuizen de openbare godsdienstoefeningen bij te wonen, doch zulks moet zooveel mogelijk geschieden zonder dat de godsdienst in de parochiekerk daarbij verzuimd wordt.

3.) Iets anders is het met zwakken, zieken en oude lieden; of met hen, die met de bewaking van het huis, of met de zorg voor zeer jonge kinderen belast, of door hoogst gewigtige bezigheden, welke geen uitstel lijden, verhinderd zijn. Dezulken doen wel met in eene andere kerk hunne godsdienstpligten te vervullen.

4.) Hei is zeer stichtend en volkomen in den geest der Kerk, ja,

het is zeer pligtmatig te achten, dat de leden eener parochie, vlijtig en ordelijk, in hunne eigene parochiekerk de godsdienst bijwonen en aldaar de heilige Sacramenten ontvangen. Trouwens, hoe kan de pastoor een lid zijner parochie op deszelfs sterfbed als geneesheer der ziel behandelen, wanneer het in gezonde dagen nimmer gewoon was, de parochiekerk te bezoeken, en bij den zielzorger zoo onbekend is, dat hij naauwelijks deszelfs naam weet te noemen?

Over de kerken in het algemeen zijn nog de volgende punten op te merken:

1.) Men vindt kerken gebouwd in den vorm van een *enkel*, of van een *dubbel kruis*. Christus onze Heer heeft door kruis en lijden zijne kerk verworven, en door hetzelfde zijne kinderen geheiligd; zulks wordt zeer gepast door de gedaante van een kruis aangeduid.

2.) Bijna altoos zijn de kerken naar het oosten, dat is, naar den opgang der zon gebouwd; ook deze bouwtrant heeft deszelfs betekenis. Ons moet daardoor herinnerd worden, dat geloovige christenen de opstanding van hunnen Heiland en zijne terugkomst, wanneer Hij, als regter komen en als de zon der gerechtigheid weder opgaan zal, nooit vergeten, maar steeds ter harte nemen moeten, en zulke voornamelijk dan wanneer zij in de kerk vereenigd zijn.

3.) Veelal bevindt zich in het midden van het dak der kerk een *koepel*, of *eene opening*. Dit is een zinnebeeld, hoe Christus ons den hemel geopend heeft, daarheen is opgevaren, van daar ons zijnen geest en zijne genade uitdeelt, en hoe Hij ons ook eenmaal, na het voleindigen van onzen levensloop, zoo wij godvruchtig geleefd hebben, derwaarts zal opnemen.

Thans gaan wij tot de beschouwing der bijzondere voorwerpen over, welke tot eene kerk, als godsdienstig gebouw, behooren. Wij willen van het bijzondere tot het algemeene overgaan, en dan het uitwendige en inwendige van hetzelfde beschouwen. 1)

De kerkelijke voorwerpen dan worden verdeeld in *uitwendige*

1) Ik wensch, dat vooral de leergrevere jengd hier poge voet voor voet en met oplettendheid te volgen, en trachte te verstaan en te begrijpen, wat over de kerkelijke voorwerpen gezegd zal worden. Gij zult, lieve kinderen! met den tijd, en als uw verstand zich meer ontwikkelt, de geheimen van God en van zijne Kerk beter inzien, gij zult steeds toenemen in wijsheid. Gij zult overtuigd worden, dat al wat eenmaal in de Kerk Gods in het algemeen is goedgekeurd en verordend, ook eerbiedwaardig en heilig en uit Gods geest oorspronkelijk is.

en *inwendige*. De uitwendige zijn: *de toren, het kerkhof en het portaal*, de inwendige: *het schip der kerk, het koor en de sakristy*. Elk dezer gedeelten bevat wederom andere kerkelijke voorwerpen. Wij zullen die stuk voor stuk beschouwen.

III.

De uitwendige voorwerpen.

De *toren* is een stevig in de aarde gegrondvest en hoog verheven gebouw. Hieromtrent valt op te merken:

1.) Dat hij aan de Kerk een heerlijker aanzien geeft.

2.) Door zijne verhevene rigting van de aarde hemelwaarts leert hij ons, dat wij ons zoo weinig mogelijk met de wereld gemeenzaam maken moeten; het is alsof hij elken christen, die in de nabijheid der kerk komt, toeroept: „Vergeet thans uwe tijdelijke zorgen en zwaarigheden; verhef uw gemoed ten hemel tot God, en tot de beschouwing en verkrijging der hemelsche goederen.”

Zijne stevige vestiging in de aarde moet ons herinneren aan de *onwrikbaarheid des geloofs*, aan de *vastheid onzer goede voornemens en aan de volharding in die beiden*.

3.) Op den top des torens bevindt zich gewoonlijk een bol of kloot en een *kruis*. Deze beteekenen dat Jesus Christus door zijnen dood aan het kruis de geheele wereld (door den bol verbeeld) verlost heeft; ook wordt door deze kenteekenen aangeduid dat de daarmede versierde kerk eene *christelijke* is.

Op de spits van het kruis ziet men meestal eenen *haan*, niet slechts om ons in staat te stellen den heerschenden wind en het daarmede in verband staande weder te kennen, maar veeler opdat wij daarin *het beeld der waakzaamheid* zouden opmerken. „*Wakt en bidt*, zegt de Heiland, *opdat gij niet in bekoring komt.*” (Matth. XXXVI: 41). Ook moeten de zieleherders dag en nacht over hunne kudde waken; zeer gepast alzo en volkomen doelmatig is dit teeken, als een treffend beeld van de wachters in Israël, dat is: der zielzorgers, op de opperste spits van den toren geplaatst, opdat het overal in de gemeente nederzie, en gezien worde; de harten der aanschouweren met geestelijke blijdschap vervulle, hen van het kwade afschrikke, en hunne goede voornemens versterke en bevestigte.

4.) *In den toren* bevinden zich de door den bisschop, of door eenen priester met toestemming van den bisschop, met de voorgeschrevene plegtigheden gewijde *klokken*. Het is de gewoonte die geregeld driemaal daags te luiden: en dit luiden is bekend onder den naam van den *Angelus*, of den Engel des Heeren. Het moet strekken om ons bij het godvruchtige opzeggen der hiertoe geschikte gebeden, des morgens de genadevolle menschwording van Jesus Christus, des middags zijn bitter lijden en dood, en des avonds zijne heerlijke verrijzenis te herinneren. Ook wordt door middel van eene of meer klokken het blijde teeken van den aanvang der openbare kerkelijke godsdienstoefeningen gegeven, en de gemeente door het gelui tot de bijwoning der godsdienst uitgenoodigd. De *grootte klok* (hiertoe door baren diepen en majestueusen toon best geschikt) verkondigt onder de hoogmis het verheven oogenblik, waarop Jesus Christus zich verwaardigt op ons altaar tegenwoordig gesteld te worden. Hare plegtige, elkander langzaam opvolgende slagen beteekenen en verhoogen die treffende stilte, welke thans juist onder de knielende gemeente heerscht, te midden van welke de offerende priester het allerheiligste ligchaam en het allerheiligste bloed van Jesus Christus opheft, en allen daardoor tot de aanbidding er van aanspoort. Nu behooren ook de afwezenden, die dit teeken vernemen, vol eerbied dit plegtige oogenblik mede te vieren en met ter zijde stelling van hetgene, waarmede zij bezig waren, eenen blijmoedigen blik ten hemel te wenden en Jesus in hun hart te aanbidden. In sommige oorden wordt een teeken met de klok gegeven, wanneer de zielzorger bij eenen zieke geroepen wordt om hem de laatste genademiddelen toe te dienen en tot den dood voor te bereiden, opdat de gemeente voor haar medelid zoude bidden. De *doodklok* maakt aan de gemeente het overlijden van eenen mede-broeder of mede-zuster bekend en vermaant ons om ernstig en krachtvol met de kerk Gods voor hen te smeeken en zoowel de ter aarde bestelling van het lijk, als de Godsdienst-plegtigheden voor de rust der ziel bij te wonen.

Maar ook schrikbarend en als een stormwind klinkt het geluid van dit gewijde voorwerp als het ons oproept tot beoefening van de liefde tot den naaste; wanneer een ongeluk, bij voorbeeld, *brand of watervloed*, of eenig ander onheil sommige medeleden der gemeente of hunne bezittingen treft. En dan maakt ons de klok nog dagelijks, uur voor uur, door eenen hamer, welke door

het uurwerk bewogen wordt, den snellen voorbijgang des tijds en deszelfs onherroepelijkheid bekend 1).

Eindelijk, terwijl de klokken haren feestelijken klank door de omliggende oorden verspreiden en ons de dagen des Heeren aankondigen, vervullen zij onze harten met eene zachte, onuitsprekelijke en verhevene blijdschap. Zij herinneren ons, door haar feestelijk gelui, levendig, hoe het woord Gods, het heilige Evangelie, door de apostelen alom in de wereld gepredikt, en door Joden en Heidenen gehoord en aangenomen is. *Over de geheele aarde is hun geluid uitgegaan, en tot aan de uiteinden des aardbols hunne woorden.* (Psalm XVIII, 5.)

Verder behoort het *Kerkhof* tot de uitwendige voorwerpen der kerk. Het is de rustplaats der overledene christenen. Het draagt verscheidene namen, en heet, vooreerst, *kerkhof*, omdat het gewoonlijk, althans in vroegere dagen, de kerk als een hof omringde, en deze als het ware daarin gebouwd is. Ook noemt men het *Gods akker*, vermits de lichamen der geloovigen, gelijk een zaad daarin nedergelegd, den dag der opstanding verbeiden, waarop zij tot een nieuw leven ontkiemen zullen. Het wordt ook wel *vredehof* genoemd, dewijl de lichamen der overledenen aldaar in vrede rusten 2).

Op het kerkhof moet *een kruis* van aanzienlijke grootte, hetzij in het midden, hetzij aan den ingang opgericht zijn. Hetzelve duidt aan, dat allen, die daar rusten, in het geloof aan Christus zijn gestorven en de zalige opstanding verwachten. Meestal is dit kruis op eene zeer gepaste wijze met eene bijbelspreuk versierd, zoo als, bij voorbeeld: *Ik ben de verrijzenis en het leven; wie in mij geloofd zal leven, al ware hij ook gestorven* (Joan. XI: 25). Of wel: *Wilt u daarover niet verwonderen, dat het uur komt, waarin allen, die in de graven zijn, de stem van den Zoon Gods zullen hooren; en die goed gedaan hebben zullen verrijzen tot het leven; maar die kwaad gedaan hebben ter veroordeeling.* (Joan. V: 28, 29.)

1) Mogten wij toch bij de wisseling der uren denken: *doe voordeel met den tijd tot eer van God en tot heil van uwe ziel; want hij gaat snel voorbij, en de eeuwigheid volgt hem op den voet. Werk de werken Gods, zoo lang het dag is; want de nacht komt, waarin niemand werken kan.* Joan IX: 4.

2) Zoo bidt ook de priester in de II. Mis, wanneer hij de gedachtenis der overledenen houdt: *Gedenk, Heer! uwe dienaren en dienaressen, die ons zijn voorgegaan met het teeken des geloofs en slapen in den slaap des vredes.*"

Op de bijzondere graven vindt men, waar de ruimte dit veroorlooft, kleinere kruisen, welke aanduiden, dat de daar begravene een Katholiek christen geweest is; men leest dan ook daarop zijnen naam, zijnen ouderdom, en meermaals zelfs de merkwaardigheden van zijn leven 1). De *bloemen en heesters*, welke dikwerf door vrome handen ter gedachtenis der aldaar rustende geliefde overledenen geplant worden, kan men als een verblijdend zinnebeeld beschouwen, hoe eenmaal de hier begravene lichamen, als bloemen uit de aarde, wederom voortspruiten en in de heerlijkheid van Christus zullen opstaan, bijaldien zij slechts in den Heer ontslapen zijn 2).

Verder valt nog op te merken, dat dit *Vredehof*, zoo als wij het ten laatste noemden, naar kerkelijk gebruik, vooraf door eenen priester gewijd wordt en daarom tot de gewijde plaatsen behoort, waarom ook al datgene moet vermeden worden, wat tegen de waardigheid en ernst, welke aan eene rustplaats van geloovigen passen, zoude kunnen strijden.

Zoo ook heeft de Kerk, om wijze redenen, aan zulke ongelukkigen, die hun eigen leven hebben aangerand, of aan diegenen, welke buiten de christelijke gemeenschap sterven, van overlang de begrafenis op zulk eene heilige plaats ontzegd. Ook de kinderen, welke vóór het ontvangen van het II. Doopsel sterven, hebben om die reden hunne begraafplaats buiten de gewijde aarde.

Men kan ook het *portaal* onder de voorwerpen buiten de kerk rekenen. Men vindt hetzelfde vooral bij de grootere, de cathedraal- of stiftskerken. Eertijds diende het tot begraafplaats der geestelijken, welke bij zulk eene kerk waren geplaatst geweest en het voorregt hadden om daar ter aarde besteld te worden. Ook wordt op de zon- of feestdagen door het jaar de gebruikelijke processie of omgang door hetzelfde gehouden en aldaar een gebed voor de overledenen gedaan.

Ook bevinden zich in de *kruisgangen* der kathedraal- en stiftskerken gewoonlijk *kapellen*, welke dikwerf voor den bisschop en de andere geestelijken tot de uitoefening hunner ambts-bediening strekken, maar ook menigmaal tot bijzondere godsdienst-oefeningen gebezigd worden.

1) Doch alle dergelijke gedenkteekenen moeten christelijk blijven. Soms ontmoet men er, die veeleer heidensch konden genoemd worden.

2) *„Voorwaar, voorwaar ik zeg u: zoo het turwegraan in de aarde vallende, niet sterft, blijft het alleen; dan zoo het sterft, brengt het vele vrucht voort.* Joan. XII: 24, 25.

1.) Dan hetzij de kerk met prachtig en kunstig gebouwde kruisgangen voorzien zij, of, gelijk meestal met de kleinere kerken het geval is, een enkel portaal hebbe: een en ander moet strekken, om aan de kerk meer aanzien te geven.

2.) De kerkgangers vinden hier gelegenheid om even uit te rusten en zich in- en uitwendig in eene betamelijke gesteltenis te plaatsen, alvorens zij het heiligdom binnentreden.

3.) In vroegere tijden zag men in het zoogenaamde voorhuis of portaal eene *fontein* of een *waterbak*, waar de binnentredenden zich net aangezigt en de handen wieschen. Dit was een zinnebeeld der inwendige reiniging. Thans heeft men, in plaats van zulk eene fontein, een *wijwatersvat* aan den ingang der kerk. De christenen behooren zich bij het binnentreden en bij het verlaten van de kerk eerbiedig met dit water te besprengen, waarbij men dan zeggen kan: *•Heer! Gij zult mij besproeijen met hijzop, en ik zal gezuiverd worden; gij zult mij wasschen, en ik zal witter worden dan sneeuw.* (Ps. L: 9.)¹⁾

4.) Het besprengen met wijwater is een oud en loffelijk gebruik; men moet daarbij leedwezen over de bedrevene zonden hebben, en gevoelen hoe onwaardig men is om voor God te verschijnen.

Op zulke wijze dienen de uitwendige voorwerpen der kerk om den mensch tot de inwendige voor te bereiden. De *hoog verheven toren* moet hem ten hemel verheffen; het *geluid der klokken* zijn hart en zijne ooren openen om het woord Gods te hooren: de *weg over en langs de graven* hem zijne sterfelijkheid herinneren en hem aanzetten om der zonden en der kwade begeerten bij tijds af te sterven. Het *wijwater* eindelijk moet hem tot eene heilige boetvaardigheid aansporen en het geestelijke leven in hem opwekken en versterken.

IV.

De inwendige voorwerpen.

Zoodra men de kerk is binnengetreden doet zich het *schip der kerk*, de eigenlijke plaats voor het volk, aan het oog op; daarachter

1) Onder de wet van Mozes reinigde de priester den melaatsche na deszelfs genezing, door hem met het bloed van de offerande door middel van een hijzoptak te besproeijen, 3de Boek van Mozes XIX: 6, 7.

volgt het *koor*, hetwelk, wij hetzelfde het heiligdom bevat, alsook om aan de kerk een prachtiger aanzien te geven, veel hooger van gewelf is dan het *schip* der kerk. Meestal wordt (althans dit geschiedde vroeger) het *koor* door een *getralied hek*, of wel door eene verhooging van verscheidene treden, van het *schip* der kerk afgezonderd. Sinds, bij den dood van Jesus Christus aan het kruis, het voorhangsel tusschen het heilige en het heilige der heiligen in den tempel te Jerusalem vaneen gescheurd is, bestaat dit traliehek slechts om de orde des te beter te kunnen handhaven, en om in de gemoederen der geloovigen eenen grooteren eerbied jegens het Allerheiligste op te wekken. Ieder geloovige mag vol vertrouwen tot het Allerheiligste naderen. Wij hebben allen door het bloed van Jesus Christus verzoening met God en toegang tot zijn rijk verworven ¹⁾. De christelijke geloovigen behooren zich op de plaats des volks, dat is, in het schip der kerk op te houden, omdat zij in de kerk tot de klasse der leerlingen behooren. Daarentegen hebben de geestelijke opperhoofden en leeraars, als de bisschop, de priesters en de diakens eene andere plaats. In het schip der kerk zijn met behoorlijke tusschenruimten, zit- en knielbanken geplaatst, zoodat overal eene betamelijke rust en orde kan gehandhaafd worden.

Het *koor* der kerk is wel het kleinste, maar toch het aanzienlijkste gedeelte. Daarin verrigten de bisschop, of de priesters en de overige kerkelijke bedienaars het grootste gedeelte der godsdienstoefeningen en het *Allerheiligste* wordt daar bewaard. In beide deze hoofdafdeelingen van het kerkgebouw bevinden zich weder onderscheidene voorwerpen, welke voor de openbare godsdienst bestemd, of *gewijd* zijn. De Koninklijke profeet DAVID duidt ons dezelve, in den twee en veertigsten Psalm, in eene zeer schoone volgorde met deze woorden aan: *zend uw licht en uwe waarheid uit; zij geleiden en brengen mij op uwen heiligen berg en in uwe woontenten, en ik zal ingaan tot het altaar Gods, tot God, die mijne jergd verblijdt.*"

Zoo zong en bad de godvruchtige Koning en leerde ons, dat degene, die in Gods heiligdom wil binnentreden, vooraf *licht*

---

1) "Christus is gekomen als hoogepriester der toekomstige goederen en volmaakteren tabernakel, die niet met handen gemaakt, dat is: niet van deze schepping is, noch door het bloed van bokken of kalveren, maar door zijn eigen bloed, eenmaal in het heiligdom binnentreden, en heeft eeuwige verlossing." Hebr. IX: 11, 12.

en *waarheid*, dat is, het *woord Gods* hooren en aannemen moet ¹⁾. Immers zonder hetzelfde leeft de mensch in de duisternis en is hij niet in staat den weg te vinden, welke tot God voert ²⁾. Het woord Gods wordt den geloovigen vooral van den *predikstoel of kansel* verkondigd. Eene aandachtige aanhooring van het woord Gods is het beste behoedmiddel tegen zonde en dwaling. Wanneer wij door Gods woord onderwezen en versterkt zijn, valt het ons gemakkelijk den weg tot den *heiligen berg* te vinden, welke heilige berg niets anders is dan het *altaar der verzoening en der genade*. Immers op deze hoogte, *op dien berg* is het offer van vrede en zaligheid geslagt, van hetwelk genade en eeuwig leven voortvloeijen over alle menschen die gelooven.

Dan het staat ons geenszins vrij dezen berg te beklimmen; wij mogen nog kunnen tot God en zijn altaar naderen, dan nadat wij ons in Gods *woontenten*, dat is, door de heilige Sakramenten des *doopsels*, of der *biecht* zulks hebben waardig gemaakt.

Voor zooverre wij na het ontvangen van den heiligen Doop de vriendschap van God en de waardigheid van Zijne kinderen verloren hebben, kwamen wij (dank zij der groote liefde van onzen Heiland!) onze toevlugt nemen tot de *biechtstoelen*, welke zich in de kerken, of in een daaraangrenzend vertrek, bevinden. Daar moeten wij den plaatsbekleeder van Jesus, onzen Zaligmaker, hoopvol en met een getroffen en van berouw doordrongen hart, onze zonde zonder eenige terughouding belijden, en ons met God door de biecht verzoenen.

En dan, christen! kunt gij tot het altaar naderen, en vol van vreugde den heiligen berg beklimmen; nader in vertrouwen op God, breng Hem offeranden van dank en aanbidding. Spoed u om u met uwen Verlosser, uwen Heer en Heiland, te vereenigen. Deze zal uwe jeugd verblijden; dat is: hij zal het geestelijk leven, hetwelk aan eene jeugdige kracht gelijk is, in u bevestigen en versterken, en het tot eene overvloedige zaligheid opvoeren.

---

1) "*Zalig, die het woord Gods hooren en bewaren!*" Luc. XI: 28. Het woord Gods bewaren kan niet anders beteekenen, dan hetzelfde in onzen wil opnemen; of met andere woorden, het opregte besluit en het vaste voornemen vormen en daaraan getrouw blijven om naar hetzelfde ons leven en gedrag in te rigten.

2) "*Zoo iemand uwer wijsheid noodig heeft, hij vrage die van God, die aan allen overvloedig geeft.... en zij zal hem gegeven worden.*" Jacobus I: 5.

Alzoo dan zijn, volgens hetgene tot hiertoe gezegd is, de voornaamste voorwerpen in de kerk: de *predikstoel*, het *altaar*, de *doopvont*, de *biechtstoel* en het *allerheiligste Sacrament des Altaars*.

I.) De *predikstoel* staat in het schip der kerk, soms aan de linker-, soms aan de regterzijde; dezelve is boven den grond verheven, opdat, naar de voorschriften der Kerk, het woord Gods op eene geschikte wijze vandaar den geloovigen kunne verkondigd worden 1). Op den predikstoel vindt men in de groote kerken het beeld van onzen gekruisten Verlosser, om den christelijken leeraar daardoor te vermanen, dat hij niets anders predike, en de geloovigen dat zij niets anders moeten hooren, dan *Jesus den gekruiste, het woord van God den Vader* 2).

II.) Het *altaar* bevindt zich in het koor. Althans is het koor de plaats voor het zoogenaamde *hoog- of hoofd-altaar*, wanneer er meer altaren in de kerk aanwezig zijn. Op het altaar wordt het II. Misoffer opgedragen, dat eene onbloedige herhaling van het bloedige offer van Jesus Christus aan het kruis, en alzoo de allerbelangrijkste handeling van de Katholieke godsdienst is 3). Het altaar heeft de gedaante van eene tafel en wordt op dezelfde wijze met lijnwaad gedekt, en herinnert ons alzoo die tafel, waaraan Christus zijn laatste avondmaal hield, en waaraan Hij voor het eerst het groote geheim van het Heilige Sacrament des altaars instelde en zijne leerlingen aan hetzelfde deelachtig maakte. Het altaar is eenige treden boven den beganen grond verheven 4), opdat de aanwezenden te beter het heilige offer zouden kunnen aanschouwen en het stelt den *Calvarieberg* voor, waar Christus zich aan het kruis heeft opgeofferd.

1) In de cathedraalkerken, moet de predikstoel aan de regterzijde staan, wegens den daar tegenover geplaatsten zetel des bisschops; in andere kerken staat die meestal ter linkerzijde.

2) In de levensbeschrijving van den H. Thomas van Aquino wordt verhaald, dat hij eens den H. Bonaventura verzocht om de boeken te mogen zien, waaruit deze zijne kernachtige schriften en leeringen geput had. De H. Bonaventura toonde den toenmaals nog jeugdigen leeraar een kruisbeeld.

3) In den 18ⁿ canon van de eerste vergadering van Nicaea, gehouden onder Paus Silvester I, in de jaren 325, of 327, wordt gezegd: „Wij moeten weten, dat op deze H. tafel voorgesteld is het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt en op eene onbloedige wijze door den priester wordt opgeofferd.”

4) Volgens Hugo de Sto. Victore beteekenen de treden, die naar het altaar geleiden, de deugden, door welker beoefening wij tot Christus komen.

Naar kerkelijk voorschrift moet het altaar versierd zijn:

a.) Met *het beeld van den gekruisten Zaligmaker*, om daardoor aan te duiden, dat daarop geen ander offer wordt opgedragen dan dat van Jesus Christus, in wien de hemelsche Vader zijn hoogste welbehagen heeft.

b.) Met *reliquien of overblijfselen der Heiligen*, welke onder het altaar en op het altaar worden aangetroffen. Volgens kerkelijke verordening moeten die, bij de consecratie, of wijding van het altaar door den bisschop, in het altaar, dat is in den hoofdsteen van hetzelfde gesloten, en met zijn zegel verzegeld worden 1). Zulks is een overoud gebruik, dewijl de eerste christenen veelal hunne kerken en altaren boven de grafsteden der martelaars of bloedgetuigen bouwden. De kerk bedoelt daarmee: 1.) de eer Gods in Zijne Heiligen te bevorderen; 2.) zoowel de priesters als de geloovigen op te wekken om den godvruchtigen wandel der Heiligen, toen Zij nog op aarde waren, na te streven; 3.) de Heiligen wier overblijfselen zich in of op het altaar bevinden, uit te noodigen om met ons en voor ons God te smeeken. Hierom spreekt de priester, als hij in het begin der H. Mis het altaar kust, dit gebed: *Wij bidden U, Heer! door de verdiensten der Heiligen, wier overblijfselen zich hier bevinden, en van alle Heiligen, dat Gij U gewaardigt mij al mijne zonden kwijt te schelden.*

c.) Tot de altaar-sieraden behooren *de natuurlijke, of door kunst nagebootste bloemen*. Men kan dit gebruik van de kerken en tempels met bloemen en groene takken te versieren, reeds onder het oude verbond aanwijzen. De tempel te Jeruzalem werd met palmboomen en bloemslingers inwendig versierd. Dit voorbeeld volgden de eerste christenen reeds vroegtijdig. Ook zij tooiden hunne godshuizen met de liefelijkste geschenken der natuur, met bloeiende groene takken en geurige bloemen. Zulks getuigen de *H. Augustus*

---

1) Bij een altaar wordt voornamelijk gevorderd 1. dat het van steen gemaakt; 2. dat het van overblijfselen van Heiligen voorzien; en 3. door eenen bisschop gewijd zij. In de vroegste tijden waren de altaren van hout; dat zij van steen moesten zijn werd langzamerhand tot eene wet. In eenen figuurlijken zin herinnert de steen ons *Christus, als den door de bouwmeesters verworpenen hoeksteen*, door welken alleen de zaligheid der menschen komt. Psalm CXVII: 22. Ook was het reeds vroeg in het oosten, zoowel als in het westen gebruikelijk, reliquien onder het altaar te plaatsen. Volgens Innocentius III, is Paus Silvester I, in het jaar 314, de eerste geweest, die de altaren zalfde.

tinus in het 22ste boek, van de *Stad Gods*, en de *H. H. Paulinus* en *Hieronymus*; deze laatste in een gralschrift op zijnen vriend, den bisschop *Nepotianus*, waarin hij aan dezen godvruchtigen zielzorger hoogen lof toezwaait; omdat hij de versiering van het huis des Heeren zoo zeer ter harte nam."

Alzoo strekt de versiering des altaars met natuurlijke, of door kunst nagebootste bloemslingers, kransen en groene takken:

1.) Tot sieraad der kerk en vooral van het altaar.

2.) Tot lof en verheerlijking van God, den Schepper, *„Dien al zijne werken loven moeten.”* Daniel III: 57.

3.) Als ook tot onze stichting en onderrigting, daar wij, gelijk sierlijke en geurige bloemen, met onderscheidene kleuren van deugden getooid, en met den liefelijken geur van een goed voorbeeld, voorgangers van onze medemenschen moeten zijn.

d.) Op het altaar bevinden zich *kandelaars en waskaarsen*; reeds in het oude verbond had God bevolen, dat in zijn heiligdom *een kandelaar met zeven lichten* geplaatst, en deze lichten steeds brandend moesten gehouden worden. Ook hadden de eerste christenen het gebruik van zich bij de godsdienstoefeningen van *kaarsen* te bedienen, ten einde te kunnen zien 1). Zoo maakte men in de kerk ook al vroegtijdig gebruik van *olielicht*, dat in *lampen*, maar niet op het altaar, gebrand werd 2).

De lichten dienen:

1.) Tot versiering van de kerk.

2.) Tot eer van God en tot verheerlijking van onzen Heiland *JESUS CHRISTUS*, die *„het waarachtige licht is, dat elken mensch verlicht, die in de wereld komt.”* Joan. I: 9.

Hierop zijn de woorden van *Ivo van Ckartres* betrekkelijk, die, in de twaalfde eeuw, in zijne verhandeling over de kerkelijke bedieningen, ten aanzien van het gebruik van licht bij de openbare godsdienst-oefeningen zegt; *„volgens Romeinsch gebruik dragen wij nimmer het H. Mis-offer zonder licht op; niet om de duisternis te verdrijven, aangezien het helder dag is, maar veeleer om dat waarachtige licht aan te duiden, wiens offer wij verrigten; want zonder verlichting van dat licht, struikelen wij, zoowel op den helderen middag, als te middernacht.”*

1) Zulks getuigt de H. Hieronymus in zijne geschriften tegen *Vigilantius*.

2) Volgens voorschrift van den 2^{den} apostolischen canon.

3.) Tot onze stichting en onderrigting, opdat ook wij het heldere licht des geloofs, de vlam der hoop, de warmte der goddelijke liefde en het vuur van waarachtige godsvrucht in ons dragen, en *aan* en *in* ons te kennen geven; en opdat wij ons leven als een brandend licht geheel en al in de dienst van God aanwenden en als verteren zullen.

e.) Op het altaar, bij, of boven hetzelfde, ook aan de zijmuren der kerk bevinden zich *schilderijen* of *standbeelden*, welke ons God zelven, of enen van Gods heiligen, of eene aan de H. Schrift ontleende leering in beeldtenis vertoonen 1). Ook dit gebruik bestaat reeds sedert de vierde, of vijfde eeuw, zoo als onderscheidene kerkvaders getuigen. Ja, God zelf gaf, reeds in het oude verbond, bevel om aan beide zijden van het verzoendeksel, boven de ark des verbonds, *Cherubijnen* van geslagen goud te plaatsen (2de boek van Mozes XXV: 18) en naderhand werd ook de tempel daarmede versierd.

De kerk veroorlooft alzo het gebruik der beelden.

1.) Tot versiering van het huis des Heeren;

2.) Tot eer van God en van Zijne Heiligen, welke door de beelden worden voorgesteld; vermits God *wonderbaar is in Zijne Heiligen.*" (Psalm LXVII: 36.)

3.) Ook, opdat wij door de leerrijke voorstellingen welke de beelden ons aanbieden, onderwezen, en tot goede voornemens, tot godsvrucht en tot navolging der Heiligen opgewekt en aangescord zouden worden 2).

4.) Eindelijk, opdat de Heiligen, welke ons in beeldtenis worden voorgesteld, in den hemel voor ons bidden 3).

1) De meeste altaren hebben een zoogenaamd *altaarstuk* of *beeld*. Dezelve ontleenen veelal daarvan hunnen naam. Ook wijdt men de altaren ter eere der Heiligen, die aldus zijn voorgesteld. Op het hoofdaltaar, dat grooter en kostbaarder dan de overige behoort te zijn, is, óf het geheim uit de geschiedenis van Jesus, waarnaar de kerk haren naam draagt, óf het beeld van den Heilige, onder wiens bescherming zij staat en wien zij ter eere gesticht en gewijd wordt.

2) Nieuwe altaren mogen, volgens besluit van den 3den Augustus 1697 door de Congregatie der Ritus genomen, alleen ter eere van *Heiligen des Nieuwen Verbonds* gewijd worden.

De H. Paus Gregorius zegt in zijnen 109den brief, die aan Serenus gericht is: "Men heeft in de kerk *beelden*, opdat degenen, welke geene boeken kunnen lezen, op de muren door het aanschouwen lezen mogen."

3) "En de rook des reukwerks van de gebeden der Heiligen krom uit de hand des engels tot God." Openbaring VIII: 4.

III. De *Doopvont* moet op eene behoorlijke plaats in de kerk staan. Men vindt haar wel eens nabij den ingang der kerk, vermits het Sacrament des doopsels ons tot kinderen Gods maakt en ons in de kerk van *Jesus* binnenleidt. Veeltijds is de *doopvont* met leerrijke afbeeldsels versierd. Zoo ziet men aan of bij dezelve, *Joannes den Dooper*, bezig met aan *Jesus* den doop in de *Jordaan* toe te dienen, of wel *den Heiligen Geest*, in de gedaante van eene duif ¹⁾. Al deze beelden moeten op de inwendige reiniging van zonden en op de wedergeboorte door het Sacrament des Doopsels, welke door de kracht en de mededeeling van den Heiligen Geest bewerkt worden, betrekking hebben.

IV. Ook komen hier de *biechtstoelen*, als een ander middel ter zaligheid, voor hen namelijk onder de christenen, die na den doop in zonde gevallen zijn, in aanmerking. Deze zijn bepaalde plaatsen, waar de berouwhebbende zondaar het heilig Sacrament der biecht, en, door hetzelfde, genade en vergiffenis der zonden ontvangen kan. De godsvrucht heeft niet kunnen nalaten op deze plaatsen voorbeelden en afbeeldingen van echte boetvaardigen ter navolging voor te stellen. Zoo vindt men daar dikwijls het beeld der *berouwhebbende zondares* (Luk. VII: 37 en volg.); dat van den *bitterlijk weenenden Petrus* (Mark. XIV: 72). En als een voorbeeld, ter navolging aan de biechtvaders voorgesteld, ziet men soms het beeld van den *H. Joannes Nepomucenus*, die liever folteringen en den dood wilde lijden, dan het heilige zegel der biecht op bevel van eenen tiran verbreken ²⁾.

V. Het *allerheiligste Sacrament des altaars* (of het waarachtige ligchaam en het waarachtige bloed van onzen Heer en Zaligmaker, *Jesus Christus*; ja, *Jesus Christus* zèlf onder de gedaante van brood) bevindt zich gewoonlijk in den tabernakel op het hoofdaltaar; soms ook wel ter zijde van hetzelfde in een kunstig alleen daartoe vervaardigd en in den vorm van eenen toren opgetrokken gebouw, dat men het *sanctuarium* (heiligdom) noemt ³⁾.

1) Uitstekend fraai is, zoowel in de zinnebeelden, als in de bewerking, de *doopvont* in de R. K. Kerk te Enkhuizen in Noord-Holland.

2) Zijn feest wordt den 16^{den} Mei gevierd.

3) Het heilige vat, waarin het ligchaam des Heeren onmiddellijk besloten is, heet *Cyborium* (spijskelk). Hetzelfde moet van *edel metaal*, dat is: van *goud* of *zilver* gemaakt, en door den bisschop gewijd zijn. Slechts in zeer enkele gevallen staat de Kerk toe, dat men daartoe *tin*, of *verguld koper* bezigt.

Elk christen beseft volkomen, dat de kerk door het allerheiligste Sacrament des altaars, dat is, door de bijzondere tegenwoordigheid van den Zaligmaker, voornamelijk geheiligd, en tot een huis van God verheven wordt. De Israëlitcn, in het oude verbond, hadden ook reeds een *allerheiligste*, en dat was de *ark des verbonds*, waarin zich de *twee tafelen der wet* en *het manna* bevonden, en waarbij de *staf van Aäron* alsmede het *verzoendeksel* en de *cherubijnen* die het overschaduwden, werden aange troffen. Doch dit was slechts eene schaduw, een voorbeeld van het allerheiligste Sacrament des altaars met Godheid en menscheid tegenwoordig, waar Hij de wet der liefde, en de liefde zelve is; waar Hij ons aan zijn eigen vleesch en bloed, als aan het brood des eeuwigen levens, deelachtig maakt; waar Hij dag en nacht de stroomen zijner genade uitgiet en aangebeden wordt door Zijne engelen en uitverkorenen; waar Hij de hoogepriester is *naar de wijze van Melchisedech*; ja het offer der verzoening zelve.

Ontwaak dan, heilig geloof aan dit allerheiligste Sacrament! ontbrand, teedere liefde tot hetzelve! en wij zullen met diepgevoeld leedwezen over onze zonden en met kinderlijk vertrouwen uw heilig huis betreden, o *Jesus!* uw heiligdom met godsvrucht naderen en U lof en dankoffers brengen. Want slechts degene, *die vlekkeloos binnentreedt en de regtvaardigheid beoefent, die in zijn hart waarheid spreekt, die met zijne tong geen bedrog doet, die zijnen naaste geen kwaad doet en de lastering tegen zijnen naaste niet aanneemt, in wiens oogen de booswicht als tot niets gebragt is, die degenen vereert welke den Heer vreezen, die zijnen naaste zweert en niet bedriegt, die zijn geld niet op woeker uitzet, en ten nadeele van den onschuldige geene geschenken ontvangt, die zal in uw huis wonen en op uwen heiligen berg rusten*" (Psalm XIV), Met blijdschap, met kinderlijk vertrouwen en volkomene overgave van ons zelve zullen wij dan ook tot uwe heilige tafel durven naderen; trouwens Gij zelf zegt: *komt allen tot mij, die zwoegt en belast zijt, en ik zal u verkwikken.*" Ja, dikwerf willen wij op onze vreemdelings-reis door dit leven dit geheim der liefde vieren: wij willen aan de hooge waarde der H. Communie gelooven, dezelve beminnen, dezelve dikwerf nuttigen en ons daardoor tot het eeuwige feestmaal in den hemel voorbereiden.

Het allerheiligste Sacrament des altaars wordt bij voortdoring in de kerken bewaard:

a.) Om vooral door Hetzelve het huis van God te heiligen.

b.) Om op eene zichtbare wijze de woorden van *Jesus* te vervullen: *Ik ben met ulieden alle dagen tot aan de voleinding der wereld.*" (Matt. XXVIII: 20).

c.) Om steeds aan de geloovigen gelegenheid ter aanbidding van den Heiland te geven, en hen in staat te stellen om aan zijne genade deelachtig te worden.

d.) Opdat zij, en vooral de zieken en stervenden onder hen, bij elke voorkomende behoefte, met dit brood des levens zouden kunnen gespijsd worden ¹⁾.

Ter plaatse waar het Allerheiligste rust, brandt ook het zogenaaude *eeuwige licht* (of de Godslamp); ook daarvan vinden wij reeds in het oude verbond een voorbeeld in de omstandigheid, dat het vuur op het altaar nimmer mogt uitgaan.

Dit eeuwige licht wordt in de kerk onderhouden.

a.) Om de plaats aan te duiden, waar de Heer zijn verblijf houdt, en ons deze woorden te herinneren: *dit oord is vreese-lijk; het is hier niet anders dan het huis van God en de poort des hemels*" (Eerste boek van Mozes XXVIII: 17).

b.) Om daardoor het allerheiligste Sacrament nog meer te vereeren ²⁾.

c.) Opdat wij ook door dit brandende licht zouden aangemaand worden om het licht des geloofs, het vuur der liefde en der godsvrucht tot *Jesus* in het allerheiligste Sacrament, onophoudelijk in ons te doen branden en lichten.

Onze Katholieke Kerk vordert van de geloovigen, dat zij het allerheiligste Sacrament, wanneer hetzelve ter aanbidding is uitgesteld, op beide knieën zullen vereeren, en wanneer het in den tabernakel is besloten, schrijft zij voor, dat men bij het in- en uitgaan der kerk, het met de buiging van één knie be-

1) Zoowel bij de kerkvaders, als in de gehoudene kerkvergaderingen vindt men de bewijzen, dat het allerheiligste Sacrament van oudsher in de kerk bewaard werd. Reeds in de eerste eeuw beval de H. Clemens van Rome, dat de diakens, na de uitdeeling van het H. Sacrament, de overblijfselen daarvan in den tabernakel zouden plaatsen. Hetzelfde gebod werd door de kerkvergadering van Nicea, in den 14^{den} canon, herhaald.

2) In de vierde eeuw was het gebruik van dit *eeuwige licht* in de *Oostersche*, zoowel als in de *Westersche* Kerk bekend. Van de eerste getuigt zulks de H. Epiphanius, van de tweede de H. Paulinus.

groeten zal. Hinderlijk en bedroevend is het den geringen eerbied op te merken, waarmede velen, die zich toch Katholieken durven noemen, het H. Sacrament bejegenen. Men ziet er, die hunne fraaije kleederen te lief hebben, om de knieën te buigen, en die hunnen Heer en Heiland ter naauwernood met eenen zeer gemeenzamen hoofdknik groeten. O christenen!

Door deze voorgeschrevene kniebuigingen wordt op eene zinnebeeldige wijze, de hooge eerbied voorgesteld, dien men jegens het allerheiligste Sacrament des altaars koestert. Ook wordt daardoor het gevoel van onze eigene onwaardigheid uitgedrukt. Dat deze uitlegging niet gezocht is, blijkt uit die gelegenheden in het dagelijksche en burgerlijke leven, waarbij buigingen, en zelfs wel eens kniebuigingen voorkomen 1).

Een afzonderlijk inwendig gedeelte van de kerk eindelijk is de *Sakristy*, welke plaats bestemd is:

a.) Om daar de vaten en kleederen te bewaren;

b.) Opdat de pastoor, of eenig andere geestelijke overheid, zich aldaar met zijne onderhoorige geestelijken zoude kunnen onderhouden, en datgene voor den godsdienst verordenen wat wel noodig is, maar in de kerk minder gevoegelijk kan gedaan worden.

c.) Om tot eene plaats van voorbereiding tot de openbare godsdienst, zoowel voor den priester als voor zijne dienaren, te verstrekken, en om aldaar de geestelijke gewaden aan te doen.

In de *sakristy* bevindt zich, behalve de tafel, waarop de gewijde kleederen worden gereed gelegd, het *kruisbeeld*, ten teeken dat ook *deze* plaats, eene plaats des gebeds en aan God gewijd is, en alzoo met eerbied moet betreden worden.

1.) Onder de heilige vaten, welke in de *sakristy* geborgen worden, verdienen voornamelijk opmerking:

a.) Het *venerabel* of *remonstrans* 2) waarin het allerheiligste

1) Gedurende zijn sterfelijk leven werd onze Heer en Zaligmaker meermaals met kniebuigingen geëerd; b. v. door de *Oostersche wijzen* (Matth. II: 11), door *Petrus*, na de wondervolle vischvangst (Luk. V: 8); door de *Kananeesche vrouw* (Matth. XV: 25); door den *blindgeborene* (Joan. IX: 38). De *H. Augustinus* zegt, ten opzichte van het allerheiligste Sacrament, in zijne uitlegging van den XCVIII Psalm. *„Niemand eet van dit vleesch, dan na het vooraf te hebben aanbeden.”* En de *H. Chrysostomus* bevestigt zulks met deze korte en krachtige woorden: *„aanbid en ontvang het.”*

2) In vele kerken wordt het *venerabel* in den tabernakel bewaard. Waar het echter niet dan op hooge feesten (welligt wegens deszelfs

ter aanbidding wordt uitgesteld, dat op bepaalde tijden bij plegtige omgangen of processïen rondgedragen, en waarmede den geloovigen den zegen met het allerheiligste gegeven wordt.

b.) De *kelk met de pateen*, of den schotel, welke bij de H. Mis ter opoffering en nuttiging van het heilige vleesch en bloed van *Jesus Christus* gebezigd worden. Op vele plaatsen bevindt zich bij den kelk een *zilveren of verguld lepeltje*, waarvan zich de priester bedient om, bij het heilige misoffer, het water bij den wijn te doen. Dit gebruik is echter door de kerk niet *voorgescreven*.

c.) De *vaten*, waarin de H. olieën en het H. christma bewaard worden. De H. olieën zijn: *olie der doopelingen*, welke, zoo als reeds uit den naam blijkt, bij den H. doop gebezigd wordt, even als het H. christma, en *olie der zieken*, welke dient, om bij het *laatste oliesel* de zieken te zalven.

d.) Het *wierooksvat*, met zijn toebehooren, waarmede aan God reukoffers worden gebracht. De Koning DAVID smeekt God, *dat zijn gebed, als een reukwerk voor deszelfs aanschijn moge opstijgen*" (Psalm CXL: 2). De *oostersche wijzen* droegen den pas geboren Heiland, onder andere geschenken, *wierook* op (Matth. II: 11). ten einde daardoor zijn hoogpriesterschap te beteekenen. Dat overigens het gebruik van *wierook branden*, zoowel in de *Oostersche*, als in de *Westersche* kerk overoud is, en zich tot de derde eeuw uitstrekt, valt gemakkelijk uit de kerkvaders te bewijzen.

De beteekenis aan het wierooken gegeven is velerlei. Want, *rooreerst*: gelijk de *wierook eerst den geur* verspreidt, als hij in den gloed vernietigd wordt, zoo is het ook de plicht van het schepsel zich voor God, aan Wien alleen roem, eer en aanbidding toebehoort, te verootmoedigen. Reeds de heidenen hebben zoo daarover gedacht; hun eisch, den christenen gedaan om voor de valsche goden *wierook* te strooijen, kan zulks bewijzen. *Ten tweede* wordt door deze plegtigheid voorgesteld, dat Christus ons door zijnen dood aan het kruis verlost heeft. Even toch als de liefelijke geur zich van het altaar door de kerk verspreidt, heeft zich ook de aangename geur

---

kostbaarheid) gebezigd wordt, plaatst men het allerheiligste in eenen gewijden kelk in den tabernakel. Het *maantje*, dat in onmiddellijke aanraking komt met het Hoogwaardige Sacrament, moet van *goud*, of van *verguld zilver*, en door den bisschop, of iemand die daartoe bijzondere vergunning heeft, *gewijd* zijn. Even zoo moeten de *kelken en patenen*, *althans van binnen verguld en gewijd* wezen.

van het zoenoffer aan het kruis den geloovigen medegedeeld, zoodat om den wil van hetzelfde de Hemelsche Vader wederom met welbehagen op hen nederziet. *Ten derde.* De *wierook* is een zinnebeeld van het christelijk gebed en van den daarmee verbonden wensch om verhooring. Gelijk kostbare *wierook* in het reukvat geplaatst, door de hitte opgeheven en hemelwaarts gedreven wordt, zoo verschijnt ook de biddende christen met den aangename geur zijner goede werken, terwijl hij door liefde aangevuurd zijne ziel naar de dingen rigt, welke daarboven zijn. Of wel: gelijk de *wierook* uit onderscheidene deelen bestaat, in het vuur geheel verdwijnt en welriekend opstijgt; zoo is ook het gebed van den vromen christen, die zich voor zijnen God in het stof ter nederwerpt, een aangenaam reukoffer. *Ten vierde,* wordt daardoor het gebed aangeduid, dat de zegepralende kerk, vooral bij de opdracht van het II. Misoffer, voor de lijdende en strijdende kerk verrigt. (Zie Openbaring V: 8 en volg.)

2.) Onder de *boeken*, welke tot de godsdienst-oefening noodig zijn en hunne bewaarplaats in de *sakristy* hebben, verdienen opgemerkt te worden: het *missaal*, of *misboek* bij den dienst der H. Mis noodzakelijk; de *agenda*, of *het ritueel*, waarin de gebeden, zegeningen en plegtigheden bij de bediening der H. Sacramenten vervat zijn; de *koor- en processie-boeken*, welke de onderscheidene gezangen, bij den openbaren godsdienst gebruikelijk, bevatten, en eindelijk het *directorium*, of *de kerkelijke almanak*, welke, behalve eene naauwkeurige aanwijzing van den tijd, waarop de feesten gevierd en de vastendagen gehouden worden, ook bijzondere inlichtingen geeft omtrent hetgene de priesters bij de H. Mis en bij het bidden der priesterlijke getijden hebben in acht te nemen.

Deze *boeken* moeten zich zooveel mogelijk, door reinheid, pracht en formaat, van andere, *niet kerkelijke boeken*, onderscheiden. Zij dienen:

a.) Om in de geheele kerk eenheid en overeenstemming bij den II. dienst der Mis en bij de bediening der H. Sacramenten, alsmede bij de viering der feest- en vastendagen, te bewaren.

b.) Om het geheugen der dienstdoende geestelijken, en van andere kerkbedienaars te hulp te komen, en alle mogelijke fouten bij de heilige verrigtingen te voorkomen.

c.) Het uitwendig aanzien der kerkelijke *boeken* moet met hunne verhevene bedoeling stroken, en bij priesters en leeken stichting bevorderen en geestelijke vreugde opwekken.

Het ligt in den aard der zaak, dat het eene onvermijdelijke verplichting der kerkhoofden is om voor de reinheid, zoowel als voor de doelmatige inrigting en sierlijkheid der kerkelijke goederen te waken. Daarom wil ook de Kerk, dat die gereedschappen, welke bij de heiligste godsdienst-verrigtingen gebezigd worden, van goud of zilver, of ten minste verguld zijn, ten einde daardoor:

a.) Gods eer en Zijnen dienst te bevorderen;

b.) De kerk te versieren;

c.) Ons te leeren, dat ook wij met de schoonste deugden, met reinheid en liefde versierd, bij den dienst van God en tot het ontvangen der H. Sacramenten verschijnen moeten. Ook behoort er in de sakristy een *wasch-fonteintje* en een *handdoek* aanwezig te zijn, opdat de priesters en andere kerkelijke bedienaren de voorgeschrevene handenwassing zouden kunnen verrigten.

3.) Voorts worden in de sakristy de gewijde kleedingstukken bewaard, welke door den bisschop of den priester en door hunne bedienaren bij de openbare godsdienst-oefeningen gebezigd worden. Reeds sedert de vierde eeuw was eene zoodanige kleeding bij den godsdienst in gebruik, zoo als dit uit de schriften van den H. Hieronymus, en uit de bepalingen van onderscheidene, in die tijden gehoudene kerkvergaderingen kan bewezen worden. Ook zijn de veranderingen, welke van tijd tot tijd daaromtrent zijn voorgevallen, van zeer gering belang. Een krachtig bewijs, dat de Kerk niet door mode- noch behaagzucht beheerscht wordt.

De thans voorgeschrevene kleeding van eenen dienstdoenden priester bestaat uit:

a.) De *amict*, of het schouderkleed.

b.) De *albe*.

c.) Den *gordel*.

d.) Den *manipel*.

e.) De *stool*, en

f.) Het *kasuifel*, of miskleed.

Behalve deze kleedingstukken bezigt een bisschop nog:

g.) De *sandalen*, of pantoffels.

h.) Het *borstkruis*.

i.) De bisschoppelijke *tunica* en *dalmatiek*.

j.) De *handschoenen*.

k.) Den *ring*.

l.) Den *mijter*.

m.) Den *staf*, en zoo hij aartsbisschop is:

n.) Het *pallium*.

Vervolgens komen in aanmerking:

o.) De *Levieten kleederen*, ook *tunica* en *dalmatica* genoemd, welke de diakens en onder-diakens dragen, als zij den bisschop of den priester aan het altaar dienen. En eindelijk:

p.) De *koorkap*, een kleedingstuk, dat door den assistent van den bisschop bij de hooge Mis gebruikt wordt, en dat ook door den bisschop zelve bij de toediening van het *H. Vormsel*, en bij andere zijner geestelijke verrigtingen wordt gedragen. Ook bezigt de priester dezen koorkap bij plegtige zegeningen en andere gelegenheden. Om te prediken en de *H. Sacramenten* te bedienen, kleedt zich de priester met zijne *toga*, waarover hij een wit *vesperkleed* aantrekt, dan hangt hij de *stool* om, welke hij aan beide zijden van de schouders laat afhangen, zonder de einden over zijne borst te kruisen. Bij de *H. Mis* staat het alleen den bisschop vrij zijne *stool* dus te laten afhangen.

Deze gewijde kleedingstukken zijn gedeeltelijk uit *fijn lijnwaad*, gedeeltelijk uit *zijde* en andere kostbare stoffen vervaardigd, en met goud, zilver en kleuren doorwerkt en afgezet. De eerbied voor het huis des Heeren eischt het gebiedend, dat de gewijde kleeding rein en net gehouden worde, zooals dan ook een zuiver en waardig kerkgewaad niet slechts tot sieraad van Gods huis verstrekt, maar zelfs veel toebrengt om de stichting der geloovigen te vermeerderen.

In vroegere tijden was de witte kleur algemeen bij de kerkelijke kleedingstukken voorgeschreven, thans bezigt de kerk *vijfderlei* kleuren; en alzoo zijn de *manipel*, de *stool*, het *kasuifel*, de *myter*, de *handschoenen*, de *pantoffels*, de bisschoppelijke *tunica* en *dalmatica*, en ook dikwerf de *gordel*, nu eens *wit*, dan *rood*, dan *groen*, dan *paarsch*, dan *zwart* gekleurd. Dit verschil van kleuren is, deels naar de *Sacramenten*, welke bediend worden; deels naar den dag of de aangelegenheid waarop of waar de *H. Mis* opgedragen wordt, ingerigt ¹.

---

1) De *witte* kleur beteekent de onschuld en zuiverheid des harten, de *roode* stelt ons het vuur der brandende liefde voor; de *groene* duidt op de hoop van eeuwige en onvergankelijke vreugde; de *paarsche* is een zinnebeeld van boetvaardigheid en de *zwarte* geeft eene diepe treurigheid te kennen. Om deze laatste reden bezigt de kerk de *zwarte* kleur op den sterfdag van *Jesus Christus* en voor de *overledenen*.

Deze heilige kleeding is vooral verordend met het doel om ons te stichten. Als eene wijze moeder, begreep de Kerk zeer goed, dat door eene bijzondere, alleen aan den openbaren godsdienst toegewijde kleeding, de doelmatige bediening der H. Sacramenten veel bevorderd en gemakkelijker gemaakt wordt.

Elk kleedingstuk in het bijzonder herinnert zoowel den geestelijke als den leek eene of meer godsdienstige waarheden.

Zoo is de *amiet* of het schouderkleed, gelijk reeds uit de wijze van hetzelfde te dragen blijken kan, een beeld van *Waakzaamheid over de zintuigen*, waardoor de waardige geestelijke versierd en in staat gesteld wordt om niet voor de aanlokselen tot zonde, welke hem als mensch van buiten bestormen, te bezwijken. De *gordel* zinspeelt meer op *inwendige waakzaamheid*, dat is, op de waakzaamheid tegen de bekoringen, welke uit 's menschen eigen hart voortkomen. De *albe*, het lange witte kleed, beteekent de *zuiverheid der ziel*, waarmede de waardige, in- en uitwendig waakzame priester versierd is. Door den *manipel*, voor welken vroeger een zweet- of zakdoek (gelijk wij dien noemen) gedragen werd, wordt de vermaning gegeven, dat de zielenherder, die onbevlekt voor de oogen des Heeren wandelen moet, den strijd niet vreezen mag, die aan het verwerven van een onbesproken en heilig leven verbonden is, al ware die ook nog zoo moeilijk; vermits alleen zuiverheid des harten duurzame vruchten voortbrengen kan.

Doch daar het streven naar volmaakte zuiverheid des harten, wanneer de mensch dit uit zijne eigene krachten en door zich zelve alleen poogt, eene ijdele en nietsbeteekenende zaak is; daar wij van onze geboorte af voorwerpen van het mishagen der Godheid zijn; daar zelfs de regtvaardige onder ons zoo dikwijls struikelt en valt: zoo zoude al ons streven naar deugd en godsvrucht te vergeefs zijn, indien Christus ons niet het kleed der regtvaardigmaking, door *de stool* afgebeeld, verworven had; — indien dat kleed niet als de zoom en de versiering geworden ware, welke ons zwakke streven naar zuiverheid des harten tot een waarachtig bruiloftskleed maakt.

De zichtbare *stool*, door den priester als een kerkelijk kleed gebezigd, beeldt alzoo het door Christus verworven kleed der *regtvaardigmaking* af. Hoe schoon, hoe gepast, hoe vol van beteekenis zijn

---

Behalve de boven opgenoemde kleedingstukken, moet ook het *kelk-kleed* en de *beurs*, waarin het *corporaal* geborgen wordt, van dezelfde kleur zijn.

dan ook de woorden, welke de Kerk aan den priester in den mond legt, als hij voor de H. Mis de stoel omhangt? *„Heer! zegt hij, geef mij het kleed der onsterfelijkheid terug, hetwelk ik door de overtreding van den stamvader der menschen verloren heb; en hoewel ik onwaardig tot uw heilig geheim trede: laat mij echter de eeuwige vreugde verwerven.”*

Het *kasuifel*, of miskleed duidt aan, dat de waardige priester getroffen door liefde tot den Gekruiste, met blijdschap *het juk en den last van eenen echt evangelischen levenswandel* op zich neemt. Dit blijkt reeds uit de woorden hieromtrent door den bisschop bij de priesterwijding gebezigd; *„ontvang het priesterlijk kleed, waardoor de liefde verstaan wordt”* en nog duidelijker uit het gebed door den dienstdoenden priester uitgesproken, als hij het kasuifel aantrekt. Hij zegt dan: *„Heer! die gezegd hebt, mijn juk is zoet en mijn last ligt, maak dat ik in staat zij dezelve zoo te dragen, dat ik Uwe gunst verwerve.”*

Waarschijnlijk heeft de vroegere gedaante van het miskleed aanleiding tot de pas vermelde beteekenis gegeven. Immers in de vroegere tijden bedekte het de geheele overige geestelijke kleeding en was zoowel aan de voor- als achterzijde met een *kruis* versierd ¹⁾.

Even gelijk nu de tot hiertoe vermelde kleedingstukken den waardigen priester als eenen met alle deugden versierden man voorstellen; zoo herinneren ook de bisschoppelijke kleederen, dat een waardig bisschop niet slechts alle eigenschappen van eenen waardigen priester in zich vereenigen, maar ook in diezelfde verhouding den priester in christelijke volmaaktheid overtreffen moet, als zijn stand boven dien van den priester verheven is.

De *sandalen* of pantoffels duiden hem aan als den onvermoeiden *verkondiger van het Evangelie*. *Ring* en *staf* getuigen van zijne trouwe *zorg voor de Kerk van Christus*, en voor de hem toevertrouwde kudde. De *mijter* vertoont hem als onverschrokken *beschermer van het apostelieke geloof*, terwijl tenzelfden tijde heilige ootmoed hem moet overtuigen, dat hij de minste is onder de dienaren Gods, en dat hij slechts in vertrouwen op de genade van Jesus Christus de bediening der H. Sacra-

---

1) Zie Thomas van Kempen: *van de navolging van Christus*. IV boek, 5de hoofdstuk.

menten ondernemen mag. Zulks geven de gebeden, welke de bisschop bij het ontvangen van het *borstkruis* en bij het aantrekken van de *tunica* en *dalmatica* en van de *handschoenen* opzegt, duidelijk te kennen.

Eindelijk het dragen van het aartsbisschoppelijk *Pallium* beteekent den apostelijken *Opperherder*, welke de zorg voor de hem toevertrouwde kerken, op de geestelijke schouders van waakzaamheid en opperherderlijke zorgvuldigheid draagt; ja, die zoodanig daarin leeft en zich beweegt, dat zij hem tot een geestelijk feestgewaad strekken, waarin hij zich op de feestdagen aan de koren des hemels en ook aan zijne gemeente vertoont. De Kerk noemt het *Pallium* een kenteeken of aanduiding van de volheid der bisschoppelijke waardigheid.

TWEEDE AFDEELING.

I.

Over de onderscheidene tijdperken in de Kerk, en hunne beteekenis.

Het gewone jaar telt 365 dagen en bijna 6 uren. Daar nu deze 6 uren in vier jaren wederom eenen dag uitmaken, wordt, alle vier jaren, na den 28 Eebruarij, een dag ingevoegd. Zulk een jaar draagt den naam van *schrikkeljaar*, en in hetzelfde heeft Februarij, die anders slechts 28 dagen telt, er 29. Deze dagen des jaars worden op verschillende wijzen genoemd en verdeeld, naar mate zij in de Kerk meer of minder plegtig gevierd worden. Men vindt dit onderscheid gewoonlijk zoowel in de burgerlijke als kerkelijke almanakken aangewezen.

De Kerk heeft 1° *feestdagen*, 2° *boetdagen*, 3° *werkdagen*.

1° *Feestdagen* zijn de zoodanige, welke de Kerk geboden heeft, openlijk en plegtig te vieren. De bedoeling van dit gebod is, dat wij die dagen alleen tot Gods eer bezigen, en op dezelve voornamelijk met het heil onzer zielen onledig zijn zullen. Alzoo moet op die dagen het verkrijgen der eeuwige goederen onze geheele bemoeijing uitmaken. Op die dagen beveelt de Kerk; *staking van allen slaafschen arbeid en bijwoning van den openbaren godsdienst*, en buitendien, naar gelang der omstandigheden, *goede werken te doen*.

Men verdeelt deze dagen in *feesten, welke door God zelven*, en in *feesten, welke door de Kerk* zijn ingesteld.

De door God zelven ingestelde en juist daarom belangrijkste feesten zijn de *Zondagen*: In het oude verbond werd de zevende of laatste dag der week, *de Sabbat*, gevierd. *•Wees gedachtig* (sprak God), *dat gij den Sabbatdag heiligt, zes dagen zult gij werken en al uwen arbeid verrigten; doch op den zevenden dag is het de Sabbat* (rustdag) *Uws Heeren, gij zult op denzelven geenerlei werk verrigten, noch gij, noch uw zoon en uwe dochter, noch uw dienstknecht en uwe*

dienstmaagd. noch uw vee, noch de vreemdeling, die binnen uwe poorten is; want in zes dagen heeft de Heer den hemel en de aarde, en de zee, en al wat daarin is, gemaakt, en den zevenden dag heeft Hij gerust; daarom heeft de Heer den Sabbatdag gezegend en geheiligd (2de boek van Mozes XX; 9—11). Wij christenen vieren, in het nieuwe verbond, den Zondag, dat is, den eersten dag der week, in plaats van den Sabbat. Dit gebruik is, of reeds door de apostelen zelve, of door hunne onmiddellijke opvolgers ingevoerd 1).

Vele en gewichtige gronden laten zich voor deze verandering opgeven. Immers, met regt vieren de *christenen* den eersten dag der week als den dag des Heeren, daar God op dien dag hemel en aarde geschapen heeft; — daar de Zaligmaker op zulk eenen dag, vóór zijn lijden, zijnen plegtigen intogt in Jeruzalem deed; — daar Hij op den genoemden dag heerlijk uit zijn graf van den dood verrees en ons daardoor een onderpand van onze toekomstige verrijzenis schonk; — daar Hij ook acht dagen later, en alzoo op zondag, aan zijne apostelen de magt schonk om de zonden te vergeven; — eindelijk daar op dien dag, vijftig dagen na de verrijzenis, de Heilige Geest over de apostelen daalde, hen met zijne gaven vervulde, en alzoo, volgens bevel van den Heiland, zijne godsdienst in de geheele wereld verbreed, en met het zegel van haren Goddelijken oorsprong geteekend werd.

Men kan derhalve zeggen, dat op elken zondag in het jaar gevierd worden:

- 1.) *De Opstanding van onzen Zaligmaker Jesus Christus.*
- 2.) *De zending van den H. Geest.*
- 3.) *De eeuwige rust, in welke Christus is ingegaan, en in welke wij in kinderlijke vroomheid ook eenmaal hopen binnen te treden.*

Op dezelfde wijze als de *zondag* gevierd wordt, moeten ook de *feestdagen*, welke door de Kerk zijn ingesteld, gevierd worden; want wat de Kerk beveelt is ook door God bevolen, die geboden heeft, *dat wij de Kerk zouden hooren.*

Er zijn tweederlei feestdagen, namelijk *feestdagen des Heeren en feestdagen der Heiligen.*

De feestdagen des Heeren zijn:

- a.) *Het heilige Kersfeest, waarop de genaderijke geboorte van*

---

1) In de taal der Kerk heet de zondag *de dag des Heeren.*

onzen Heer Jesus Christus gevierd wordt, die te *Bethlehem* in eene stal ter wereld kwam, zoo als de profeet voorzeggd had (Matth. II: 5 en 6), uit de Maagd Maria, gelijk de engel Gabriël haar geboodschapt had (Luk. I: 31 en 32), en die in dezen heiligen nacht door de engelen met lofzangen geprezen en door de godvruchtige herders als de nieuwgeboren Koning der Joden aanbeden werd (Luk. II: 4, 20). Alzoo wordt dit feest met regt het feest van *Kersnacht*, of van den heiligen *nacht van Christus* genoemd, vermits Christus bij nacht ter wereld gekomen is en hierdoor dezen nacht geheiligd heeft.

b.) Het heilige *Paaschfeest*, waarop de heerlijke *Opstanding* van *Jesus Christus* uit den dood gevierd wordt. Reeds in het oude verbond werd het Paaschfeest op Goddelijk bevel gevierd, tot gedachtenis der verlossing van het joodsche volk uit de *Egyptische* slavernij. Ons Paaschfeest wordt alle jaren, en wel op eenen zondag gevierd, die altijd *de eerste zondag na de volle maan van Maart*, en tevens het hoogste en voornaamste feest der christenen is.

c.) Het hooge *Pinksterfeest*, waarop de vreugdevolle *zending van den Heiligen Geest*, en de *bevestiging van de christelijke Katholieke Kerk* gevierd wordt. Ook dit feest was reeds in het oude verbond bekend, en wel als eene herinnering aan de wetgeving van God op de berg *Sinai* en de vestiging van den Israëlitischen Staat. Het Pinksterfeest wordt op den *rijftigsten dag na Paschen*, en alzoo op eenen zondag, ten plegtigste gevierd.

Ten aanzien van deze drie genoemde feestdagen valt op te merken, dat zij *feesten van den versten rang* (in de taal der Kerk: *festa primae classis*) *hooge feestdagen* en *hoogtijden* genoemd worden; niet slechts, omdat zij reeds door den Heer zelven geheiligd zijn, wanf ook al de overige zijn zulks; maar vooral, omdat de heerlijkste en gewigtigste geheimen van onzen godsdienst op dezelve herdacht en gevierd worden.

Zoodanige voorname feesten onderscheidt de Kerk dan ook door eene *vigilie*, door *venen*, of *meer* voorafgaande vastendagen, door eenen *tweeden feestdag* en door eene *naviering*, *octaaf* geheeten 1). Het *octaaf* bestaat hierin, dat de geestelijken zoowel in de H. Mis, als in de kerkelijke getijden *acht dagen lang* zich zulk

1) Bij de eerste christenen bestonden de vigiliën in nachtwaken, welke onder gebed en gezang doorgebracht werden. In onze dagen beteekent *vigilie* den dag, welke eenig groot feest voorafgaat.

een verheven geheim herinneren, vermits men hetzelfde in eenen dag niet genoegzaam beschouwen en vereeren kan. Nog andere, behalve de opgenoemde feesten, hebben een dergelijk *octaaf*.

II.

d.) Op *nieuwjaarsdag* vieren wij en den *aanvang van eenen nieuwen jaarkring*, en de geheimnisvolle *besnijdenis* van den Heer. Het was op dezen dag, den achtsten na de geboorte des Zaligmakers, dat Hem de veelbeteekenende naam *Jesus* gegeven werd. Hierdoor werd Hij openlijk voor onzen Verlosser, voor Den-genen verklaard, die gekomen was om ons menschen van de zonde en van den eeuwigen dood te bevrijden, en ons het nieuwe leven van genade en zaligheid aan te brengen. Hoe fraai past derhalve deze feestdag der besnijdenis bij den eersten dag van het nieuwe jaar? Niet een aardsch en tijdelijk jaar slechts, neen, een nieuw hemelsch jaar voor het eeuwige leven moet alsdan door ons begonnen, of liever, op nieuw bevestigd worden. Als wij alzoo volgens een oud en prijsbaar gebruik elkander zegen met het nieuwe jaar wenschen, dan moet onze wensch en onze bede tot God voornamelijk zijn: *•de Heer scheppe in ons een rein hart en vernieuwe in ons zijnen geest!*"

e.) Het *feest der H. Driekoningen*, dat eigenlijk den naam van de *Openbaring des Heeren* draagt.

Deze openbaring is drieërlei. Vooreerst, openbaart *Jesus* zich aan de Wijzen, welke door eene wonderbare ster uit het *Oosten* naar *Bethlehem* tot de krib gevoerd werden. Ten tweede, openbaart Hij zich aan den *H. Joannes den Dooper* en aan het Joodsche volk, aan den oever van de rivier, de *Jordaan*, toen Hij nu dertig jaren oud geworden was. Ten derde, openbaart de Heer voor het eerst zijne heerlijkheid aan zijne leerlingen op de bruiloft te *Chanaän in Galilea*, waar Hij door een wonder, water in kostbaren wijn verandert. Op dezen dag wordt ook het feest der Oostersche Wijzen, aan welke eene oude overlevering, de namen van *Caspar, Melchior en Balthasar* geeft, gevierd 1).

1) Men zegt, dat hunne lichamen, onder de eerste christene Keizers, naar Constantinopel, van daar naar Milaan, en bij de verwoesting van deze stad door Keizer Frederik Barbarossa, op zijn bevel naar Keulen gevoerd zijn, waar zij sinds zes honderd jaren in hooge vereering gehouden worden.

f.) Het feest van *Maria Lichtmis*. Hetzelve heeft op den Heer, zoo wel als op zijne heilige Moeder betrekking; want dan viert men de *opdragt van Jesus in den tempel te Jeruzalem*, en de *zuivering van de Moeder Gods* volgens de Joodsche wet. Het feest draagt den naam van *lichtmis*, omdat dan de kaarsen vóór de H. Mis gewijd, en in plegtigen omgang, onder het zingen van lofzangen, rondgedragen worden. Dit godvruchtig gebruik is in de zesde eeuw door paus *Gelasius* ingevoerd, om daardoor de christenen van de schandelijke optogten terug te houden, welke de heidenen op dien tijd, ter eere van den afgod *Pluto*, onder fakkellicht en ergerlijke uitspattingen hielden; en om integendeel den waarachtigen God van hemel en aarde te verheerlijken, en deze les te ontvangen: „dat *Jesus* het waarachtige *licht der wereld* is.”

Wie aan de vruchten van dit feest deelachtig wil worden, en de verhevene bedoeling, door welke de Kerk bij deszelfs instelling gedreven werd, op echt christelijke wijze bereiken wil, die moet vastelijk besluiten, om den ootmoed en de gehoorzaamheid van *Jesus Christus* en van zijne heilige Moeder, naar vermogen na te volgen. *Jesus* wordt aan zijn hemelschen Vader opgedragen. — Laat ons bedenken, dat wij aan God door het Sacrament des doopsels zijn toegeheilgd, en dat wij toen op de plegtigste wijze beloofd hebben Gods wil te volbrengen. Laat ons heden *Christus* smeeken om de genade van zijnen bijstand, opdat wij getrouw blijven aan de beloften, die wij destijds hebben afgelegd. — Zij, die het zuiverste en heiligste onder alle schepselen was, stelde zich met andere vrouwen, welke zuivering behoeften, volkomen gelijk. Welk eene beschaming voor vele christenen, die niets meer vreezen, dan te schijnen wat zij inderdaad zijn, en die zich weinig over Gods welbehagen bekommeren, als zij maar de achting der menschen genieten. — Eindelijk geeft ook de oude *Simeon* ons een heerlijk voorbeeld. Hij gaat naar den tempel, niet uit gewoonte, niet verstrooid van ziel en zin, maar *gedreven door den H. Geest*. Ook wij moeten onze tempels betreden, enkel om *Jesus* te aanbidden; om Hem voor onzen Verlosser, voor onzen Hoogepriester en voor ons offer te erkennen, om Hem in het allerheiligste Misoffer aan zijnen hemelschen Vader en tegelijk met Hem ons zelve op te dragen; en zoo menigwerf wij het geluk hebben Hem in de H. Communie te ontvangen, behooren wij van dezelfde gevoelens van geloof, liefde en dankbaarheid doordrongen te zijn, welke dien eerwaardigen en

heiligen grijsaard bezielde, en met Hem dit lied aan te heffen: „Nu laat Gij naar uw woord uwen dienaar in vrede gaan” (Luk. II; 29); eindelijk behooren wij, gelijk *Simeon*, naar het heilrijke oogenblik te haken, dat ons voor eeuwig met onzen Verlosser vereenigen zal.

g.) Het feest van *Maria Boodschap* is eigenlijk een feest des Heeren, dewijl op dien dag *God* mensch, en het *Woord* vleesch geworden is. Dan is het tevens een feest van *Maria*, Gods gezegende Moeder; dewijl zij op dezen heiligen dag op de boodschap van den Engel *Gabriël*, den eeuwigen Zoon Gods ontvangen heeft van den Heiligen Geest. Tot eene dankbare herinnering aan dit hoogst belangrijke geheim van de menschwording van *Christus*, en ter eere van *Maria* de Moeder Gods, wordt op vele plaatsen dagelijks, 's morgens, 's middags en 's avonds geluid; dit noemt men het teeken geven tot de *begroeting des Engels*, en hierdoor vermaant men de Katholieke Christenen om de bekende, daarbij passende gebeden te verrigten.

h.) In de *goede*, of heilige week, en voornamelijk op *goeden Vrijdag*, wordt de gedachtenis van het *lijden en sterven van Jesus Christus* met eene daartoe bijzonder verordende godsdienstige treur-plegtigheid en op eene meer eigendommelijke wijze dan op andere dagen des jaars gehouden. Op dien dag wordt de *lijdensgeschiedenis* volgens het verhaal van den *H. Joannes* gelezen. En zoo behoort het ook; want *Matheus*, *Markus* en *Lukas* hebben hun Evangelie vroeger, dan *Joannes* het zijne, geschreven, en hunne verhalen aangaande het lijden des Heeren zijn den vorigen *Zondag*, *Dingsdag* en *Woensdag* gelezen, waardoor nu op den dag des lijdens de beurt van zelve aan den *H. Joannes* komt. Doch ook om eene andere reden is zulks zeer gepast; *Joannes*, de geliefde leerling, was zelf ooggetuige van hetgene hij beschrijft, en op het einde van zijn verhaal spoort hij ons met dringende redenen tot geloof aan. Hetgene er voorts nog over de viering van dezen dag aan te merken valt, zal in het verdere beloop dezes werks worden opgegeven.

i.) De *Hemelvaart des Heeren* is de viering der gedachtenis van dien grooten dag, waarop de heerlijke *Hemelvaart*, de verheffing van *Jesus Christus* boven al het aardsche aan de rechterhand van God, den Almagtigen Vader, heeft plaats gehad. Dit viel voor en wordt ook thans nog door de Kerk gevierd op den *veertigsten*

dag na Paschen, dat is, na de zegevierende opstanding van *Christus* uit het graf. Op dien feestdag wordt, zoodra het Evangelie in de hoofddienst gezongen is, *de Paaschkaars uitgebluscht*, en in datzelfde jaar niet meer gebezigd, dan alleen daags voor Pinkster, bij de wijding van het doopwater, waar die gebruikelijk is.

j.) Het *feest van de H. Drieëenheid*, of *Drieuldigheid* wordt altijd op den *eersten Zondag na Pinkster* gevierd. Van oudsher werd dit allerhoogste geheim in de Katholieke Kerk vereerd en aangebeden; maar een bijzonder feest daarvan treffen wij eerst in de *veertiende Eeuw*, onder Paus *Joannes den XXIIsten* aan; toen werd het opgenoemden Zondag vastgesteld, ten einde ons te leeren, dat dat leerstuk van de allerheiligste *Drieëenheid* het hoofdgeheim is van alle geheimen, welke *Jesus* voorgedragen, *de Heilige Geest* verklaard, de *Apostelen* gepredikt en de *Volkeren* geloofd hebben.

k.) Daarop volgt *de Heilige Sakramentsdag*. Dit feest wordt op den *eersten Donderdag na H. Drieuldigheid*, en wel *acht dagen lang* openlijk en met uitstelling van het *Allerheiligste* gevierd. Gedurende dien heiligen tijd danken wij God plegtig voor de genaderijke instelling van het *Hoogwaardige Sakrament des Altaars*, en smecken tevens om behoud en versterking in het geloof dat in dit Hoogwaardige Sakrament *Jesus Christus*, onder de gedaanten van brood en wijn, wezenlijk en waarachtig tegenwoordig is." Nu zoude wel *Witte Donderdag*, waarop *Jesus* eigenlijk dezen liefdesmaaltijd ingesteld heeft, de dag zijn, waarop dit feest behoorde gevierd te worden; doch, volgens den II Kerkleeraar *Thomas van Aquinen*, die de getijden voor dit feest vervaardigd heeft, werd het op Donderdag na het octaaf van Pinkster gesteld, omdat de Kerk zich gedurende de *Goede Week* uitsluitend met den Kruisdood van *Jesus* bezig houdt; en omdat, gelijk genoemde H. Leeraar er bijvoegt, dit geheim van liefde na de zending van den Heiligen Geest onder de geloovigen openlijk en algemeen gevierd wordt. Dit plegtige feest is in de Kerk ontstaan onder Paus *Urbanus IV*, omstreeks het jaar 1264. In de bul, welke genoemde Paus ten aanzien van dit feest tot de Kerkvoogden rigtte, zegt hij: *Alhoewel wij alle dagen bij het H. Misoffer de herinnering aan de instelling van het Heilige Sakrament vernieuwen, meenen wij desniettemin verplicht te zijn om die*

eens in het jaar plegtstatiger te vieren, ten einde de ongeloofigen te beschamen ¹⁾. Immers, op Witten Donderdag is de Kerk met de vrijspreking der boetelingen en met vele andere verrigtingen bezig, welke haar beletten om eenig en alleen dit geheim voor oog en te hebben. Wij hebben vroeger vernomen, dat God aan eenige deugdzame lieden veropenbaard heeft, hoe dit feest in de geheele Kerk gevierd moest worden. Dientengevolge bevelen wij, dat de geloovigen op den eersten Donderdag na het octaaf van Pinkster, in de Kerken zullen vergaderen om aldaar met de geestelijkheid Gods lof te zingen." De dood van dezen paus in hetzelfde jaar voorgevallen, vertraagde de uitvoering van dezen bul; en daar geen zijner opvolgers de uitvoering van dit bevel met dien ijver, welken zulk eene instelling vorderde, ter harte nam, verliepen er bijna veertig jaren, eer dit feest algemeen gevierd werd. Ten tijde der algemeene Kerkvergadering van *Vienne* (in Frankrijk), gehouden in 1311, vond Paus *Clemens* goed, op nieuw de viering van dit feest te bevelen. Derhalve bekrachtigde hij de door Paus *Urbanus* uitgevaardigde bul en die werd door al de aanwezige Kerkvoogden, in tegenwoordigheid der koningen van *Frankrijk*, van *Engeland* en van *Arragon* aangenomen. De geheele voltooiing dezer zaakscheen nogtans aan Paus *Joannes XXII* voorbehouden. Hij volgde, in het jaar 1316, *Clemens V* op den pauselijken stoel op en maakte de bul van *Urbanus* met de gevorderde formaliteiten alom bekend.

l.) Het feest der *Kerkwijding* is de jaarlijksche herinnering van den dag, waarop de wijding, of inzegening van het kerkgebouw tot de openbare godsdienstoefening, met dank- en lofliederen en met eene plegtige godsdienstoefening, door volk en geestelijkheid gevierd wordt. Tot een voorbeeld van deze plegtigheid strekt de prachtige en feestelijke inwijding des tempels te Jeruzalem, door Koning *Salomo*. Paus *Silvester* was de eerste, die de Kerken, welke te *Rome* door Keizer *Constantinus den Grooten* gesticht waren openlijk en plegtig deed inwijden. Dit gebruik werd sedert bij het bouwen van nieuwe kerken in acht genomen en tot eene kerke wet gemaakt ²⁾.

1) De Paus bedoelde hierbij vooral de aanhangers van den Ketter Berengarius. v.

2) Van dit feest stammen de Kermissen, of Kerkmissen af. v.

III.

Thans gaan wij over tot de *feestdagen der Heiligen*, en wel in de eerste plaats tot de blijde *feesten van Maria*, de Moeder des Heeren.

a.) Het feest van hare Ontvangenis wordt jaarlijks, op den 8ⁿ December, gevierd. Hetzelve werd in 1439, nadat de Kerk reeds sinds eeuwen de *Opneming van Maria* ten hemel, en hare *Geboorte* gevierd had, ingesteld om den eersten oogenblik te vereeren, waarop God een zoo heilig schepsel als *Maria* uitkoos; en Haar, die Hij van eeuwigheid tot de lichamelijke Moeder van zijnen Zoon bestemd had, met zijnen Geest vervulde. Inderdaad de herinnering aan dezen oogenblik moet elken Christen met geestelijke vreugde vervullen, want toen werd ons het eerste onderpand van onze verlossing geschonken 1).

b.) Op het feest van *Maria Geboorte* vieren wij den dag, waarop zij het eerste levenslicht aanschouwde, en onder de kinderen der menschen hare plaats innam. *Met recht*, zegt de H. Bernardus, *wordt Maria met de morgenster vergeleken. Zij is het vriendelijke en verhevene teeken, de voorbeduiding, dat Christus, die de zoon der gerechtigheid is, weldra volgen, en den hemelschen dag aanbrenge zal.* Daarom zegt de Kerk heden in hare feesttaal, zoo verheven als schoon. *Zalig zijt gij, maagd Maria, en allen lof overwaardig, omdat uit u is opgegaan de zoon der gerechtigheid, Christus, onze God.*"

c.) Van het feest der *Boodschap* hebben wij onder de *feesten des Heeren* reeds gesproken. Wij vieren dan den heugelijken stond, waarop *Gabriël*, een engel Gods, aan *Maria* de blijde tijding bragt, dat zij, zonder krenking van hare maagdelijke zuiverheid, de Moeder van den beloofden Verlosser worden zoude.

d.) Het feest van *Maria Hemelvaart* herinnert ons den dag, waarop *Jesus Christus* zijne lieve Moeder in den hemel opgenomen, en met eeuwige blijdschap gekroond heeft. Heden zingt

1) Z. H. Pius IX heeft, na het gevoelen van de bisschoppen der geheele wereld vooraf ingewonnen te hebben, den 8 December 1854, in tegenwoordigheid van twee honderd kardinalen, aartsbisschoppen en bisschoppen, te *Rome*, verklaard dat het een leerstuk der Kerk is, dat *Maria zonder erfsmet, en onbevlekt ontvangen is.* v.

de Kerk in hare verrukking; *„Maria is in den hemel opgenomen; hierover verbljden zich de engelen, en verheerlijken den Zoon Gods. De Moeder Gods is verheven, boven de koren der engelen, tot het hemelsche rijk.”* Dit heugelijke feest, dat onder de vier hoogtijden geteld wordt, is waarschijnlijk kort na den dood der Apostelen in de Kerk in gebruik gekomen. Sinds de zesde eeuw is het alom als een feestdag in de Kerk ingevoerd en onafgebroken met bijzondere oplettendheid gevierd ¹⁾.

e.) Het feest der *Bezoeking van Maria* is eene herinnering aan het bezoek, dat de II. maagd *Maria* aan hare nicht *Elizabeth* bragt. Dit bezoek intusschen bevat vrij wat meer, dan de enkele vervulling eener verpligting van beleefdheid, en daarom kwam het ook aan de Kerk zoo belangrijk voor, dat zij zich genoopt voelde om door eenen jaarlijkschen feestdag de herinnering daaraan te hernieuwen. Volgens de Romeinsche orde is dit feest op den 2^{den} Julij vastgesteld; en dit is zeer doelmatig. Nu toch is juist het octaaf der geboorte van den *H. Joannes den Dooper* voorbij. Hoe gepast wordt thans de herinnering aan de heiliging van den *Dooper*, welke door het bezoek van *Maria* bij *Elizabeth* plaats greep, met de viering van deszelfs geboorte verbonden! Het is alzoo niet slechts het bezoek der II. Maagd *Maria*, maar ook de heiliging van den voorlooper of aankondiger van *Jesus*, welke wij naar kerkelijk voorschrift op dezen dag moeten vieren. Vermoedelijk is dit feest, in de dertiende eeuw, door Pans *Urbanus VI* ingesteld, en vervolgens door zijnen opvolger *Bonifacius IX*, in de eerste jaren van zijne pauselijke regering bevestigd en alom bekend gemaakt.

f.) Onder de overige feesten van *Maria* hebben wij nog op te merken dat van hare *Opdragt in den Tempel*, dat door de Kerk jaarlijks op den 21sten November, en dat der *zeven Weeën of Droefheden van Maria*, hetwelk jaarlijks *Vrijdags vóór Palmzondag* gevierd wordt. Dit laatstgenoemde feest werd eerst in het jaar 1413 ingevoerd, en wel door eene provinciale Kerkvergadering, gehouden onder den Aartsbisschop van *Keulen*, *Theoderik*, welke daardoor de waanzinnigheid der *Hussitische* beeldstormers poogde te bestrijden. Later werd de viering van dit feest door *Benedictus XII*, en wel onder dagteekening van 22 Augustus 1727,

1) In de oudste tijden werd dit feest *festum dormitionis* genoe md
Zie *Benedictus XIV de festis*.

over de geheele Kerk uitgestrekt. De kerkelijke getijden van dien dag bevatten onder anderen het beroemde gezang *Stabat mater*, dat door eenen godvruchtigen en verhevenen inhoud uitblinkt, en krachtig aanvuurt tot wederliefde jegens den Gekruiste en jegens zijne onder het kruis lijdende Moeder.

Nog komt het feest van den *H. Rozekrans* hier in aanmerking. Het wordt jaarlijks op den *eersten Zondag in October* gevierd, en is voornamelijk door de broederschap van den *H. Rozekrans*, welke over de geheele wereld verbreid is, beroemd geworden.

Het is hier de plaats om hun, die met den *Rozekrans* spotten, een woord toe te voegen. Iemand, met den oorsprong en het doel van den *Rozekrans* bekend, zal, zoo hij niet van alle godsdienstig gevoel ontbloot is, dien niet verachten. Mogen zij, welke met den godsdienst niet veel op hebben en die men daarom slechts als napers van andere beschouwen kan, eens bedenken, hoe onmededoogend zij handelen, als zij den blinde, den zieke, den zwakhoofdige dit laatste hulpmiddel tot zijne stichting ontnemen, zonder hem iets beters, waarover zij ook nooit gedacht hebben, in de plaats te kunnen geven. Onder de dagelijksche mondelijke gebeden van den *H. Franciscus van Sales* behoorde ook de *Rozekrans*.

Bijzondere feesten der overigen Heiligen zijn:

g.) Het feest der *Oostersche Wijzen*, of *Driekoningen*, waarover reeds onder de feesten des Heeren gehandeld is; en dat op den 6ten Januarij gevierd wordt.

h.) Het feest van den *H. Jozef*, die, zoo als de *H. Schrift* zegt, een *regtvaardige* was, en juist daarom door God tot bruidegom van de allerheiligste maagd *Maria*, en tot voedstervader van onzen Heer en Zaligmaker *Jesus* uitverkoren, en thans een veelvermogend voorspreker voor ons bij God is. Dit feest wordt op den 19^{den} Maart gevierd.

i.) Het feest der *geboorte van den H. Joannes den Dooper* is een feestdag van zeer veel beteekenis, zoowel door deszelfs hoogen ouderdom in de Kerk, als ook door deszelfs instelling en den dag, waarop het gevierd wordt ¹⁾. Reeds bij het feest

---

1) Na de viering der geboorte van *Joannes* worden de dagen korter, het zonlicht verwijdert zich meer en meer. *Joannes* maakte een einde aan de oude wet. — Na de viering der geboorte van *Jesus* keert het zonlicht meer en meer tot ons terug, en de dagen worden langer. *Jesus* is de zon des heils in het nieuwe verbond.

der bezoeking van *Maria* is er iets over de viering der geboorte van den *H. Joannes den Dooper* gezegd.

j.) Het feest van de *heilige Apostelen Petrus en Paulus*, alsmede de *feesten der overige Apostelen*, hunne medearbeiders in de verbreiding van het christendom. Zij waren de uitverkorenen, die de Heer uit zijne overige leerlingen koos, die Hij zelf onderwees, en, na zijne hemelvaart en de zending van den Heiligen Geest, in de wereld zond om het Evangelie te verkondigen. Zij kwamen getrouw dit bevel van hunnen Heer na; niet alleen verkondigden zij alom de leer van *Jesus*, maar zij gaven ook hun bloed en leven ter bezegeling van die leer ten beste. *Petrus* was de eerste onder de Apostelen, de *steenrots*, waarop de Kerk onverwinnelijk voor alle zichtbare en onzichtbare aanvallen gebouwd is. *Paulus* was het uitverkoren vat, door *Jesus* zelven bestemd om zijnen naam voor koningen en volken te brengen. Oneindig groot waren de moeilijkheden, waaraan *Paulus* zich ter verspreiding van *Jesus'* leer onderwierp. Hooren wij dien grooten Apostel zelven, in zijnen tweeden brief aan de gemeente te Korinthe, waar hij in het XI Hoofdstuk zegt: *vijfmaal heb ik van de joden veertig slagen min één ontvangen; driemaal ben ik met roeden gegeeseld; eens ben ik gesteenigd; driemaal heb ik schipbreuk geleden; nacht en dag ben ik in de diepte der zee geweest; dikwijls op reis, in gevaar van water, in gevaar van roovers; in gevaar van mijn eigen volk, in gevaar van de Heidenen, in gevaar in de steden, in gevaar in de woestijn, in gevaar op zee, in gevaar van valsche broeders; in arbeid en kommer, in veelvuldig waken, in honger en dorst, in veel vasten, koude en naaktheid. Buiten hetgene uitwendig is, is mijne dagelijksche taak de zorg voor alle Kerken: wie wordt zwak, zonder dat ik zwak worde? wie wordt geërgerd, zonder dat ik brand? Indien ik toch roemen moet, zal ik mijne zwakheid roemen. God en de Vader van onzen Heer *Jesus Christus*, die gezegend is in eeuwigheid, weet, dat ik niet lieg."* Beide deze groote Apostelen ondergingen te Rome den marteldood. *Petrus* werd gekruist, maar op zijn eigen verzoek met het hoofd naar de aarde gekeerd, aangezien hij zich niet waardig achtte om juist als zijn Goddelijke Meester te sterven. *Paulus* werd (als Romeinsch burger) met het zwaard gedood. Zoo ontvingen beiden op denzelfden dag, hoewel niet in hetzelfde jaar de martelkroon ¹⁾.

---

1) Zoo is de meening van eenige Kerkelijke Schrijvers, maar Eusebius,

De H. Paus *Gregorius* verhaalt, dat beide Apostelen in de onderaardsche begraafplaatsen, die men *Catacomben* noemt, twee mijlen van *Rome*, ter aarde besteld zijn. De schrijver van eene oude legende, welke in de *achtste* eeuw in de Kerk gelezen werd, getuigt hetzelfde, maar voegt er bij, dat vele H. lichamen slechts 18 maanden daar ter plaatse gebleven zijn. Het ligchaam van den *H. Paulus* is op den straatweg van *Ostia* naar *Rome*, en dat van den *H. Petrus* op den *Vatikaanschen berg*, vermoedelijk door bekeerlingen uit de Joden, welke in dat gedeelte der stad hunne woonplaats hadden, bijgezet. Thans worden de hoofden der beide heilige mannen, in zilveren borstbeelden besloten, in de Kerk van den *H. Joannes in Laterano* bewaard. De Hoofdkerk van den *H. Paulus*, aan den weg naar *Ostia* 1), bezit de eene helft van de lichamen dezer Apostelen; de andere helft bevindt zich in een prachtig onderaardsch gewelf, in de Kerk op het *Vaticaan*; hetzelfde wordt *de belijdenis van den H. Petrus* (confessio St. Petri) of *de drempel der Apostelen* (limina apostolorum) genoemd. Uit alle deelen der christelijke wereld worden bedevaarten derwaarts ondernomen. Indien ons het geluk niet geschonken wordt om met eigene oogen de aardsche overblijfselen van deze Heilige Apostelen te mogen aanschouwen, noch hen op de plaats, waar zij hun leven ten beste gaven, aan te roepen; moeten wij overeenkomstig de bedoeling der H. Kerk, op hunnen feestdag, tot onze heiliging, de bedrijven dier heilige mannen en de belooning, welke zij thans daarvoor bij God genieten, aandachtig gadeslaan.

k.) Het feest van de *H. H. Bewaar- of Beschermengelen* is ingesteld ter vereering van die zalige geesten, welke door God aan de menschen worden gegeven, om hen van de geboorte tot aan het graf te hoeden en te beschermen. De Psalmdichter zegt: *Hij heeft zijne Engelen aangaande u bevolen, dat zij u op al uwe wegen bewaren. Zij zullen u op de handen dragen, opdat gij misschien uwen voet niet stoot aan eenen steen. Gij zult op den adder en den konings slang (basiliscus) wandelen en den draak en den leeuw*

Epiphanius en de meeste andere oude Schrijvers plaatsen den marteldood van beide Apostelen, op den 29sten Junij van het jaar van Christus 65.

1) Deze fraaije hoofdkerk was den 15 Julij 1823 door brand vernield. Pius IX heeft de prachtig herbouwde kerk in persoon in de maand December 1854, bijgestaan door al de hooge geestelijken die zich destijds te *Rome* bevonden, met de grootste plegtigheid ingewijd. v.

vertreden." (Psalm XC, 11—13). Hoevele voorbeelden vinden wij in de H. Schrift, waar ons de bescherming van den Almagtige, door middel van zijne heilige Engelen, wordt verbeeld? *Tobias, Loth, Daniël, Petrus* en anderen hebben zulks ondervonden. Ja, ieder onzer, wien het niet aan kinderlijke vroomheid des gemoeds mangelt, zal reden tot dankbaarheid vinden; en als hij zijnen levensloop herdenkt, niet kunnen nalaten uit te roepen: *„Heer! ik ben te gering voor al uwe barmhartigheden.”* (Boek der Scheping XXXII, 10) 1). In ons land wordt dit feest op den *eersten Zondag in September* gevierd.

l.) Op den *eersten November* valt het feest in van *Alle Heiligen*.

De Kerk vereenigt op dezen hoogen dag alle uitverkorene *Heiligen Gods* tot één groot geheel, en houdt hunne gemeenschappelijke gedachtenis Lang voor dat het feest van *Alle Heiligen op den eersten November* werd gehouden, vierde de Kerk, gedurende de vijftig dagen na Paschen, een feest ter eere der Heiligen in het algemeen. Dit feest betrof vooral de *H. Maagd, de Apostelen en Martelaren, of bloedgetuigen*, wier zegepraal onder de vreugdezangen van den blijden paaschtijd herdacht werd. Verder hield men op den *eersten Mei* eenen feestdag ter eere van alle *H. H. Apostelen*; en, op den *dertiende van dezelfde maand*, vierde men nog een feest der *H. H. Martelaren*, aan wier hoofd men de *H. Maagd* plaatste. Hiertoe gaf het volgende aanleiding. Toen de Romeinsche Keizers christenen waren geworden, verboden zij den afgodendienst en deden de tempels omver halen. Die, welke gespaard bleven, werden gesloten, en slechts als merkwaardige, bouwkunstige gedenkteeken in wezen gelaten. Zulks was ook het geval met het *Pan-*

---

1) Dit feest behoort vooral de jeugd tot vernieuwden ijver voor alle goed aan te sporen. Zij wachtte zich wel de vermaningen der ons omzwevende besheringcesten, in den wind te slaan. Hoe dikwijls toch waarschuwt hunne stem ons inwendig, en roept zij ons toe: terug van de gelegenheden tot kwaad; terug van gevaarlijke danspartijen, waar reeds zoo menige onschuld schipbreuk geleden, zoo menige brave ziel den inwendige vrede en de rust des gemoeds verloren heeft. Terug van deze en gene bijeenkomsten, waar niet dan zonde uitgedacht, de eer van den evenmensch geschonden, de vrede en eendragt van anderen verstoord worden! Terug van de vijanden en bespotters van den godsdienst, die over godsdienst en heiligdom, over priesters en eerdienst, over deugd en vroomheid lagchen! Terug vooral van die boeken, waarin de onloochenbaarste en heiligste waarheden der openbaring met goddelooze vermetelheid aangerand en bestreden worden!

theon, of aller goden Tempel, te *Rome*, voor welks bewaring, daar het een meesterstuk van bouwkunde was, Keizer *Honorius* zich verklaarde. Toen nu de christelijke godsdienst diepere wortelen geschoten had en steviger was bevestigd geworden, verdween ook langzamerhand het bezwaar dat zich tegen de opening, zuivering en toewijding aan den dienst van den waarachtigen God, ten aanzien van dergelijke tempelgebouwen had opgedaan. In het jaar 607 ondernam de toenmalige Paus *Bonifacius IV* de heropening van het genoemde *Pantheon*. Nadat het gezuiverd en versierd was, werd het aan den dienst van God toegeheiligd, en ter eere van de H. Maagd en van alle martelaren op het plechtigst ingewijd. De dag, waarop deze inwijding voorviel, was de *dertiende Mei* van het jaar 609 1).

Paus *Gregorius III* bouwde in het jaar 737, in de Kerk van den *H. Petrus* op het *Vatikaan*, eenekapel ter eere van den Heiland, van de allerheiligste Maagd, van de H. H. Apostelen, van alle H. H. martelaars en belijders, en van alle regtvaardigen, die over de gansche aarde rustten. Diezelfde Paus stelde, voor deze Kapel, een feest ter hunner eere in met eigen kerkelijke getijden en eene *Vigilie*, of vooravond. Langzamerhand ging dit feest van *alle Heiligen*, uit de Kapel van de *St. Pieterskerk*, ook tot de kerk van de *H. Maria der martelaren* over. Eindelijk beval Paus *Gregorius IV*, in het jaar 835, dat dit feest in de geheele Kerk zoude gevierd worden, en verplaatste hetzelfde op den *eersten November*. De *Vigilie* en de *Vastendag*, welke dit feest voorafgaan, en toonen dat het een zeer hoog feest is, zijn sedert de negende eeuw in gebruik. Paus *Sixtus IV* heeft in het jaar 1480 het octaaf, of de acht dagen lange viering van dit feest voorgeschreven.

m.) Het feest van den *H. Stephanus*, die de *eerste* onder die Christenen is geweest, welke, om den wil van *Jesus Christus* en om het geloof in Hem, hun bloed en leven hebben veil gehad. Hierom wordt hij ook door de Kerk met den eernaam van *Protomartyr*, dat is: *eerste bloedgetuige* onderscheiden. Zijn feest wordt jaarlijks op den *zes en twintigsten December* gehouden, en alzoo daags na dat van den Heiland, het *Hoofd en den aanvoerder van alle Martelaren*; daags voor dat van den *H. Apostel Joannes*, wiens martelaarschap zich meer tot de *begeerte* om zijn bloed voor *Jesus*

---

1) Deze Tempel bestaat nog, en wekt steeds de bewondering van alle ware kunstkeners.

te storten bepaald heeft, en twee dagen voor het feest der *onnoozele kinderen*, wier bloed, hoewel *buiten hunnen wil of wetenschap*, echter ook voor den Zaligmaker heeft gevloeid. En alzoo bekomt *Stefanus* de plaats, waarop hij, *als martelaar met wil en daad*, regt heeft, in dezen tijd van genade en heil.

n.) Bij de feesten der Heiligen mogen wij niet nalaten melding te maken van de *Patroondagen*, dat is van de feesten der Heiligen, wien ter eere de Kerken gewijd zijn, en aan wier bescherming zoowel de Kerk als de gemeente bevolen is. Men noemt dergelijke Heiligen *Patronen*, dat is, *beschermers*, *voorstanders* van de gemeente, of ook wel van het geheele land. Soms zijn er meer dan een; meestal kiest men zoodanige Heiligen, welke in het land zelf geleefd, of aldaar het Evangelie het eerst verkondigd hebben, of rijk in deugden en verdiensten aldaar gestorven zijn. De *Patroonfeesten* der gemeente worden met grooten luister gevierd, en op dezelve is het gewoonlijk verboden slaafschen arbeid te verrigten.

o.) De *Nederlandsche Kerk* viert als haren bijzonderen beschermheilige den *H. Willebrordus*, die uit *Engeland* overgestoken, alhier onder de eerste predikers van het Evangelie opgetreden, en Aartsbisschop van *Utrecht* geweest is. Zijn feestdag wordt meer of min plegtig gevierd op den *zevendenden November*.

IV.

II. *Boetdagen* zijn die waarop de Kerk, wel is waar aan hare geloovigen geene onthouding van slaafschen arbeid voorschrijft, noch hen tot bijwoning van de openbare godsdienst-oefeningen verplicht, maar toch vurig wenscht dat hare kinderen, meer dan op de gewone werkdagen, zich met het gebed bezig houden, over hunnen zondigen toestand nadenken en boetvaardigheid doen zullen, om alzoo zich met God te verzoenen en aan zijne genade deelachtig te worden. Er zijn tweeërlei soorten van *boetdagen*, namelijk dezulke, die tot eene *voorbereiding* tot de daaropvolgende feesten strekken moeten, en *dagen van voorbereiding* kunnen genoemd worden; en dezulke, *op welke men God om afwending van rampen, of ter verkrijging van buitengewone gunsten aanroept*. Tot de eerste soort behooren:

a.) De *Vrijdag* en *Zaterdag*. Deze dagen zijn aan de wet van onthouding van zekere spijsen onderworpen, ten ware de geeste-

lijke overheid om redenen *dispensatie* (vrijdom) verleend heeft; De Kerk wilde door de onthouding van vleeschspijzen *op Vrijdag, het lijden en sterren van onzen Zaligmaker, en op Zaterdag deszelfs begrafenis* vereeren, en de geloovigen tot hun nut daaraan herinneren, terwijl men zich tevens door deze versterving tot eene waardige viering van den Zondag voorbereiden kan. De oudheid van deze gewoonte valt genoegzaam uit de schriften der Kerkvaders van de vierde en de vijfde eeuw te bewijzen.

b.) *De Advent* is de tijd, welke de vier Zondagen bevat, die het *H. Kersfeest* voorafgaan. Dezelve heet *Adventus*, dat is, *toekomst des Heeren*. In dezen tijd moeten wij ijverig bidden, de voorgeschrevene onthouding van vleeschspijzen en het vasten op Woensdag en Vrijdag in acht nemen, ten einde ons voor het hooge feest van de genaderijke komst en geboorte van *Jesus Christus* voor te bereiden. Merken wij ter dezer plaatse op, dat de komst van den Heiland drieërlei is. De *eerste* had plaats, toen Hij in den stal te *Bethlehem* werkelijk geboren werd; de *tweede* is die, waardoor Hij alle menschen, *welke belast en beladen zijn*, uitnoodigt, en door zijne genade in hunne zielen zijnen intrek neemt; en de *derde* zal eenmaal voorvallen, als Hij aan het einde der dagen, met groote magt en heerlijkheid komen zal om levenden en dooden te oordeelen.

Op den *eersten Zondag van den Advent* begint de Kerk een nieuw jaar, dat is, van dien dag af komen hare feestdagen en hunne tusschenruimten, op nieuw naar volgorde voor. Deze dag, waarop men zich tot de geestelijke komst van *Jesus* begint voor te bereiden, is daartoe bijzonder geschikt, vermits door Hem eene nieuwe wet en een nieuw leven is aangebragt.

c.) *De H. Vastetijd*. Deze vangt, naar mate het *Paaschfeest* vroeger, of later invalt, ook vroeger, of later aan, en duurt *veertig* dagen. Gedurende dezelve (de zondagen worden niet medegerekend) mag ieder Christen, welke den ouderdom van *een en twintig jaren* bereikt heeft, en niet door bijzondere omstandigheden, of ligchaamszwakheid, of door eene dispensatie om gegronde redenen door de geestelijke overheid verschoond is, slechts *ééns daags eenen maaltijd houden*, of zoo als men gewoon is dit uit te drukken, *zijne nooddrift nemen*. Betrekkelijk den aard der spijzen, heeft de Kerk steeds het regt aan zich gehouden en uitgeoefend om met meerdere toegevendheid, of strengheid te werk te gaan. Ieder welgezind Christen, die met eenen geest van waarachtige boetvaardigheid beziel

is, en zich dezen heiligen tijd wil ten nutte maken, zal zich getrouw en gewillig aan hare voorschriften houden en onderwerpen. In het algemeen vereischt de Kerk, dat hare geloovigen door waarachtiger ijver gedreven, in die dagen van heil, zooveel mogelijk, de openbare godsdienstoefeningen, bijwonen, door het plegen van goede, echt christelijke werken hunne zielen heiligen, en waardige vruchten van boetvaardigheid voortbrengen zullen 1).

Alhoewel nu *Christus* ten aanzien van den tijd en de dagen, op welke zij vasten moesten, aan zijne Apostelen geene uitdrukkelijke voorschriften gegeven had, zoo heeft echter de Kerk hare aandacht gevestigd op deze woorden van den Zaligmaker: *•Zoo lang de bruidegom (Jesus) bij hen (de Apostelen) is, kunnen zij dan vasten? Doch de dagen zullen komen, dat de bruidegom van hen zal worden weggenomen, en dan zullen zij vasten.*" (Mark. II: 19, 20). En daar de tijd der verwijdering van den bruidegom juist die schijnt te zijn, welke tusschen den dood en de opstanding van *Jesus* verliep, zoo werd reeds zeer vroeg in de Kerk, op *Goeden Vrijdag* en op den volgenden *Zaterdag*, eene strenge vaste ingesteld en door de Christenen onderhouden. Hun ijver en hun liefde dulden niet lang, dat zij zich met eenen zoo korten vastentijd tevreden hielden: zij herinnerden zich de *veertig dagen*, gedurende welke de Verlosser zelf, onmiddellijk na zijnen doop door *Joannes*, zich aan eene vasten onderworpen had, en zij namen daaruit aanleiding om, voor zooverre de menschelijke zwakheid toelaat, dit geheimvolle vasten door navolging te vereeren. Onderscheidene Kerkvaders zijn van meening, dat de onderhouding van de veertigdaagsche vasten op eene Apostelike overlevering steunt; althans zij wordt algemeen reeds *in de eerste eeuw* geplaatst. Zooveel is zeker, dat in het midden van de *derde eeuw* de veertigdaagsche vasten als eene kerkelijke instelling en wet werd beschouwd en gehouden. De tweede en kleinere maaltijd, onder den naam van *Collatie* bekend, werd eerst op het einde

---

1) In het bisdom van Haarlem is het volgende voorgescreven: Behalve gedurende de *Veertigdaagsche Vasten* en op de *quatertempdagen* wordt daar gevast op de vooravonden of Vigiliën van de feestdagen van *'s Heeren Geboorte, Verrijzenis, Hemelvaart* en van *Pinkster*, alsmede daags voor de *opneming ten hemel van de allerheiligste Maagd* en voor het feest van de *HH. Apostelen Petrus en Paulus*, en van *alle Heiligen* en op elken *Woensdag* en *Vrijdag in den Advent*. Ook blijft het vasten op de *Kruisdagen* en op het feest van den *H. Markus* bepaald, zoo als hieronder vermeld wordt.

der *elfde eeuw* veroorloofd. Hij draagt dezen naam naar een boek, dat *Collationes patrum* heette. Dit boek werd in de kloosters des avonds, na volbragten arbeid, voorgelezen. Bij deze voorlezing werd den ordesgeestelijken toegestaan eene zeer matige hoeveelheid spijs en drank te gebruiken. Vandaar ging de naam *Collatie*, tegelijk met de daaraan verbondene toelating om ten tweedenmale eenige spijs en drank te nuttigen (alhoewel niet tot verzadiging toe) langzamerhand ook tot de leeken over, en alzoo werd dit de naam van eenen tweeden, kleineren maaltijd in de vasten.

d.) Ook zijn er nog *andere vastendagen* door de Kerk voorgeschreven, welke sommige feesten voorafgaan, b. v. voor het *Pinksterfeest*, voor het feest van de *H. H. Apostelen Petrus en Paulus*, voor het feest van de *opneming ten hemel van de allerheiligste Maagd Maria*, voor *Allerheiligen*, voor *Kerstijd*, enz. Op die dagen moeten wij ons van vleeschspijzen onthouden en ons door versterving van onze zinnelijkheid door gebed en boetvaardigheid tot eene waardige viering van de toekomstige feesten voorbereiden.

e.) De *quatertemperdagen*, of de *vasten der vier jaargetijden*, welke jaarlijks door de Kerk in de lente, den zomer, den herfst en den winter voorgeschreven, en telkens op *Woensdag*, *Vrijdag* en *Zaterdag*, met vasten en onthouding van vleeschspijzen gevierd worden. De quatertemperdagen vallen in de *derde week van den Advent*, in de *eerste week van de veertigdaagsche vasten*, in de *Pinksterweek*, en in de *week na het feest van Kruisverheffing*, dat den 14^{en} September gevierd wordt. Op deze dagen behooren de Christenen hunne gebeden met die der Kerk te vereenigen om God te smeeken, dat Hij hun waardige geestelijken schenke; want op de *quatertemperdagen* worden de kerkelijke bedienaars door den Bisschop gewijd.

f.) Wij hebben hierbij ook de zoogenaamde *Kruisdagen*, eigenlijk *biddagen* (*rogationes* in de taal der Kerk) op te merken. Zij worden gehouden op het feest van den *H. Markus Evangelist* 25 April; en op *Maandag*, *Dingsdag* en *Woensdag* voor het feest van de *Hemelvaart des Heeren*. Op deze dagen wordt in onze streken, voor de *H. Mis de Litanie van alle Heiligen* gelezen of gezongen, ten einde van God de bewaring en den wasdom der veld-, boom- en akkervruchten af te smeeken; ook *vast men tot den middag*, en *onthoudt zich*, naar kerkelijk voorschrift, den ganschen dag *van vleeschspijzen*,

g.) Deze opgenoemde dagen zijn de *gewone* tijden van boetvaardigheid, door de Kerk tot heil onzer zielen ingesteld. Echter zijn er ook *buitengewone* dagen van boete, welke ieder Christen zich zelve kan en moet voorschrijven, als hij het ongeluk gehad heeft om God zwaar te beledigen. Ook zijn er zulke die door de geestelijke overheid worden ingesteld, wanneer God, wegens de menigte van misdrijven en gruwelen, volk en land bezoekt; bij voorbeeld, door hongersnood, pest of andere aanstekende ziekten, oorlog, of dergelijke. In zulke akelige tijden is het doelmatig en heilzaam van de Kerk gehandeld, als zij aan hare kinderen den tijd en de middelen tot boetvaardigheid voorschrijft, ten einde den algoeden God te verzoenen en zijne straffen af te wenden. De middelen tot boetvaardigheid zijn een vurig gebed, vasten, aalmoezen geven, andere weldaden aan den evenmensch bewezen, naderen tot het II. Sakrament der Biecht, en de uitoefening van alle andere christelijke deugden.

h.) Ook kunnen nog, behalve de opgenoemde, onder de *boetdagen* gerekend worden de *Allerzielendag*, en die andere dagen, op welke men de gedachtenis van overledenen houdt, ten einde aan de zielen in het vagevuur, door gebeden, zielmissen, aalmoezen en andere goede werken, bijstand te verleen en voor haar boetvaardigheid te doen, om voor haar van God barmhertigheid en verlossing te verwerven.

Hiertoe behooren alzoo:

1.) *Allerzielendag*, welke op den *tweeden November*, daags na het *Allerheiligenfeest* voorkomt. Mogt die op eenen *Zondag* invallen, dan viert men de *gedachtenis aller overledene geloovigen* op den volgende *Maandag*. Het vereischt geen bewijs meer, dat men van het begin des Christendoms af voor de overledenen gebeden heeft ¹⁾. Nogtans is deze *Allerzielendag* eerst in het jaar 998, door den *Abt Odilo* in zijne kloosterkerk ingevoerd, en naderhand door de Pausen tot de algemeene Kerk uitgestrekt.

2.) Behoort hiertoe *de dag der begrafenis*, waarop een lijk ter aarde besteld, en voor de ziel des gestorvenen *de uitvaart ge-*

1) De H. Chrysostomus zegt in zijne 65^e homilie tot het volk van Antiochie: „Het is niet bij toeval door de Apostelen bepaald, dat men in de allerheiligste geheimen de gedachtenis der overledenen houdt.” En de H. Augustinus zegt in zijn boek: „over de zorg voor de dooden”: „de gebeden voor de overledenen moeten geenszins achtergelaten worden.”

houden wordt. — Zoo ook wordt het H. Offer naderhand meer malen voor dezelve opgedragen 1).

V.

III. *Werkdagen*. Ook op deze dagen worden door de geestelijken de kerkelijke getijden gelezen of gezongen, en het allerheiligste Misoffer opgedragen; hoewel niet zoo plegtig, als op de zon- en feestdagen. De Kerk verplicht hare geloovigen op deze dagen wel niet tot de bijwoning van de openbare godsdienstoefeningen, maar zij acht het toch hoogst loffelijk, als men op de *werkdagen* tijd en gelegenheid daartoe hebbende, in den godsdienst en vooral bij het H. Misoffer tegenwoordig is. Voor het overige zijn deze dagen tot den arbeid bestemd, zoo als God zelf gezegd heeft: *zes dagen zult gij arbeiden, en den zevenden rusten.*" (Tweede Boek van Mozes XX: 9, 10). Nogtans zal een goed Christen op deze dagen het gebed niet vergeten, maar zich des te meer aan zijne huisselijke godvruchtige oefeningen en gebeden toewijden, wanneer hij verhinderd wordt om zich ter kerk te begeven. Een ijverig en welgezind Christen begint en eindigt den dag met vrome *morgen- en avondgebeden*. Hij smeekt God om het noodige, en dankt Hem voor ontvangene gaven en gunsten, bijzonder *vóór ex na het eten* 2). Hij is vlijtig in zijn werk, hij draagt het lijden en den tegenstand met geduld en denkt daarbij: dit alles moet ter eere Gods, tot boete voor mijne bedrevene zonden, en tot lansen van de arme zielen in het vagevuur geleden worden. Ook denkt hij: dit alles valt voor met Gods medeweten en onder Zijne toelating. Er bestaat geen betere boetvaardigheid, dan die door zulk eenen arbeid en door een dergelijk lijden en verdragen gedaan wordt; want God zelf heeft zulke den mensch opgelegd, toen Hij tot Adam sprak; *omdat gij van den boom gegeten hebt, waarvan ik u bevolen had, dat gij niet*

1) Ten aanzien van den dag, waarop de *uitvaart* gehouden wordt, en men de H. Diensten laat opdragen, bestaat in de onderscheidene oorden en gemeenten van ons vaderland, een groot verschil. Best voegt men zich naar het plaatselijk gebruik.

2) Velen verwaarloozen het gebed voor en na het eten. Stolberg zegt: „Jesus dankte, toen Hij het brood brak; Hij dankte, toen Hij den beker aanvatte. Dunkt het iemand nu, dat het gebed aan tafel onderwetsch is: dien geven wij in bedenking, wiens voorbeeld hij te volgen heeft, dat van Jesus, of dat der wereld.”

eten zoudt, zult gij in het zweet uws aanschijns uw brood eten; totdat gij terugkeert in de aarde, waaruit gij genomen zijt." (Boek der Schepping III: 17, 19).

VI.

Nog eenige nuttige aanmerkingen bij het verhandelde.

a) Als Christenen moeten we weten, dat *alle dagen den Heer toebehooren*; alle dagen onzes levens zijn wij verplicht den Heer te dienen, en voor Hem te leven, die door zijnen kruisdood verworven heeft, dat wij wederom tot kinderen Gods zijn aangenomen. Ofschoon ons nu geen uitdrukkelijk, kerkelijk gebod beveelt, dat wij op de *werk- en boetdagen* de openbare godsdienstoefeningen moeten bijwonen, zoo is het echter, gelijk wij vroeger reeds hebben opgemerkt, zeer heilzaam en aan te raden, om ook op die dagen, als wij er door de vervulling van hoogere pligten niet in verhinderd worden, daarbij tegenwoordig te zijn.

b.) De Christen moet even zoo weten, dat de *feesten der Heiligen* hoofdzakelijk ingesteld zijn, om ons derzelve verhevene deugden ter navolging voor te stellen; zij zijn onze voorbidders bij God.

c.) De Kerk heeft de *feestdagen der Heiligen* ingesteld, vooral met het inzicht, dat de geloovigen hun geloof, hoop en liefde ten voorbeeld nemen, die deugden in hunne eigene daden navolgen, en eens daarboven, gelijk de Heiligen, de eeuwige zaligheid verwerven zouden. En welke overwaardige en krachtige voorsprekers, welke verhevene voorbeelden voor onzen najver heeft de Kerk niet uitgekozen! *De Kerk*, zegt de eerwaardige Beda, *is in het bezit van leliën, zoowel als van rozen.*" Deze uitdrukking is beeldrijk en vol beteekenis. De *leliën* beduiden de engelachtige zuiverheid des harten, en de *rozen* de grootste liefde; want, zegt de Heiland, *niemand heeft grootere liefde, dan dat hij zijn leven voor zijne vrienden geeft.*" (Joan. XV: 13). Alzoo zijn de uitverkorenen met de meeste onschuld en de grootste liefde versierd: zij bidden voor de strijdende Kerk, dat is, voor ons; en zij laten niet na den Albestuurder onze behoeften en smeekingen (om menschelijker wijze te spreken) dag en nacht voor te dragen. Hierom ook zegt de Psalm-dichter: *de dood zijner Heiligen is kostbaar in de oogen des Heeren*" (Psalm CXV: 15). Hoe wijs, en hoe zigbaar door den Heiligen Geest geleid, handelt dan onze goede en vrome moeder, de Kerk, als zij

ons — en *Christus*, onzen Verlosser en voorbeeld, wiens verhevene deugd wij menschen nooit volkomen bereiken kunnen, — en zijn alleen zaligmakend Evangelie, dat wij slechts door de medehulp zijner genade in staat zijn te vervullen, tot een toonbeeld voorstelt in den handel en wandel der Heiligen, die, zwakke menschen gelijk wij, en gelijk wij aan allerlei bekoringen blootgesteld waren, en die dikwerf in nog veel moeilijker omstandigheden dan wij leefden. Wij kunnen alzoo met regt de dagen, welke aan de vereering der Heiligen zijn toegewijd, dagen des Heeren noemen. Want, Gode behoort alle eer, van Hem komt, in Hem bestaat, en op Hem doelt alle heiligheid en deugdzame wandel. Van, in en door God zijn de Heiligen heilig geworden; trouwens Hij is de heiligheid zelve. Reeds in het oude verbond zeide Hij daarom: *„weest heilig gelijk ik heilig ben.”* (3de Boek van Mozes XI: 44). Zoo is het dan de echte godsdienst en de ware vereering der Heiligen, God in de Heiligen, en de Heiligen in God te vereeren,

d) Alle vereering en aanbidding, welke wij aan God den Vader in het bijzonder, aan God den Zoon in het bijzonder, of aan God den H. Geest in het bijzonder toebrengen, heeft nogtans steeds betrekking op, en bedoelt *eenen en denzelfden God, die een in wezen, en drievuldig in personen is*. Alzoo wordt de drieenige God in alles, en door allen vereerd en aangebeden.

Hieruit ontwaren wij, dat het feest der *Heilige Drievuldigheid* eigenlijk het hoogste en verhevenste van alle feesten is, maar ook tevens dat het meer dan eenmaal in het jaar gevierd wordt. Die feestdag, welken wij het feest van de H. Drievuldigheid noemen, werd eerst onder Paus *Joannes XXII*, omstreeks het jaar 1334, te *Rome* ingesteld. Dit feest wordt op den zondag na Pinkster, zonder buitengewone plegtigheid, gehouden; en zulks ter oorzaak, dat niet slechts deze enkele dag, maar alle dagen onzes levens aan den lof en de vereering der allerheiligste Drievuldigheid moeten toegewijd zijn. Zoo zingt de Kerk op elken dag en elk uur, haar lofgezang ter eere van de allerhoogste en onverdeelde Drievuldigheid: *Eere zij den Vader, en den Zoon, en den Heiligen Geest; gelijk het was in het begin, en nu, en altijd, en in alle eeuwen der eeuwen. Amen.*

e.) Even zoo is het ook met de viering van het lijden en sterven van onzen goddelijken Verlosser, *Jesus Christus* gelegen. De Kerk viert de gedachtenis daarvan het plegtigst op den *goeden Vrijdag*. Alsdan wordt de *lijdensgeschiedenis* van den Heer, volgens het ver-

haal van den H. Evangelieschrijver *Joannes* voorgelezen; er worden *gebeden* gestort voor alle standen, en het H. Kruis wordt met lofszangen begroet. Op dien dag wordt er geen H. Misoffer opgedragen; maar eene *Mis van het vooraf geheiligde* gehouden, waarin de priester de H. Hostie, welke door hem daags te voren daartoe geconsecreerd is, en welke in het zoogenaamde heilige graf gerust heeft, zonder het H. Bloed des Heeren, nuttigt 1). In het algemeen wil de Kerk op dezen dag, dat de geest des menschen, van het zinnelijke en aardsche losgemaakt, in zich zelven keere, en zich ten hemel verheffe. De uitwendige godsvrucht zwijgt, opdat de inwendige des te luider spreke. Vooral wilde de Kerk, dat het tijdsverloop van het uur waarop *Christus* stierf, tot aan den morgen waarop de verrijzenis plaats greep, met algemeene stilte en rust gevierd werd. Daarom noemt men dezen dag ook, op sommige plaatsen, *den stillen Vrijdag*, en daarvan de geheele week *de stille week*. Deze dag behoort voor den Christen een *treurdag* te wezen; om die reden herinneren de Kerkvaders ons, in hunne leerredenen, de woorden van den H. Apostel *Paulus*: *de droefheid, die volgens God is werkt de boetvaardigheid uit tot eene vaste zaligheid: maar de droefheid der wereld werkt den dood uit.*" (II Kerinth. VII: 10). De Christenen behooren met dankbaarheid en blijdschap te erkennen, dat de dag, waarop *Christus*, ter liefde van het menschelijk geslacht, zijn leven aan het kruis heeft opgeofferd, hun de zaligheid heeft aangebragt. Alzoo moeten op dezen dag bij hen *treurigheid* en *blijdschap* elkander afwisselen.

f.) De feesten worden verdeeld in *bewegelijke* en *onbewegelijke*.

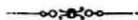
De *onbewegelijke* zijn de zoodanige, die op eenen bepaalden dag der maand invallen, en *jaarlijks* op denzelfden gevierd worden, zoo als het *Kerkfeest*, het feest der *H. H. Apostelen Petrus en Paulus*, *Allerheiligen*, enz.; Als de feestviering van eenen of andere Heilige, door zamenloop met de viering van een onzer verhevene godsdienstgeheimen, in eenig jaar verhinderd wordt, dan verplaatst men zulk een feest, volgens het kerkelijk gebruik, op eenen anderen dag. Nogtans vervalt alsdan de verpligting van Mis te hooren,

1) In de Oostersche Kerk zijn er onderscheidene dagen, waarop men zoodanige Missen van het vooraf geheiligde (*missæ præsanctificatorum*) viert. Daags te voren wordt ten dien einde eene H. Hostie geconsecreerd, plegtig naar eene daartoe bestemde rustplaats, en vervolgens even plegtig naar het Altaar terug gebragt. v.

of den arbeid te staken, welke bij de viering op den dag zelve, daaraan zouden verbonden geweest zijn.

Bewegelijke feesten zijn die, welke naar het *Paaschfeest* gerigt worden. Het feest van de *verrijzenis des Heeren* of *Paschen* is zelfs bewegelijk, vermits het, volgens kerkelijke instelling, gevierd wordt *op den Zondag na volle maan, die op de lengte dag- en nachtevening volgt*. De *vroegste* Paschen nu, kan op den 22sten *Maart*, en de *laatste* op den 25sten *April* vallen. Hieruit volgt, dat, naar mate Paschen vroeger of later gevierd wordt, er meer of minder *zondagen na Driekoningen* zijn; dat de *vaste* vroeger of later komt, en dat daarnaar ook het feest van de *hemelvaart des Heeren*, *Pinkster*, *H. Drievuldigheidszondag*, *H. Sakramentsdag*, en de *zondagen na Pinkster tot aan den Advent* geregeld worden.

g.) *Afgezette feestdagen* zijn dezulke, welke de Christenen oudtijds verplicht waren te vieren, maar welke thans zijn *afgeschapt*. De instelling en afschaffing der feestdagen staat in de magt van de Kerk. Zij kan en mag hetgene zij heeft ingesteld, uit wijze inzigten en naar vordering der tijdsomstandigheden, wederom opheffen. Trouwens: *de Heilige Geest heeft de bisschoppen gesteld om te besturen de Kerk van God, welke Jesus door zijn bloed verworven heeft,*" (Handelingen der Apostelen XX, 28).

DERDE AFDEELING.

I.

Over de verschillende kerkelijke verrigtingen, gedurende het jaar; of, over de godsdienstoefeningen.

De Kerk is, zoo als wij, in de eerste Afdeeling, zeiden, de vergaderplaats der geloovigen, het den Heere toegeheiligde huis, waarin de Christen gemeente hare openbare godsdienstoefeningen verrigt.

Openbare godsdienst is dus het hoofddenkbeeld, de hoofdverrigting in de Kerk Gods. Daarom moet al wat zich in Gods huis bevindt, al wat daarin geschiedt, op de godsdienst betrekking hebben, tot de godsdienst aanleiden, of wel met er daad godsdienstoefening zijn. Al wat tegen de godsdienst strijdt, al wat daaraan eenige stoornis toebrengt, of zoude kunnen toebrengen, behoort in de Kerk niet te huis, en, het is Gode een gruwel, als er zoo iets wordt aangetroffen. Trouwens *Jesus Christus*, de eeuwige Waarheid zelve zegt: *„mijn huis is een huis des gebeds.”* (Matth. XXJ: 13). En de Psalmdichter roept uit: *„Uw huis betaamt heiligheid,”* (Psalm XCII; 5). Tot uitoefening van de godsdienst zijn in de Kerk aangesteld: *Bisschoppen, Priesters, Diakens*, en andere kerkelijke dienaren van minderen rang. Deze verrigten haar volgens de voorgeschrevene regels, en de gemeente woont de godsdienst bij, om zich te stichten en daaraan deel te nemen. Immers, wat beteekent het God te dienen? Zeker niet anders, dan Gods wil te volbrengen. God *openlijk* te dienen, beteekent alzoo, dat men uiterlijk, voor de menschen of voor de gemeente belijdt, dat men zich aan Gods wil onderwerpt, dien vervullen, en het rijk der zonde verlaten wil, ten einde het rijk Gods in zich te nemen, en *zijnen naam* in alles te verheerlijken. *God in huis dienen* wil zeggen, in liefde en eendragt, als huisgenooten, met en voor elkander, bidden en werken. *Voor zich zelven alleen bidden* beduidt, den goeden

God in een vurig gebed om vergeving van zonden en om genade smeeken. Een zoodanig gebed draagt, in tegenoverstelling van de openbare godsdienst-oefening, den naam van *bijzondere godsdienst*. Alzoo kan de godsdienst, tot gelijdelijker onderrigt, gevoegelijk in *openbare, huisselijke en bijzondere* verdeeld worden. Ieder Katholiek Christen is verplicht om zich, naar zijn vermogen, aan elke dezer godsdienstoefeningen toe te wijden.

Tot de openbare godsdienst verplicht hem God en de kerk 1°) opdat hij daardoor God zoude dienen en het heil zijner ziel bevorderen; 2°) opdat hij door een goed voorbeeld zijne medechristenen zoude stichten; 3°) opdat ook hij zelf door het goede voorbeeld van anderen zou gesticht worden.

Jesus Christus zelf geeft ons het voorbeeld van bijwoning der openbare godsdienst, en vraagt zelfs: *wist gij niet, dat ik met de zaken van mijnen vader moest bezig zijn?* (Luk. II: 49). Hij roept ons tot de openbare godsdienst, daar Hij de voornaamste verrigtingen van dezelve juist voor de Kerk schikte, toen Hij tot zijne Apostelen zeide: *doe dit tot mijne gedachtenis*. (I Korinth. XI: 24).

Ook de Kerk roept ons tot de openbare godsdienst, aangezien zij ons gebiedt, op de zon- en feestdagen met aandacht de Mis te hooren, en dikwerf de onderscheidene H. Sacramenten te ontvangen.

Elk Christen moet zijne huisselijke godsdienstoefeningen als eene zaak van het hoogste gewigt beschouwen en zich alzoo daaraan toewijden. Ook in dit opzigt vinden wij in den Heer *Jesus* en in zijne Apostelen een treffend voorbeeld, daar Hij, na het afgeloopen laatste avondmaal, met hen *eenen lofzang opzeide*, en toen naar buiten, en zijnen verrader te gemoet ging (Mark. XIV: 26). Godvruchtige huisvaders en huismoeders volgen dat voorbeeld van *Jesus* getrouw en gewillig op, daar zij, met hunne kinderen en dienstboden, nog steeds gewoon zijn aandachtig *de morgen- en avondgebeden*, alsmede die *voor en na het eten* gezamenlijk te lezen. En zal men in een huis, waar deze huisselijke godsdienstoefening geene plaats vindt, of waar zij, zoo de omstandigheden haar mogten verhinderen, ten minste niet aanbevolen wordt, wel ware deugd, christelijke vroomheid, en Gods zegen bij echt christendom aantreffen? voorzeker neen!

Ook berust op den Christen de verplichting tot bijzondere of persoonlijke godsdienstoefening. Het heil zijner ziel spoort hem daar-

toe herhaaldelijk en met kracht aan. Wordt ook dit door onzen Zaligmaker niet met woord en voorbeeld geleerd? Hij zegt; *als gij bidden wilt, ga binnen in uwe kamer, sluit de deur, en bid uwen Vader in het verborgene; en uw Vader, die in het verborgene ziet, zal het u vergelden*" (Matth. VI: 6). Hoe dikwijls koos de Heiland den nacht of de eenzaamheid tot het gebed! Welk eene dringende, krachtige aansporing tot het gebed, en vooral tot het gebed in het verborgene voor ons!

Even als nu de Christen verplicht is de openbare godsdienstoefeningen bij te wonen, zoo wil ook de Kerk (en dit strekt ook inderdaad den godsdienstigen geloovigen tot zeer groot nut) dat hij zijn godsdienst in zijne eigene Kerk houden, en zulks zonder gewichtige redenen niet verzuimen zal.

Trouwens, in zijne eigene Kerk wordt door *zijnen* zielzorger vooral *voor hem* gepredikt, *voor hem* op de *zon- en sommige feestdagen* het heilig *Misoffer opgedragen*, en andere *kerkelijke* gebeden worden ook *voor hem* verrigt.

Daarbij is ieder lid eener gemeente verplicht om aan zijne medeleden een goed voorbeeld te geven. En het is geheel in den geest des christendoms, dat de leden eener gemeente zich in liefde en eendragt rondom hunnen herder, als kinderen rondom hunnen vader, scharen, ten einde van *hem* de woorden des eeuwigen levens te hooren; aan het offer, dat *hij* opdraagt godvruchtig deel te nemen, en hunne gebeden met de *zijne* vereenigd gezamenlijk tot God, den Vader van allen, op te zenden 1).

De openbare godsdienstoefening wordt *plegtig* genoemd, als zij in tegenwoordigheid van eene groote menigte geloovigen, met meer pracht en luister dan gewoonlijk, gehouden wordt, zoo als het geval is op de feestdagen. Alzoo is de godsdienstoefening op *zon- en feestdagen* plegtig. De godsdienstoefening, welke op de dagen gehouden wordt, waarop men *mag* en *moet* arbeiden, verschilt daarvan, zoowel in den tijd waarop, als in den luister waarmede, en ook in het geringer aantal dergenen, welke haar bijwonen. Nog kan men de openbare, plegtige godsdienstoefening verdeelen:

a.) In de *vroegkerk* (zoo als men zegt), die in de vroegere morgenuren gehouden wordt, en in het opdragen van het heilig Mis-

---

1) Een treffende wenk voor hen die het nut der eigene, of *parochie-kerken* niet schijnen in te zien.

offer bestaat, waarbij gewoonlijk de *Epistels* en het *Evangelie* van den dag worden voorgelezen.

b.) De *voormiddaggodsdiens*t, welke de *hoogmis* en de *preek* bevat.

c.) De *namiddaggodsdiens*t, welke meestal bestaat uit het *onderwijs in de christelijke leer*, gevolgd door het zingen van de *Vespers*, of van andere gezangen, wat dan het *Lof* genoemd wordt.

De kerkelijke verrigtingen, die den openbaren godsdiens uitmaken, gaan gepaard met onderscheidene prijzenswaardige, en door de Kerk goedgekeurde en aanbevolene gebruiken en plegtigheden, welke *Ceremoniën* genoemd worden. Deze zijn van zeer verschillende aard, en men kan die gevoegelijk in *algemeene* en *bijzondere* verdeelen.

Derhalve zullen wij thans de kerkelijke verrigtingen, benevens de daarbij gebruikelijke ceremoniën of plegtigheden eerst in het *algemeen*, en daarna in het *bijzonder* beschouwen, ten einde den verhevenen geest en den diepen zin, welke tot zelfs de geringste daarvan ademen, grondig te leeren kennen en daardoor onze stichting te bevorderen.

1°. Tot de *algemeene* kerkelijke verrigtingen, waaruit de godsdiensstofeningen bestaan, behooren: het *bidden*, het *maken* van het *kruissteeken*, de verschillende *zegeningen*, het *wierook*, de *preek*, de *bediening* der *II. Sakramenten*, en de *omgangen* of *Processien*.

II. Tot de *bijzondere* kerkelijke verrigtingen behooren de verschillende wijdingen, die, op sommige bepaalde dagen tot stichting der geloovigen in de Kerk geschieden; zoo als de *wijding der kaarsen* op *Maria Lichtmis*, de *wijding der asch* op den eersten dag van de *Vaste*; de *wijding der palmtakken* op *Palmzondag*; de *wijding van het vuur* en van de *paaschkaars* op *Zaterdag* voor *Paschen*; en op denzelfden *Zaterdag* of op dien voor *Pinkster*, de *wijding van het doopwater*.

1. A.) *Het bidden*. Het gebed is eene verheffing van het gemoed tot God. Men noemt het *inwendig*, als men *enkel in zijn gemoed* zich met God bezig houdt; of *uitwendig*, als men het inwendig onderhoud met God ook door *woorden en gebaren* te kennen geeft. Daar zoowel het ligchaam als de ziel van den mensch verpligt is Gode eer te geven, zoo neemt ook het ligchaam aandeel in het gebed. Dit aandeel bestaat hoofdzakelijk in eene *betamelijke en godvruchtige houding*, in de *kniebuiging*, in het *rouwen der handen* en andere dergelijke lofwaardige en stichtelijke gebruiken. Het *gebed*

is de *kern*, of de *ziel* van elke godsdienstoefening. waar het gebed niet gevonden, of op geene behoorlijke wijze gevonden wordt, daar is alle godsdienstoefening *dood, ijdel en onverdienstelijk*, ja, verdient zelfs meestal *veroordeeld* te worden. Daarom behooren al onze godsdienstoefeningen met het *gebed* te beginnen; het *gebed* moet ze doordringen en eindigen. Het *gebed* is:

1.) *Aanbidding van God*, als wij ons in den geest voor Hem vernederen, zijne grootheid en majesteit erkennen, en ons, doordrongen van onze zondigheid en nietigheid, geheel aan Hem onderwerpen.

2.) *Verheerlijking van God*, als wij in Hem het hoogste en volmaakste goed, om zijne goddelijke eigenschappen, vereeren, loven en prijzen.

3.) *Dankbetuiging*, als wij Gode wegens de gaven en weldaden, die wij van Hem ontvingen, dank zeggen.

4.) *Smeekgebed*, als wij van God de noodige gaven afsmeeken.

5.) *Boetvaardig gebed*, als wij om vergiffenis van zonden en kwijtschelding van de verdiende straf bidden.

6.) *Aanroeping der Heiligen*, als wij bij de overweging van hunne verhevene deugden, hen om hunne bescherming en krachtige voorspraak bij God aanroepen.

Daar de reden, die ons tot bidden aandrijft, zeer verschillend kan zijn, zoo volgt daaruit, dat er even zoo vele wijzen van bidden, als redenen tot bidden bestaan, om den Vader van alles het inwendige van ons hart te kennen te geven. Dit is voornamelijk het geval bij het bijzonder gebed, dat ieder voor zich zelve verrigt.

De wijzen van bidden, of de gebedsformulieren zijn of *willekeurig* of *bepaald*, of in de Kerk ingevoerd en bij de openbare godsdienstoefeningen door haar voorgeschreven.

Voor zoo veel den dagelijkschen godsdienst betreft, zijn de *morgen- en avondgebeden*, en die *voor en na het eten* de gebruikelijkste. De geestelijken hebben hunne voorgeschrevene *getijden*, welke in de *Cathedraal- Stift- en Kloosterkerken* in het openbaar gehouden worden.

Hierbij valt nog op te merken, dat als de Christen zijn gebed *geknield* verrigt, hij daardoor zijne diepe verootmoediging aan God te kennen geeft. Zoo *vouwt men* bij het gebed *de handen zamen*, ten teeken, dat men ook de neigingen en gedachten des harten bijeen houden, dat is, tot God rigten, en alle verstroojing

zoo veel mogelijk verwijderd houden wil. *Oogen en handen* worden *ten hemel opgeheven* om aan te duiden, dat wij ook onze gemoederen tot God in den hemel opheffen, en Gods genade en bijstand van den hemel verwachten. Men *klopt op de borst*, om berouw en leedwezen aan te duiden. Dergelijke godvruchtige handelwijzen waren reeds onder het oude verbond in gebruik, en de Kerk heeft dezelve wijselijk behouden, omdat zij krachtige middelen ter bevordering der godsvrucht zijn, als zoodanig beveelt zij die haren kinderen aan.

B.) *Het maken van het Kruisteeken*. Het maken van het teeken des H. Kruises is bij de Katholieken eene bijzondere wijze van bidden. De godvruchtige Katholiek is gewoon zich met het kruisteeken te wapenen als hij opstaat, of zich ter rust begeeft; als hij den Tempel des Heeren binnentreedt, of dien verlaat; en herhaalt dit meermalen gedurende de godsdienstoefening, voor en na den maaltijd, voor en na den arbeid, voor of na eenige belangrijke gebeurtenis, enz.

1.) Bij het maken van het Kruis herinneren wij ons de *allerheiligste Drieëenheid*, en aanbidden wij Die met te zeggen: *in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen. Amen* wil zeggen: het zij zoo! zoo geschiedde het!

2.) Wij belijden daardoor, dat wij *Katholieken* zijn; want reeds de eerste Christenen bedienden zich van dit teeken bij al hunne verrigtingen. *Tertullianus*, die in de *derde eeuw* leefde, getuigt, dat zij bij het uitgaan en te huis komen, bij het aantrekken van kleeding en schoeisel, bij het wasschen, bij het aan tafel zitten, en bij het ontsteken van het licht, gewoon waren het kruisteeken op het voorhoofd te maken. (*De corona militis.*)

3.) Zoo belijden wij ook de menschwording van Gods Zoon, en dat die zelfde Heer en Zaligmaker *Jesus Christus* door zijnen dood aan het Kruis het menschelijk geslacht verlost, en voor hetzelfde de genade en de hoop des eeuwigen levens verworven heeft.

4.) Gelijk wij het teeken van het Kruis *van de linkerzijde naar de regter* maken, zoo moet ook de herinnering aan het Kruis van *Christus* en het teekenen daarmede ons, wanneer wij booze en bedorvene menschen zijn, tot brave en vrome Christenen vormen, welke de gegronde hoop kunnen koesteren van eens aan de regterhand huns Heeren geplaatst te worden.

5.) Als wij, gelijk het de gewoonte is, bij het hooren lezen

of zingen van het H. Evangelie, *voorhoofd*, *mond* en *borst* met het H. Kruis teekenen, dan strekt dit om te kennen te geven, dat wij ons over het *Evangelie* geenszins schamen (want het *voorhoofd* is de zetel der schaamte), maar dat wij met den *mond* de leer van *Jesus* verkondigen, en haar in ons *hart* (dat in de borst geplaatst is) trouw bewaren willen: Ook kan deze wijze van het kruis te maken beteekenen, dat de *Vader* de eeuwige *Wijsheid*, de *Zoon* het eeuwige *Woord* des Vaders, de *Heilige Geest* de eeuwige *Liefde* van den *Vader* en den *Zoon* is.

6.) Ook belijdt de *Katholiek* door het kruisteeiken, dat hij in den naam der *Allerheiligste Drieëenheid*, of in den naam van *Jesus*, alle *kwade gedachten*, *woorden* en *werken* vermijden en niets *denken*, *spreken*, of *doen* wil, dan wat zijner zaligheid nuttig en bevorderlijk is.

7.) Eindelijk, wij maken het kruisteeiken om daardoor ons zelve of anderen te *zegenen* of te *heiligen*. Wie iemand zegent en hem heiliging toewenscht, bemint hem, en wel juist op die wijze, als de Zaligmaker dit beveelt. Hoe schoon en verheven is alzoo deze echt christelijke handelwijze. Wel te regt wordt zij daarom ook door de Kerk haren geloovigen aanbevolen.

C.) *De zegeningen*. Deze worden ook wel wijdingen genoemd. Zij komen in de Kerk veelvuldig voor. De *Katholiek* zegent zich zelve, ouders zegenen hunne kinderen, de priesters *ambtshalve* hunne geloovigen en worden door dezen ook wel om den zegen verzocht. Zegenen beteekent in het algemeen: iemand goed toewenschen. Als levenlooze en tot gebruik der menschen bestemde voorwerpen gezegend worden, dan beteekent dit, *dat zulk een voorwerp*, of de zaak, welke men zegent, *aan den dienst der menschen onttrokken en aan den dienst van God, tot zaligheid der menschen, toegewijd wordt*. Bij voorbeeld: als wij het huis Gods binnentreden, dan zegenen wij ons zelve met het teeken des H. Kruises en met wijwater; zulks beteekent: dat wij ons aan den dienst der wereld onttrekken, en aan den dienst van God toewijden. Als de priester vruchten, kruiden, of iets anders zegent, dan onttrekt hij die aan den dienst der wereld, en zij moeten voortaan tot heil der menschen aangewend en gebruikt worden.

1.) Alzoo zijn *levende* en *levenlooze* dingen voorwerpen van zegening. Men zegent of wijdt *menschen*, *kerkgebouwen*, *water*, *wijn*, *olie*, *zout*, *kruiden*, *palmtakken*, *asch*, *was*, enz. God zegende,

volgens het verhaal van *Mozes*, de visschen, de vogelen, de landdieren en ook de menschen, zoo als *Noë*, het geslacht van *Israel*, het geslacht van *Aäron*, en allen die God vreezen; en dit beteekent, volgens den *H. Joannes Chrysostomus*, dat Hij hun met ontelbare gunsten overladen heeft. Ook beloofde God, in de *H. Schrift*, dikwijls zijnen zegen, en Hij kwam zijne beloften getrouw na. Voornamelijk worden de *regtvaardigen* door Hem gezegend. Daarom moeten wij ons best doen, dat Gods zegen ons niet verlate, aangezien met deze ook de tijdelijke voorspoed ons verlaten zoude. Daar aan Gods zegen alles gelegen is, wenschen wij, dat God ons dien zegen schenke, welke Hij voor zijne vrienden bewaart, en slechts aan de braven geeft. De *H. Augustinus* zegt, in zijne vermaning over Ps. LXVI: *acht datgene niet voor groot wat ook de boozen ontvangen.* Nogtans is het geen kwaad, als men van God ook tijdelijken zegen verlangt. De menschen willen verschillende gaven van God ontvangen. De een vraagt als zegen, dat hij overvloed hebben moge van behoeften des levens; een ander wenscht als zegen, dat hem eene duurzame gezondheid moge ten deel vallen; een derde wil gezegend worden om als hij, bij voorbeeld, ziek is, de gezondheid terug te bekomen. Wie is in staat alle verschillende wenschen der stervelingen, die van God zegen begeeren, slechts op te tellen? En wie onzer zal beweren, dat het geen zegen van God is, als zijn akker vruchtbaar is; of als zijn huis van alles overvloed heeft; of als men zijne gezondheid behouden, of haar, zoo men ze verloren had, terug bekomen mogt? Dit alles doet God. dit alles schenkt God. -- Doch er bestaan geschenken, die God aan zijne vijanden geeft, en andere, die Hij uitsluitend voor zijne vrienden bewaart (dergelijke zijn de *genade* en de *eeuwige heerlijkheid*); want *God heeft ons gezegend met alle geestelijke zegeningen in het hemelsche, in Christus.* (Efezen I: 2.)

2.) Reeds in het oude verbond waren de zegeningen in gebruik. De aartsvaders zegenden hunne zonen, de priesters het volk en andere voorwerpen, en de priesters werden wederkeerig door het volk gezegend.

3.) Uit het oude verbond ging het gebruik der zegeningen in het nieuwe over, en wel door onzen Heer en Zaligmaker *Jesus Christus* zelve, die met opgeheven handen zijne leerlingen zegende, (Luk. XXIV: 51). Ja, van en door Hem komt alle zege-

ning, in Hem zullen alle volkeren gezegend worden. (Boek der Schepping XVIII, 18).

4.) De zegeningen zijn, van de vroegste tijden der Kerk af, in gebruik geweest.

5.) Eindelijk, bij de zegeningen *bidt* de Kerk, of de kerkelijke bedienaar in haren naam, over den persoon of de zaak, die den zegen ontvangen moet, ten einde Gods genade daarover te doen nederdalen; want deze is het juist' waardoor eenig en alleen de zegening plaats heeft.

Het teeken van het Kruis, als het werktuig waaraan *Christus* voor ons leed, zijn bloed vergoot en stervende zijn hoofd neigde, wordt bij de zegeningen dikwijls herhaald. Trouwens, dat is het heerlijke teeken, waardoor *Jesus* den vloek van het mensdome en van het aardrijk weggenomen, en ons alle genade en zegening verworven heeft.

Meestal ook bezigt de Kerk *wijwater* bij hare zegeningen. Dit strekt ten teeken, dat de persoon of de zaak, die er mede besproeid wordt, thans gereinigd, en aan den dienst van God toegewijd is. Datzelfde geldt ook ten opzichte van die wijdingen en zegeningen, bij welke de *bewierocking* in gebruik is.

D.) *De preek*. Zij is de verkondiging van het woord Gods; dat woord wordt in de preek verklaard en uitgelegd, en naar de behoeften der hoorders toegepast. *Christus* zeide tot zijne Apostelen: „*gaat en leert alle volkeren, leert hen onderhouden al wat ik u bevolen heb.*” (Matth. XXVIII: 19, 20). Het is alzoo op goddelijk bevel, dat er gepreekt moet worden; en volgt daaruit niet, dat het evenzeer Gods wil is, dat men de preek hoore en volge? „*Wie uit God is hoort Gods woord; zalig, die Gods woord hooren en het bewaren.*” (Joan. VIII: 47. Luk. XI: 28).

Het staat geenszins aan elken Christen vrij, het woord Gods in de Kerk te verkondigen, maar alleen aan hen, die *ambtshalve* daartoe geroepen zijn; namelijk aan de *Bisschoppen* en aan hunne medehelpers, de *Priesters* en de *Diakens*. Bij de preek is het volgende in gebruik;

1.) Bij het begin van de preek teekenen zich de redenaar en de toehoorders met het teeken des II. Kruises.

2.) Daarop wordt een gedeelte van het II. Evangelie, volgens *Mattheus*, *Markus*, *Lucas* of *Joannes* voorgelezen, zoo als dit met den zon- of feestdag, naar volgorde, overeenkomst en door

de Kerk is voorgeschreven. Doch dit geldt meer bepaald de voormiddagpreken, daar men hier te lande, des namiddags ook dikwijls eene zoogenaamde *vrije* stof, naar eigene keuze behandelt; en *en in de Vaste over het lijden* van den Zaligmaker preekt 1).

3.) Dikwijls besluit de redenaar zijne voordragt met *een gebed*.

Er is nog eene andere wijze van het woord Gods te verkondigen, deze wordt de *christelijke* leering genoemd, en op de zon- en andere dagen, op een geschikt uur, gehouden. Als men ook op zondag leering houdt, geschiedt dit met de bedoeling, dat niet slechts *de jeugd*, maar ook *de volwassenen*, welke daaraan dikwijls *zeer groote behoefte* hebben, zich in de geloofs- en zedeleer oefenen, het vroeger ontvangen onderwijs hernieuwen, en zich in de godsdienstige wetenschappen meer en meer bekwamen zullen. De christelijke leering moet door de geloovigen beschouwd worden, als *een zeer dienstig middel* om de preek met meer nut bij te wonen; de III. Sacramenten waardiglijk te ontvangen en de geboden van God en van zijne H. Kerk nauwkeuriger op te volgen.

Het is voor elken Christen *eene volstreckte verpligting*, om;

1.) Op alle *Zon- en geboden feestdagen* de verkondiging van Gods woord bij te wonen, indien hij niet om billijke redenen daarvan verschoond mogt blijven.

2.) De godvruchtige Christen blijft *bij de geheele preek* tegenwoordig, en vergenoegt zich niet b. v. met de *inleiding*, alsof hij dan reeds alles wist, wat de geestelijke redenaar zeggen zal.

3.) Hij *vestigt al zijne aandacht op de voordragt*, ten einde te bevatten en te verstaan, wat er wordt voorgedragen, en althans op de *hoofdzaken en hoofdafdeelingen*, welke de redenaar behandelt.

4.) Men moet alle *vlijt* aanwenden, om hetgene voorgedragen wordt *diep in zijn hart te prenten* en daartoe *vlijtig het gehoorde overwegen*; opdat niet (gelijk *Jesus* zegt) *de booze vijand, de duivel kome en het woord Gods wegneme uit de harten.*" (Luk. VIII: 12).

5.) Ook is men verpligt *het gehoorde op te volgen*, en daardoor te toonen, dat *men uit God is*, en dat men, zoo als de H. Apostel *Jakobus* zegt: *niet slechts een hoorder, maar een doener van het woord is.*" (Jak. I: 22).

---

1) In de eerste tijden des Christendoms werd het Evangelie door eenen lezer (lector) voorgelezen. Nogtans werd niet slechts het Evangelie, maar de geheele H. Schrift naar volgorde uitgelegd.

Er worden, helaas, vele Christenen gevonden, die *niet gaarne* het woord Gods hooren; ja, *die*, wat schrikkelijk is om te zeggen, *zelfs eenen afkeer* daarvan hebben. Wat kunnen de redenen van dergelijk eene verkeerdheid zijn? Zie hier dezelve:

1.) Deze lieden *verstaan niet, wat er wordt voorgedragen*, vermits zij, reeds van jongs af aan, het onderwijs in den godsdienst niet begrepen hebben; of wel, omdat de godsdienstige wetenschap, die zij in hunne jeugd hadden verworven, thans, nu hunne gansche levenstijd aan wereldsche bemoeijingen is toegewijd, op den achtergrond geraakt is, en met hunne overige wetenschap geenen gelijken tred gehouden heeft.

2.) Velen hunner *zijn in zonde en boosheid gedompeld*; zij stoppen zich de ooren, en hun hart blijft koel voor alle vermaningen en genadebewijzen, welke God hun uit barmhartigheid schenkt. Ja, velen drijven, helaas, hunne onboetvaardigheid zoo verre, dat zij, onder den invloed hunner booze lusten, zelve hun hart verharden, om *opzettelijk niet te hooren en niet te verstaan*, om niet misschien beter te worden.

3.) *Anderen in menigte zijn opgeblazen door wereldsche wijsheid; en voor hen is de leer van het Kruis en de wetenschap der Heiligen eene dwaasheid en dikwijls zelfs eene ergernis.*

4.) Ook zijn er, o jammer! vele Christenen, die het geloof aan het woord Gods verloren hebben; daar toch de Heer met zoo veel aandrang uitroept: *hemel en aarde zullen voorbijgaan, maar mijne woorden zullen niet voorbijgaan..*" (Matth. XXIV: 35). Is het geen pligt voor ons, om, als wij dit gadeslaan, dikwerf te bidden: *Heer! ontnem mij alles, slechts niet het geloof?*

5.) Anderen laten zich door de tijdelijke zorgen al te veel wegslepen; zij zijn in de zaken der wereld al te zeer verward, en door hunne begeerte naar vergankelijke dingen al te veel geboeid om nog aan het *eenige, dat noodzakelijk is* (Luk. X, 42), hunne zaligheid namelijk, te kunnen denken.

Wij merken nog op, dat het woord Gods *regelmatig* gepredikt wordt, ten einde de ongeloofigen tot het geloof, de zondaars tot boetvaardigheid en de onwetenden tot zalige wetenschap te brengen; en tevens om de geloovigen in het geloof, de rechtvaardigen in de rechtvaardigheid, en de onderwezenen in de wetenschap meer en meer te bevestigen en te bevorderen.

E.) *De bediening der H. Sakramenten.*

a.) *Van het H. Doopsel.* Het *Doopsel* is het eerste en noodzakelijkste der Sakramenten, aangezien men, zonder gedoopt te wezen, geen ander Sakrament ontvangen kan, en besmet blijft met de erfzonde, welke ons buiten den hemel sluit. Door den doop worden wij kinderen Gods, erfgenamen der hemelsche goederen, leden van *Jesus Kerk* op aarde en zijne medeërfgenen in de eeuwigheid. De *Doop* schenkt ons den ingang in de Kerk Gods. De voornaamste verrigting bij denzelfden is deze, dat de bisschop, de priester of de diaken *ambtshalve* (doch in tijd van nood ieder leek, hetzij man hetzij vrouw) *den doopeling met water begiet*, onder het uitspreken van deze woorden: *ik doop u in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes.* Het spreekt wel van zelf, dat degene, welke deze heilige bediening verrigt, de *meening* en het inzicht hebben moet om datgene te doen, wat de *H. Kerk* daaromtrent heeft vastgesteld, en dat hij de gewone *stof*, dat is *water*, en den gewonen *vorm*, dat zijn de woorden: *ik doop u*, enz. bezigt. Aldus heeft *Jesus Christus* dit H. Sakrament ingesteld, toen Hij tot zijne Apostelen zeide: *gaat en leert alle volken, hen doopende in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes.* Bij de bediening van dit H. Sakrament komen in aanmerking:

1.) *De doopeling*, of de persoon, die den H. doop ontvangt. Van dezen wordt vereischt: dat hij nog niet gedoopt is, dat hij verlangt gedoopt te worden, en dat hij in *Jesus Christus* en deszelfs leer geloof. Doch, daar de doopelingen meestal pasgeborene kinderen zijn, en alzoo noch hun verlangen naar het doopsel, noch hun geloof in *Jesus* en zijn Evangelie kunnen te kennen geven, heeft men daartoe;

2.) *De peters en meters, doopborgers of doopgetuigen.* Dezen zijn verplicht in de plaats van het kind den doop te verzoeken; voor hetzelfde de geloofsbelijdenis af te leggen en te zorgen, dat het in het ware geloof opgevoed wordt. Ook verstreken zij in het vervolg tot getuigen, dat hun doopkind den doop waarlijk ontvangen heeft.

3.) *De bisschop, de priester* of de daartoe aangestelde *diaken*, aan wie het volgens de magt, die hun bij de heilige wijding gegeven is, toekomt dit Sakrament te bedienen.

4.) Is het op te merken, dat de H. Kerk zich bij den H. Doop steeds van *daartoe gewijd water* bedient, behalve in geval van dringende noodzakelijkheid. Met dit inzicht worden, op de zaturdagen voor Paschen en Pinkster, de doopvonten plegtig gewijd. Deze beide

dagen zijn hiertoe gekozen, vermits in de vroegere tijden der Kerk alsdan de volwassenen gedoopt werden. Ook thans nog kiest men bij voorkeur deze dagen voor den doop der volwassenen.

5.) De priester ontvangt den doopeling *buiten de kerk* en spreekt daar ter plaatse de voorgeschrevene gebeden, ten teeken, dat men niet zonder voorbereiding tot het ontvangen van een H. Sacrament mag toegelaten worden.

6.) De doopeling ontvangt hier eenen *naam*, en wel dien van eenigen Heilige. Zulks geschiedt, zoowel om hem onder dien naam in het doopboek in te schrijven, als om hem te nopen tot navolging van den Heilige, wiens naam hij ontvangen heeft, en die nu zijn beschermer op zijne vreemdelingsreize door dit leven is geworden, als ook om hem dien Heilige tot eenen voorbidder bij God te geven.

7.) De priester *ademt driemaal* zachtelijk over den doopeling ¹⁾. Toen God den eersten mensch van aarde gevormd had, ademde Hij over hem, en deelde hem daardoor eenen onsterfelijken geest mede. Deze plegtigheid is alzoo ten hoogste zinnebeeldig. De doopeling moet thans door de verdiensten van *Jesus Christus*, door de kracht van het Kruis herschapen worden; de booze geest moet bij hem geen verblijf meer vinden; de goede en Heilige Geest daarentegen bij hem inwonen.

8.) Dan legt de priester den doopeling een *weinig zout* in den mond, dat hij vooraf ten dien einde gewijd heeft. Het zout bezit de eigenschap van het bederf te weren, 's menschen gezondheid te bevorderen en de spijsen smakelijk te maken. In dit geval beduidt het zout de ware *wijsheid*, welke de doopeling moet trachten te verwerven. Deze wijsheid toch zal hem voor het bederf der zonde bewaren, ten eeuwigen leven sterken en in Gods schatting aangenaam maken.

9.) Daarop volgt de plegtige teekening met het H. Kruis *op het voorhoofd*; ten einde daardoor aan te toonen, dat een Christen zich in geen geval over het Kruis schamen mag.

10.) Nu volgen de *bezwingen*, over den doopeling uitgesproken, terwijl tevens meermaals het kruisteeken over hem gemaakt wordt. *Jesus* zegt: *al wie zonde doet, is een slaaf der zonde*" (Joan. VIII: 34), bij gevolg is hij ook een slaaf van den vorst der

---

1) De H. Cyrillus van Jeruzalem spreekt, in de vierde eeuw reeds, van dit gebruik.

zonde. Alzoo is onze strijd gedurende dit leven niet slechts tegen vleesch en bloed (Efezen VI: 12), maar tegen den duivel, die rondgaat, als een brullende leeuw, zoekende wien hij kan verslinden (1 Petr. V: 8). Noch in dit, noch in eenig ander opzigt, moet voortaan de vorst der duisternis eenige magt over den nieuwen, en thans in den schoot der Kerk opgenomen geloovige uitoefenen.

Kan men het nu der Kerke wel ten kwade duiden, als zij, gedachtig aan den last, haar door *Christus* opgedragen, plegtig van den *satan* vordert, dat hij voor altijd afstand doen zal van alle heerschappij over, en van allen invloed op dit haar nieuw lid? Niemand zoude het aanstootelijk vinden, indien iemand die zich alleen op verstandelijke gronden aan de deugd toewijdde, dus sprak: „zonde! voortaan zult gij vreemd zijn, zoowel als uwe gevolgen,” noch ook indien de zegenende zeide: „de zonde hebbe geen deel meer in u; zonde! wijk van hem.” En waarom duidt men het dan der Kerk zoo ten kwade, als zij hetzelfde doet, slechts met dit onderscheid (waarvoor zij gewigtigen grond heeft). dat zij *in plaats van de zonde zelve* den vorst en vader der zonde noemt?

11.) Vervolgens worden de doopborgen uitgenoodigd om met den doopeling de Kerk binnen te treden en aldaar met den priester de *twaalf Artikelen des Geloofs* en het *Onze Vader* te lezen. Overoud is dit gebruik. In de eerste eeuwen der Kerk waren deze geloofsbelijdenis en dit gebed aan de geloovigen alleen bekend, en de doopelingen werden eerst kort voor het ontvangen van hun doopsel daarmede bekend gemaakt. Het was voor hen een plegtig oogenblik, als zij die voor het eerst in Gods huis mogten medebidden. Ook strekt deze handeling als tot eene geloofsbelijdenis voor den doopeling.

12.) Naar het voorbeeld van *Jesus* (Mark. VII, 33, 34) raakt de priester de ooren en neusgaten van den doopeling met speeksel aan, terwijl hij, gelijk *Jesus*, zegt: *ephpheta!* wordt geopend. Dit is een wenk voor den doopeling om zijne zintuigen steeds voor het goddelijke geopend en voor de boosheid gesloten te houden.

13.) Plegtig verzaakt nu de doopeling, of de doopborgen in zijnen naam, op de vraag des priesters, *satan*, deszelfs werken, en praalvertooningen, (pomperijen) en wordt alzoo nog meer aan de Kerk van *Jesus* verbonden, die de bestrijdster van *Satan* en van diens rijk is.

14.) Thans geschiedt de *zalving* met de olie der doopelingen;

tot een zinnebeeld, dat, even als het ligchaam van den doopeling met olie, zoo ook nu zijne ziel met Gods genade versterkt en gezalfd wordt, opdat hij zijn geloof moge behouden en bewaren.

15.) Nogmaals volgt er een *onderzoek naar het geloof*, en daarop de vraag: *wilt gij gedoopt worden?* Ten teeken, dat de toewijding van den Christen aan den dienst van God *niet gedwongen, maar vrijwillig zijn moet*. Bij een toestemmend antwoord op deze vraag met de woorden: *ik wil*, gegeven, gaat nu de priester over tot

16.) *Den Doop.*

17.) Na denzelfden wordt *de kruin des Doopelings met chrisma gezalfd*; om daardoor aan te duiden, dat hij thans een Christen geworden en als zoodanig verplicht is, om welbehagelijk voor God en stichtend voor de menschen te wandelen.

18.) Hierop legt de priester een *wit kleed* over den doopeling. In de eerste tijden der Kerk werden de nieuwgedoopten met *witte kleederen*, die zij *acht dagen lang* droegen, gekleed. Denkelijk is ons gebruik van dat oude afkomstig, en de priester vermaant den doopeling, *dat hij dit kleed onbevekt voor den rechterstoel van Jesus Christus moet brengen, opdat hij het eeuwige leven moge hebben*

19.) De priester stelt den doopsborg *eene brandende kaars* ter hand, die, naar de verklaring van den *H. Carolus Borromeus*, de drie goddelijke deugden, welke men in den doop ontvangt, aanduidt; *het geloof* wordt beteekend door het *licht: de hoop* door de *hemelwaartsche rigting van de vlam; de liefde* door de *warmte*. Bij het overreiken van de kaars zegt de priester, *ontvang het brandende licht, en bewaar uw doopsel onberispelijk, houd Gods geboden, opdat, als de Heer ter bruiloft komt, gij Hem te gemoet kunt gaan, tegelijk met alle Heiligen in het hemelsche hof; en opdat gij het eeuwige leven verwerft, en leeft in alle eeuwen der eeuwen. Amen.*

20.) Nu wordt de doopeling plegtig *weggezonden* met de woorden: *ga in vrede, de Heer zij met u! Amen.*

b) *Van het Vormsel:*

Het *vormsel* is een Sakrament, *waarin de gedoopte, door de oplegging der handen en de zalving van den Bisschop, den Heiligen Geest ontvangt. Jesus Christus* beloofde, dat Hij den zijnen den *Heiligen geest* zoude zenden (Joan. XII: 37—39). Uit de *Handelingen der Apostelen* (VIII: 14—17, en XIX: 5, 6) blijkt,

dat de Apostelen door *handoplegging* den H. Geest hebben medegedeeld; zij steeds geloofd heeft en nog gelooft, diezelfde magt in hare dienaren, *de Bisschoppen*, te bezitten. Bij de bediening van dit Sacrament komen voor:

1) De *vormende*, welke de *Bisschop* is, zoo als blijkt uit het verhaal in de *Handelingen der Apostelen*, waar wij lezen, dat zij, die naar *Samaria* gezonden werden, om aan de nieuwgeboovigen den H. Geest mede te deelen, *Apostelen* waren, namelijk *Petrus* en *Joannes* (VIII: 14 enz.). Intusschen wordt, om hoogstgewigtige redenen, *somtjids* aan priesters de bediening van dit H. Sacrament toegestaan.

2.) *Diegene, die gevormd wil worden*. Deze moet *gedoopt*, en voor zoo veel hij tot de jaren van verstand gekomen is, *in het Christelijk geloof* behoorlijk *onderwezen zijn*, en *zich in staat van genade bevinden*.

3.) De *peter* en *meter*. Deze strekken tot *getuigen* van het ontvangene vormsel, en nemen op zich om hun vormkind op alle mogelijke wijze tot volharding en onderhouding van het geloof aan te sporen.

4.) Bij de bediening van dit Sacrament zijn de *oplegging der handen*, de *zalving* en het *gebed* de hoofdzaken. De vormende Bisschop strekt de handen uit over hen, die gevormd worden, en roept den Heiligen Geest over hen, dat is, *hij deelt hun den H. Geest mede*; want dit juist wordt door de oplegging der handen, en door de zalving, welke van het gebed des Bisschops vergezeld gaat, aangeduid.

Terwijl de Bisschop de vormelingen met het chrisma zalft, zegt hij: *ik teeken u met het teeken des kruises, en ik vorm u met het chrisma des heils, in den naam des Vaders, en des Zoons en des Heiligen Geestes. Amen*. De zalving met het chrisma, welke *in de gedaante van een kruis, op het voorhoofd* van hen, die gevormd worden, geschiedt, *is een zichtbaar teeken*, dat zij thans inwendig met den Heiligen Geest gezalfd en gesterkt worden, en dat zij alzoo voortaan het geloof standvastig belijden en met ijver opvolgen moeten.

5.) De Bisschop geeft dengenen, die hij gezalfd heeft, *eenen ligten kaakslag*, tot eene herinnering, dat zij voortaan *smaad en lijden*, met en voor *Christus*, *geduldig* behooren te verdragen.

c.) *Van het Allerheiligste Sacrament des Altaars.*

Het *Sacrament des Altaars* is het ware ligchaam en bloed van onzen Verlosser en Zaligmaker *Jesus Christus*, onder de gedaanten van brood en wijn. Door gedaanten verstaat men den vorm, kleur, reuk, smaak, enz. *Jesus Christus* is in hetzelfde tegenwoordig als God en mensch; zoo als Hij eenmaal aan ons gelijk in het vleesch op aarde gewandeld heeft; zoo als Hij thans in den hemel is; en zoo als Hij eens zichtbaar en heerlijk terugkomen zal, om levenden en dooden te oordeelen. Hij is daar, tot aan het einde der wereld, op eene verborgene wijze tegenwoordig, om de geloovigen te verblijden, met eer te overladen, aan zijn bitter lijden te herinneren, en te voeden ten eeuwig leven.

Jesus Christus, de Godmensch, is in het *Allerheiligste Sakrament des Altaars*, zoowel naar de menscheid, als naar de Godheid verborgen, omdat wij menschen van wege onze zonden niet waardig, en van wege onze gebreken niet in staat zijn, om den Heer in zijne heerlijkheid te aanschouwen. De moeder van het menschelijk geslacht zag de verboden vrucht en at er van, in de hoop, dat hare oogen zouden geopend worden, want zij wilde *aan God gelijk zijn*. Doch hier is het juist omgekeerd; hier moet men *de oogen sluiten en gelooven*, en dan zal men de vrucht des levens genieten en daardoor *Gode gelijk* worden. Deze verborgenheid, dit geheim van *Jesus*, brengt ons begrip onder de gehoorzaamheid des geloofs, volmaakt hetzelfde, en schenkt daaraan verdiensten. *„Omdat gij mij gezien hebt, Thomas! hebt gij geloofd: Zalig zij, die niet gezien en toch geloofd hebben!”* (Joan. XX: 29). Zoo sprak *Jesus*.

Dit aanbiddelijk *Sacrament*, deze bron van leven, welke den Heer des levens in zich bevat en overvloedig van onbeschrijfelijke genoegens, wordt door de Katholieke kerk met verschillende benamingen genoemd. Zoo draagt het den naam van:

- 1.) *Sacrament des Altaars*, vermits op het *Altaar* de consecratie, of verandering van het brood en den wijn in het ligchaam en het bloed des Heeren geschiedt, en het ook *van het Altaar* aan de geloovigen wordt toegediend.
- 2.) *Het ligchaam des Heeren*, aan hetwelk wij de grootste eerbewijzingen, goddelijken eerbied en kniebuigingen schuldig zijn.
- 3.) *Het Avondmaal*, omdat de Heer *Jesus Christus* het op den avond voor zijn lijden ingesteld heeft; en ook omdat het in den laten avond van ons leven, wanneer wij op het punt staan om van hier te scheiden, onze kracht en sterkte moet uitmaken.

4.) *De teerspijs op den weg*, als de troostvolle spijs op den weg naar de eeuwigheid. Trouwens, het II. Sacrament is ons zielevoedsel op den weg des levens tot aan den dood, zoowel als van den dood tot in de eeuwigheid.

5.) *De Eucharistie*. Eucharistie beteekent *dankzegging*. De Christen, die dit II. Sacrament ontvangt, behoort God den Vader te danken, omdat deze ons zijnen Zoon, en in Hem, *alles* gegeven heeft, *wat wij noodig hebben*. Wij danken dan ook door hetzelfde onzen Heer en Heiland, *Jesus Christus*, omdat Hij ons, door zijn lijden en sterven, verlost heeft.

6.) *Een liefdemaal*: want in dit Sacrament erkennen wij Gods groote liefde op het levendigst; en tevens behooren wij van liefde tot Hem en tot onze naasten doordrongen te zijn, als wij de vruchten daarvan willen genieten. *God* is liefde. *Jesus*, de Eeniggeborene Gods, is niet slechts *gestorven* voor ons, maar *Hij geeft zich aan ons tot spijs*. Wie in de liefde blijft, blijft in God, en God in hem.

7.) *Het allerheiligste, het Hoogwaardige*; omdat *Jesus Christus*, als het aanbidswaardigste goed, als de *bron* en de *vloed* van alle heiligheid daarin bevat.

8.) *Het Paaschlam*. Reeds in het oude verbond beval *Jehova* den *Israëlieten*, dat zij, ter gedachtenis van hunne verlossing uit *Egypte*, jaarlijksch op het paascheest een *paaschlam* eten en daardoor hunne bevrijding uit de *Egyptische* slavernij gedenken zouden. Wij Christenen zijn door onzen Heer *Jesus Christus* van de slavernij der zonde verlost. Ter gedachtenis van deze verlossing moeten alle Katholieken, en wel in den *paaschtijd*, het *Paaschlam* nuttigen. Doch het *Paaschlam* van het nieuwe verbond is oneindig verhevener, dan dat van het oude. Want het is *Christus, het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt*, zelfs, die zich voor ons heeft opgedragen aan het Kruis, en zich tot spijs schenkt in het Allerheiligste Sacrament.

9.) Ook draagt dit Sacrament den naam van *Communie*, dat is, *gemeenschap*, dewijl wij door dezelfs nuttiging met *Christus*, door *Christus* met den *Vader* en den *Heiligen Geest*, als ook met Gods engelen en met de Heiligen in den Hemel, en met alle ware geloovige en godvruchtige menschen op aarde vereenigd worden.

10.) Eindelijk heet dit Sacrament *het Offer, de Mis*, het *Aller-*

heiligste Misoffer, dewijl daarin *Jesus Christus* door den priester opgedragen, en als het alleraangenaamste geschenk aan den Hemelschen Vader geofferd wordt.

Het wordt een *offer van aanbidding en lof* genoemd, als men dit H. Sacrament aan God den Vader opdraagt om Hem als Opperheer te vereeren en te prijzen.

Het heet *dankoffer*, als het aangeboden wordt om voor ontvangene gunsten te danken, of om nieuwe gaven af te smeecken; en *zoenoffer*, als het opgedragen wordt om vergiffenis voor bedrevene zonden te verwerven.

d.) *Onderrigt aangaande het H. Misoffer 1).*

Het Heilig *Misoffer* is eene *onbloedige* vernieuwing van het *bloedige* offer, dat *Jesus Christus* aan het Kruis heeft opgedragen.

1°.) Het bestaat uit *vijf deelen*, als: *de ingang, de offerande, de verandering* van het brood en den wijn in het ligchaam en bloed des Heeren, *de nuttiging* en *het besluit*,

a.) Bij den *ingang* bereidt de dienstdoende Bisschop of Priester zich tot zijn heilig werk voor.

b.) Bij de *offerande* draagt hij, door *Jesus Christus*, het brood en den wijn aan den Hemelschen Vader op; en zulks tot eer van God zelve en van deszelfs Heiligen, tot heil der menschen op de aarde, en tot troost van de zielen in het vagevuur.

c.) Bij de *verandering* of *consecratie* wordt het brood en de wijn, door het woord der goddelijke almacht, veranderd in het allerheiligste ligchaam en bloed van *Jesus Christus*.

d.) Bij de *nuttiging*, *communie* of *gemeenschap*, vereenigt de Priester zich met *Christus*, en door Hem met den Hemelschen Vader, met alle Engelen en Heiligen en alle ware geloovigen op aarde.

e.) Eindelijk maakt eene dankzegging voor de ontvangene weldaden het *besluit* der Mis uit; met bijvoeging van de bede, dat die weldaden bestendig in ons mogen verblijven en vermeerderd worden.

2°.) De *Bisschoppen* en de *Priesters* hebben de magt om dit

1) De schrijver verschilt, in zijne uitleggingen en toepassingen van de plegtigheden bij de H. Mis gebruikelijk, dikwerf van anderen, die daarover gehandeld hebben. Eerst was het mijn plan dit hier en daar aan te wijzen, dan bij nader indenken kwam het mij, om de meeste gebruiken van dit boekje, toch beter voor eenvoudig het oorspronkelijke te blijven volgen.

H. Offer op te dragen, omdat zij opvolgers zijn van de *Apostelen* aan wie *Christus* bevolen heeft, „dat zij dit doen zouden tot zijne gedachtenis.” (Luk. XXII: 19).

3°.) De *Misdienaar* bekleedt de plaats der gemeente; hij handelt en spreekt in haren naam; de gemeente behoort in haar hart zich bij hem aan te sluiten.

4°.) Aangezien de offerende priester zich niet waardig acht om dadelijk het heiligdom te betreden, *belijdt* hij aan den voet des altaars *zijne zonden*, betuigt daarover zijn leedwezen en bidt om vergiffenis. Hetzelfde behooren ook de geloovigen te doen, die het H. Misoffer bijwonen.

5°.) Als de priester het altaar beklimt, heft hij zijne handen ten hemel, tot God; en ten teeken van zijn vurig verlangen naar Gods genade, vouwt hij die weder bijeen. Zoo ook kust hij het altaar om zijne liefde tot *Christus* en tot de *Heiligen*, wier overblijfselen hier aanwezig zijn, te kennen te geven.

6°.) Nu volgt de *Introitus*, dat is: de *ingang*, of het ingangshebed der H. Mis. Gewoonlijk bestaat het uit weinig woorden en bevat de uitboezeming van een godvruchtig hart gerigt tot God of tot de Heiligen, wier feest gevierd wordt. Daarop wordt het *Kyrie eleison*, *Christe eleison*, *Kyrie eleison*, dat is, *Heer ontferm U onzer*, *Christus ontferm U onzer*, *Heer ontferm U onzer!* ieder driemaal herhaald, om alzoo de barmhartigheid der drie goddelijke Personen, *Vader*, *Zoon* en *Heilige Geest*, af te smeeken.

7°.) Dan zingt of leest de priester: *Gloria in Excelsis*, dat is: *eere zij God in den hooge*, enz. Met reden laat men op de dagen aan boetvaardigheid gewijd, en in de Missen voor de overledenen dezen vreugdezang, eenmaal door de Engelen bij de geboorte van den Heiland aangeheven, geheel achter.

8°.) Na den lofzang der Engelen keert de priester zich naar de gemeente met dezen heilwensch: *Dominus vobiscum!* *de Heer zij met u!* waarop in naam der gemeente, de zangers of de misdienaars antwoorden; *et cum spiritu tuo!* *en met uwen geest!* Nu noodigt de priester de aanwezenden tot het gemeenschappelijk gebed uit, met het woord: *oremus*, dat is: *laat ons bidden*; en nu ook behooren dezen met den priester te bidden, dat God hun dezen heiligen dag en deze offerande nuttig en ter zaligheid voordeelig maken wille; door *Jesus Christus*, onzen

Heer. Hierop antwoordt men: *amen*, dat is: zoo geschiede het! zoo zij het!

9°.) Op het gebed volgt het *onderrigt*. Dit bestaat in de voorlezing van het *Epistel* en van het *Evangelie*. Het *Epistel* is genomen, of uit zendbrieven der Apostelen (waarnaar het zijnen naam draagt), of uit de schriften van het oude verbond. Het *Evangelie* bevat de leeringen en daden van *Jesus*, onzen Heer en Zaligmaker, Gods Zoon, welke, door ingeving van den Geest Gods, ter onzer zaligheid, door zijne leerlingen opgeteekend en door hunne getuigenis gewaarborgd zijn.

10°.) Het *Epistel* wordt aan de linker-, het *Evangelie* aan de rechterzijde van het altaar gelezen 1). Bij het lezen van het *Evangelie* staat de geloovige Katholiek op en teekent zich met het kruis op *voorhoofd*, *mond* en *borst*, en legt daardoor zijnen eerbied aan den dag voor zijnen Zaligmaker, die tot hem spreekt.

11°.) Hierop volgt de *preek* of *leerrede*. Dit overoud gebruik, dat een tijd lang is opgeheven geweest, is weder algemeen ingevoerd geworden; om daardoor een einde te maken aan de ergerlijke verlating van het kerkgebouw, zoodra de priester op den kansel verschijnt. Beseft toch, dierbare medechristenen! het groote belang dat er voor u gelegen is in het hooren van Gods woord.

12°.) Op de zon- en feestdagen, als ook op andere door de Kerk voorgeschrevene tijden, volgt op het Evangelie de plegtige *geloofsbelijdenis*. In de Hoogmis worden de eerste woorden voor dezelve *Credo in unum Deum*; dat is: *Ik geloof in éénen God*, door den priester zingend aangeheven, waarop dan het *koor* invalt en voortzingt, terwijl de priester in stilte voortbidt. Wij belijden daardoor openlijk, dat wij alles gelooven wat de Profeten, de Apostelen en de Heer *Jesus* ons geleerd hebben, en dat wij in dat geloof het tegenwoordig heilig offer bijwonen en de zaligmakende vruchten van hetzelfde verwachten willen.

Bij het *tweede* gedeelte van de H. Mis, de *offerande* genaamd,

---

1) Volgens oude schrijvers: om de voortreffelijkheid van het *nieuwe* boven het *oude* verbond aan te duiden. Nogtans schijnt het, dat de eigenlijke reden daarin te zoeken is, dat men, om de offerande der geloovigen te ontvangen, grootere ruimte aan de epistelzijde noodig had, en derhalve het *boek*, dat in den weg stond, aan de andere zijde plaatste; en men is dit blijven doen, schoon het offeren der geloovigen in onbruik is geraakt.

heft de priester de *pateen* waarop het brood ligt, zoo wel als den *kelk*, waarin de wijn met een weinig water vermengd is, op, en offert deze gaven, onder plegtige gebeden en zegeningen, aan God en heiligt die aan zijne heilige dienst toe.

In vroegere tijden bragten de geloovigen het *brood* en den *wijn* tot de offerande aan; en niet dan toen het aantal der offeraars verminderde, werd de geestelijkheid te rade zelve het brood en den wijn aan te schaffen. Hier te lande is het gebruik van ten offer te gaan nagenoeg geheel afgeschaft, en eene gift in geld, welke den dienstdoenden priester wordt aangeboden, heeft daarvan de plaats vervangen en dient, even als de vorige offergaven, om in zijn onderhoud te voorzien.

De *Westersche Kerk* (ook de *Latijnsche* genoemd), bezigt bij de H. Mis *ongedeesemd* of *ongezuurd* brood, dewijl naar alle waarschijnlijkheid *Jesus Christus*, bij de instelling van dit allerheiligste Sacrament, *ongezuurd* brood gebezigd heeft. Dit gebruik moet, volgens de leer van den grooten Apostel, opwekken en aanvuren om, *ons Paschen, hetwelk Christus is, niet met het oude zuurdeeg van zonde en boosheid, maar met de ongezuurde brooden van opregtheid en waarheid te nuttigen.*" (I Korinth. V: 8).

De wijn wordt door den priester met *een weinig water vermengd*; en even als dit water met den wijn, zoo moeten ook de geloovigen zich met God vereenigen. De Joden waren gewoon bij de viering van het Paschen den wijn met water te vermengen; waarschijnlijk heeft onze Heer bij het laatste avondmaal dit gebruik gevolgd. Ook herinnert ons de Kerk hierdoor de geheimnisvolle gebeurtenis, dat toen de voor de zaligheid der wereld gestorven Heiland aan het kruis hing, zijne zijde met eene lans doorstoken werd, en dat daaruit *bloed* en *water* vloeide. (Joan. XIX: 33—37).

Hierop heeft de *handenwassing* plaats. De aanleiding daartoe werd in vroegere tijden door het ontvangen van de offergaven gegeven. Thans is zij meer een teeken van geestelijke reiniging, waarop zich zoowel de dienstdoende priester als de gemeente toelleggen moet. Bij het wasschen der handen wordt een zeer toepasselijk gebed, uit den 25sten *Psalms* ontleend, uitgesproken. Hiervan gewaagt zoowel de *H. Cyrillus van Jeruzalem*, als de liturgie van den *H. Joannes Chrysostomus*.

Als de priester zich vervolgens tot de gemeente keert en zegt:

orates fratres! dat is, *bidt broeders!* dan vermaant hij haar, dat zij God bidden moet om dit offer in genade aan te nemen.

Daarop spreekt hij de zoogenaamde *stille gebeden* (*secreta*); want elk oogenblik, elk gebed moet dienen om de ziel tot stille godsvrucht te stemmen, alzoo de stond nabij is op welken onze Heiland zich verwaardigen wil om tot onze zaligheid op onze altaren te verschijnen.

Op de *stille gebeden* volgt de *Praefatie*. Zij is volgens haren inhoud eene plegtige uitnoodiging om God te danken en te loven, tot wiens troon zich thans de priester te gelijk met de gemeente in den geest verheft. Met dit doel spreekt de priester bij den aanvang der *Praefatie* de veel beteekenende woorden: *Dominus vobiscum; de Heer zij met u!* en de gemeente overtuigd, dat elke verheffing van den geest tot den troon van God, zonder deszelfs genade onmogelijk is, antwoordt: *Et cum spiritu tuo; en met uwen geest!* Nu hervat de priester: *sursum corda! de harten omhoog!* en kondigt alzoo den geloovigen aan, dat het oogenblik daar is om geest en hart naar boven te heffen; en om dit ook op eene zienelijke wijze te kennen te geven, rigt hij ter zelfder tijd oogen en handen hemelwaarts en zingt, bij eene plegtige godsdienstoefening, deze woorden op eenen toon, die kracht, zalving en godsdienstige geestverheffing aanduidt. Tot zijnen troost antwoordt de gemeente op deze uitnoodiging: *habemus ad Dominum; wij hebben (onze harten) tot God opgeheven*. Dan dankt hij God voor deze schoone stemming der gemeente en gaat voort; *gratias agamus Domino Deo nostro! laat ons den Heer, onzen God dankzeggen!* Datzelfde gevoelen bezielt de gemeente, en zij roept uit: *dignum et justum est. Dat is billijk en regt.*

En nu volgt de eigenlijk gezegde *Praefatie*, wier inhoud de redenen opgeeft, welke de Christenen (naar aanleiding van den tijd des jaars, of van het gevierde feest) tot lofen dank stemmen.

Eindelijk mengt de priester zich, in den geest opgevoerd, in de koren der engelen en spreekt het driemaal Heilig uit. *Sanctus*, enz. dat is: *heilig, heilig, heilig is de Heer God der heerscharen; hemel en aarde zijn vol van zijne heerlijkheid. Hosanna in het allerhoogste! Gezegend Hij, die komt in den naam des Heeren, Hosanna in het allerhoogste!*

Een weinig later wordt er een teeken met de schel gegeven om ons op de komst van den Heer opmerkzaam te maken. Nu

bidt ook de priester niet meer overluid, maar in stilte. Ook wij behooren de komst van den Heiland in stillen eerbied en aanbidding af te wachten.

In het thans volgende gebed, dat de *Canon* (de regel) genoemd wordt, smeekt de priester God, dat Hij zijne gaven genadig aannemen wilde door *Jesus Christus*; dat hij vriendelijk moge nederzien op het heil zijner gansche Kerk, van het opperhoofd der Kerk den Paus, van den bisschop, en van alle geloovigen, bijzonder bidt Hij voor het welzijn van alle aanwezigen en van hen voor wie hij verplicht is te bidden.

De priester, wetende, dat hij een zwak en zondig mensch is, smeekt de allerheiligste Maagd *Maria*, de *Apostelen*, de *Martelaren* en *alle Heiligen*, dat zij door hunne verdiensten en voorbeden hem helpen en ondersteunen willen.

Onmiddellijk vóór de *Consecratie*, of verandering vernieuwt de priester zijne bede om eene genadige aanneming van het offer, hij spreekt alsdan de volgende gebeden: *wij bidden U alzoo Heer! dat Gij dit offer onzer dienstbaarheid en van uw geheele gezin verzoend aannemen, onze dagen in vrede beschikken, ons van de eeuwige verdoemenis redden en ons onder de kudde uwer uitverkorenen tellen zult. Door Jesus Christus, onzen Heer. Amen.*

Laat dan, o Heer! deze offerande in alles gezegend, aangenomen, goedgekeurd, redelijk en U behagelijk zijn; opdat zij voor ons moge worden het ligchaam en bloed van uwen geliefden Zoon, onzen Heer Jesus Christus.

c.) 1.) Thans is het hoog heilige oogenblik van de *Consecratie*, of verandering aangebroken. De priester neemt het brood in de handen, zegent het en doet vervolgens even zoo met den kelk; over den kelk zoowel als over het brood spreekt hij het woord Gods uit, en *verandert alzoo het brood en den wijn in het allerheiligste vleesch en bloed des Heeren.*

2.) Het woord Gods, dat hij spreekt, luidt aldus voor het brood: *neemt en eet, dit is mijn ligchaam; en voor den kelk: neemt en drinkt allen daar uit, want dit is de kelk van mijn bloed, van het nieuwe en eeuwige verbond, eene verborgenheid des geloofs, hetwelk voor u en voor velen zal worden uitgestort tot vergiffenis der zonden; zóo dikwerf gij dit doen zult, doet dit ter mijner gedachtenis."*

3.) God heeft eens door het woord zijner almacht hemel en aarde

geschapen; door het woord zijner almacht veranderde *Jesus* water in wijn, en wekte dooden tot een nieuw leven op. De Heiland zeide ook zelf tot zijne leerlingen, die eerst niet gelooven wilden, „*mijne woorden zijn geest en leven.*” (Joan. VI: 54.)

4.) Nadat door de woorden des priesters de verandering van zelfstandigheid geschied is, heft hij het ligchaam, en daarna het bloed des Heeren op, ten einde het door de geloovigen te doen aanbidden. Wij kunnen ons op dit plechtig oogenblik met nut herinneren, hoe *Jesus Christus* eens aan het kruis verheven, en zijn bloed voor het heil der wereld vergoten is.

5.) De kerkelijke uitdrukking *consacreren* beteekent hier: het brood en den wijn veranderen in het H. ligchaam en het H. bloed des Heeren. Bij deze wondervolle gebeurtenis moeten wij Christenen ons geloovig voor onzen Heiland nederwerpen, en terwijl wij Hem aanbidden, tot een teeken van rouw op onze borst kloppen.

6.) Nadat de priester de opheffing verrigt heeft, draagt hij den thans tegenwoordig gestelden *Jesus* aan God den Vader op, voor alle *levenden*, en meer bijzonder voor hen, die tegenwoordig zijn; voor de *afgestorvenen* en ook voor *zich zelven*, bij welke laatste opdracht hij op de borst klopt tot een teeken van zijne onwaardigheid en zondigheid. Eindelijk besluit hij dat gedeelte der H. Mis met het verhevenste van alle gebeden, het *Pater noster* of gebed des Heeren.

7.) Thans geschiedt de breking van de gedaante des broods. De priester breekt de H. *Hostie* in drie deelen, en laat het kleinste gedeelte in den kelk vallen; terwijl hij dit doet, zegt hij, *pax Domini* enz., *de vrede des Heeren zij altijd met ulieden!* *Jesus* heeft bij de instelling van het H. Sacrament het brood gebroken, en somtijds noemt de H. Schrift het geheele Sacrament naar deze handeling *de breking des broods* (Handelingen II: 42 en XX: 7.)

8.) De vermenging van het H. ligchaam des Heeren met deszelfs H. bloed is een fraai zinnebeeld van de opstanding van *Christus*, bij welk zijn ligchaam weder met zijn bloed vereenigd is; en gevolgelijk ook van de opstanding, welke wij verwachten.

9.) Paus *Sergius* (hij regeerde van 687 tot 700), stelde na deze breking het *agnus Dei* in. De priester spreekt tot driemaal toe deze woorden: *Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt!* en de beide eerste keeren voegt hij daarbij: *ontferm u onzer*; terwijl hij

den derden keer zegt: *geef ons vrede!* maar in de Missen voor de overledenen zegt hij: *geef hun rust!* en den derden keer: *geef hun de eeuwige rust!*

10.) De *vredekus*, welke men bij plegtige hoogdiensten, die niet voor de overledenen opgedragen worden, elkander geeft, wordt voorafgegaan door dit echt kerkelijk en krachtig gebed. *Heer Jesus Christus! die tot uwe Apostelen gezegd hebt: ik laat u den vrede, ik geef u mijnen vrede; zie niet op onze zonden, maar op het geloof van uwe Kerk; en verwaardig U haar, volgens uwen wil te becredigen en te vereenigen; Gij, die leeft en heerscht, God! in de eeuwen der eeuwen. Amen.*

11.) De dienstdoende priester en zijne bedienaren kussen te zamen, voor dat zij elkander den *vredekus* geven, het altaar, om daardoor aan te toonen, dat men slechts door *Jesus Christus*, die zich op het altaar offert: den hemelschen vrede verwerven kan. Wat de beteekenis betreft, is de *vredekus* eene aanduiding van die broederlijke liefde en vereeniging, welke onder de geloovigen heerschen moet. In dezen zin noemen de Vaders dien niet slechts een teeken van vrede, maar ook het *zegel des gebeds*.

Behalve dit is de *vredekus* nog een heerlijk zinnebeeld, hoe *Christus* de vereeniging en de vrede tusschen hemel en aard geworden is. Waarschijnlijk gaven de woorden van den Heer; *als gij dan uwe gift aan het altaar opdraagt, en aldaar indachtig wordt, dat uw broeder iets tegen u heeft, zoo laat uwe gift daar voor het Altaar, en ga u eerst met uwen broeder verzoenen, en dan zult gij uwe gift komen opdragen* (Matth. V; 23 en 24.) de aanleiding tot de instelling van dit gebruik.

d.) 1) Na nog twee *korte* maar *krachtige* gebeden te hebben uitgestort, om daardoor zich tot de *H. Communie* voor te bereiden, neemt de priester het *H. ligchaam* des Heeren in de linkerhand, terwijl hij met de rechterhand *driemaal* op de borst klopt, telkens zeggende: *Domine, non sum dignus*, enz. dat is: *Heer ik ben niet waardig dat gij onder mijn dak komt! maar spreek een woord en mijne ziel zal gezond worden.* (Naar Matth. VII: 8).

2.) Thans nuttigt hij de *H. Hostie* en zegt: *het ligchaam van onzen Heer Jesus Christus beware mijne ziel ten eeuwigen leven! Amen.*

3.) Na de nuttiging van het *H. bloed* behoort volgens het voorschrift, aan de geloovigen, die communiceren, de *H. zielepijs* uitgereikt, en zulks niet tot na het einde der Mis verschoven te wor-

den. Nogtans kunnen er dienaangaande, om gewigtige redenen, uitzonderingen plaats hebben.

4.) Daar in onze dagen wegens de laauwheid der geloovigen, de priester dikwijls de eenige communicant is, behooren de geloovigen hun best te doen om *geestelijkerwijze te communiceren*. De *geestelijke communie* bestaat in het verlangen om naar den geest dit allerheiligste Sacrament te ontvangen. De Kerkvergadering van Trente, heeft deze wijze van communiceren plegtig goedgekeurd. (*Conc. Trid. Sess. XIII. 8 de Euch. sacr.*) Hare uitspraak berust gedeeltelijk op de getuigenis der H. Schrift, gedeeltelijk op de gezegden der Kerkvaders. Intusschen moet men nogit uit het oog verliezen, dat slechts diegenen de hoop mogen voeden van met *Christus* vereenigd te worden, welke zich dit waardig maken, en vooral zij, die de werkelijke, sacramenteele communie naar betamen hoogachten, en daaraan zoo dikwijls mogelijk deelnemen.

e.) 1.) Nu dekt de priester den kelk, dien hij behoorlijk gereinigd heeft, weder en leest dan het korte gebed of de spreuk *communie* genoemd, omdat het eertijds gedurende het communiceren der geloovigen gezongen werd. Thans strekt het even als de daarop volgende gebeden tot eene dankzegging.

2.) De priester keert zich naar het volk met zijnen gewonen groet: *de Heer zij met u!* en leest of zingt de dankgebeden, *post-communie* geheeten, omdat zij na en tot dankzegging voor de *communie* gedaan worden. De gemeente wordt plegtig henengezonden en de bijeenkomst geëindigd verklaard door de woorden: *Ite, missa est*. Dat is: *gaat! het offer is opgedragen*, of: *gaat! de Mis is geëindigd*. Op boete- en vastendagen is deze henenzending minder plegtig en meer geschikt om ons tot volharding in de boetvaardigheid uit te noodigen; men zegt dan: *benedicamus Domino! laat ons den Heer loven!* De dienaar, of de gemeente antwoordt in beide gevallen: *Deo gratias! God zij gedankt!* in de missen voor de overledenen, uit de priester, in plaats van de gezegde woorden, eenen vromen wensch, terwijl hij op eenen roerenden toon zingt of spreekt: *requiescant in pace! dat zij rusten in vrede!* en het antwoord op dezelfde wijze gegeven, luidt: *Amen! zoo zij, zoo geschiede het!*

3.) De geheele heilige handeling wordt door den priester besloten met in stilte een gebed tot de *allerheiligste Drieëenheid* op te zenden, hetwelk aldus luidt: *Laat, o H. Drieëenheid! de betuiging*

mijner dienstbaarheid u aangenaam zijn, en geef dat het offer, hetwelk ik, schoon zulks onwaardig, voor de oogen uwer majesteit heb opgedragen, U behagelijk, en aan mij en allen, voor wie ik het heb opgedragen, door uwe goedgunstigheid tot eene verzoening zij, door Christus, onzen Heer. Amen."

4.) Behalve in de missen voor de overledenen, geeft thans de priester aan de aanwezigen in den naam der *allerheiligste Drieëenheid* den zegen, en leest vervolgens (behoudens onderscheidene uitzonderingen) *het begin van het Evangelie volgens den H. Joannes*, waarin de troostvolle woorden voorkomen; *het Woord is vleesch geworden en het heeft onder ons gewoond"* (Joann. 1; 14). Bij deze woorden buigt de priester aanbeddend zijn knie, zoo als ook de gemeente behoort te doen, welke vervolgens in stilte met den misdienaar het *Deo gratias! Gode zij hiervoor dank!* uitspreekt.

Hoe men de H. Mis bijwonen moet.

Als wij de H. Mis naar de bedoeling van onze geliefde moeder de heilige Kerk van *Jesus Christus*, bijwonen zullen, moeten wij haar:

1.) *Geheel hooren*, dat is, geen van de vijf bovengenoemde deelen verzuimen. Indien men intusschen door gewigtige redenen verhinderd wordt, zoude het genoegzaam zijn, de drie voornaamste deelen namelijk *de offerande, de consecratie en de nuttiging* bij te wonen; schoon het alsdan hoogst betamelijk zoude wezen de *voorbereiding* en het *besluit* elders te verrigten.

2.) *Eerbiedig hooren*, dat is, wij moeten ook met inwendige betamelijkheid daarbij verschijnen, en zulks zoowel ter eere Gods, als tot stichting van onze medechristenen. Als er onder de Mis gepreekt wordt, dan kan men gaan zitten, om des te ongehinderder en rustiger het woord Gods te hooren. Van het begin der Mis tot aan het schellen bij den *sanctus* is men gewoon te *staan*, of te *knielen*. Onder het *Evangelie* moet men *staan*. Van het begin van den *canon*, dat is, van den *sanctus* af tot na de *nuttiging*, moet men *knielen*; verder kan men naar verkiezing knielen of staan. Godvruchtige christenen houden, zoo zij zich van geen gebedenboek of zoogenaamd kerkboek bedienen, wat nogtans zeer aan te raden is, de handen steeds gevouwen, welk gebruik aan te prijzen is, vermits daardoor de verstrooiingen worden tegengegaan; om diezelfde reden moeten ook de oogen op het boek, of indien men geen boek bezigt, op het altaar en op den priester gerigt zijn, en de ooren naar

de stem des priesters luisteren. Als er in de kerk een algemeen gebed geschiedt, dat overluid gelezen wordt, moet men gepast en zedig antwoorden, maar als er stille gebeden geschieden, moet men zich ook stil houden en vooral geen storend geprevel en gelispel doen hooren; wijl dit misschien de aanwezigen nog meer hindert, dan gepraat, gestoot, gedruisch en allerlei ander leven en onmanierlijkheid, waarvoor men zich bijzonder te wachten heeft.

3.) *Aandachtig hooren.* Wij moeten namelijk acht geven op hetgene de priester aan het altaar verrigt, en de *hoofddeelen* der II. Mis in den geest opmerken. Om het allerheiligste offer met aandacht te kunnen bijwonen, is het noodig, dat men vooraf omtrent hetzelfde behoorlijk onderwezen zij. Bij de *offerande* moet de godvruchtige christen in den geest met den priester offeren, en zich zelven en al wat hij bezit, den Heer, als de eenig mogelijke gift, waartoe hij in staat is, aanbieden. Bij de *verandering of consecratie*, moet hij in den geest geloovig overwegen, hoe, door het woord der almacht Gods, het *brood* en de *wijn* in het *heilig lichaam* en het *dierbaar, bloed* van *Jesus* wezenlijk en waarachtig veranderd worden. Zulk eene waarachtige verandering moet ook met ons plaats grijpen, omdat wij voortaan *der zonde afsterven, nieuwe menschen worden, en in Christus leven moeten.*

4.) Bij de *communie* des priesters moeten wij geestelijkerwijze mede communiceeren, door in ons het verlangen op te wekken om *Jesus* in ons hart te ontvangen. Bij het *besluit* der Mis moeten wij met den priester God danken, onze beden nog eens vernieuwen en den zegen des priesters ontvangen, alsof zij ons door *Jesus Christus* in persoon gegeven werd.

Over de wezenlijke Communie.

Communiceren beteekent: zich door de nuttiging van het allerheiligste Sakrament des Altaars met den Zaligmaker vereenigen.

1.) Ieder Christen kan dit II. Sacrament ontvangen, die bij het gebruik van zijn volle verstand is, zich in staat van genade bevindt en naar vermogen zijn geloof, zijne hoop en liefde jegens *Jesus Christus* opwekt.

2.) De *bisschop*, de *priester* en de *diaken* zijn de uitdeelaars van dit II. Sacrament.

3.) Werkelijke uitdeeling geschiedt, naar het kerkelijk voor-

schrift, op de volgende wijze. *Vooreerst* zegt de misdienaar den *confiteor*, of de schuldbelijdenis op, om aan te duiden, dat diegenen, welke de *H. Communie* willen ontvangen, thans nogmaals hunne zonden voor God belijden en hun berouw daarover betuigen moeten. Daarop geeft de *bisschop* of de *priester eene openlijke en algemeene vrijspraak van zonde*, terwijl hij biddend het kruisteeken over de aanwezigen maakt. Als een *diaken* de *H. communie* uitdeelt, spreekt hij wel hetzelfde gebed, maar in plaats van het kruis over de aanwezigen te maken, teekent hij er zich zelven mede. Nu neemt de uitdeeler de *ciborie* of spijskelk en heft eene *H. Hostie* zoo ver boven dezelve omhoog, dat zij voor de aanwezigen zichtbaar wordt en zegt: *•Ziet het Lam Gods; ziet die wegneemt de zonde der wereld.*” En daarop herhaalt hij tot driemaal deze woorden: *•Heer ik ben niet waardig, dat Gij onder mijn dak komt, maar spreek slechts een woord, en mijne ziel zal gezond worden!*”

4.) Nu moeten de communicanten zich op de eerbiedigste wijze, met voor de borst zamengevouwen handen en nedergeslagene oogen, naar de communiebank begeven; door eene kniebaiging den Heiland vereeren; als dan nederknielen; het communiekleed opnemen en over de handen houden, en in stille godsvrucht het oogenblik der *H. nuttiging* afwachten. Bij de nuttiging opent men betamelijk den mond, steekt eenigzins de tong uit tot op de onderlip, en ontvangt aldus het *Allerheiligste*.

Waar het gebruik nog bestaat van den communicanten den drinkbeker aan te bieden (wat bijna overal bij de aanneming tot de eerste *H. Communie* geschiedt), moet men wel opmerken, dat zulk een beker niets dan wijn en water bevat, hetwelk dient, om zoo de *H. Hostie* toevallig aan het gehemelte vastkleeft, dezelve te gemakkelijker los te maken. Nimmer bevat zulk een kelk het dierbaar bloed des Heeren, hetwelk reeds in het lichaam des Heeren besloten is. Ook zoude dat kostbaar bloed niet door eenen misdienaar, die meestal een leek is, toegediend, ja zelfs niet gedragen mogen worden.

Na de *H. Communie* moet men zich ten minste een kwartier lang van het uitwerpen van speeksel, of dergelijke onthouden.

Als men zich weder van de communiebank naar zijne plaats begeeft, knielt men nogmaals voor het *Allerheiligste* en gaat even zedig en godvruchtig weg als men gekomen is. Nu brengt men eeningen tijd door in stille overdenking van de roote genade, waaraan

men deelachtig is geworden; vervolgens bidt men toepasselijke dank- en andere gebeden, en tracht den dag zoo veel mogelijk in bijzondere heiligheid door te brengen.

5.) Als de priester, die de H. Mis doet, de H. Communie uitdeelt, dan zet hij de *ciborie* op hare plaats en vervolgt de H. Mis, maar is het een ander, dan keert deze zich, na het wegzetten van de *ciborie*, tot de aanwezigen en deelt hun zijn zegen mede, terwijl hij het teeken des H. kruises over hen makende, zegt: *de zegen van den Almagtigen God, van den Vader, van den Zoon en van den H. Geest dale over u en blijve u steeds bij!*"

d.) De *biecht*, of het H. Sacrament van boetvaardigheid, rigt de kinderen van God, welke na het ontvangen van den H. Doop in zonde gevallen zijn, weder op, even als de H. Communie de standvastige en over het kwaad zegevierende kinderen van God, ten volle met God vereenigt en beloont. Alzoo is de *biecht* het middel, waardoor men de na den doop verlorene onschuld weder kan terugbekomen.

1.) Elk christen, die na den H. doop zich aan zware of *doodelijke* zonde heeft schuldig gemaakt, is, voor zoo ver hij daartoe de gelegenheid heeft, verpligt het H. Sacrament van boetvaardigheid te ontvangen.

2.) De bisschoppen en de priesters hebben van *Jesus Christus* de magt ontvangen, *om de zonden te vergeven, of op te houden* (Joan. XX: 23). Alzoo zijn zij de bedienaars van dit H. Sacrament.

3.) Om waardig het H. Sacrament van boetvaardigheid te kunnen ontvangen, behoort er eene doelmatige voorbereiding vooraf te gaan. Ten dien einde zal men *eerst* den H. Geest om bijstand en genade bidden; *dan* zijn geweten onderzoeken; *vervolgens* berouw en leedwezen over zijne zonden verwekken, en daarbij een krachtig voor-nemen maken om niet weder in dezelve te vervallen.

4.) Als dit naar behooren geschied is, begeeft men zich naar den *biechtstoel*, *knielt neder* ten teeken van ootmoed, en *vraagt den zegen* des priesters. Na dien bekomen te hebben, spreekt men de *voorbiecht*, vermeldt *den tijd van zijne laatste biecht*, en *belijdt* alsdan zijne zonden. De belijdenis wordt met de *nabiecht*, waarin nogmaals eene betuiging van leedwezen over het bedreven kwaad *vervat* is, besloten en men eindigt met den priester om eene *zalige boetpleging* en *om vrijspraak van de zonden* te verzoeken, indien hij zulks raadzaam acht.

5.) De *biechtvader*, die hier het drievoudige ambt van *rechter, ge-*

neesheer der zielen en leeraar te bekleeden heeft, schenkt zijnen biechteling, reeds bij het begin den zegen, om welken deze hem verzocht heeft. Hij maakt het teeken des kruises en zegt: »De Heer zij in uw hart en op uwe lippen, opdat gij behoorlijk en oprecht uwe zonden belijden moogt, in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes! Amen.» Als de belijdenis afgeloopen is, vermaant de biechtvader den biechteling naar deszelfs behoeften. Op deze vermaning behoort men niet slechts aandachtig te letten, maar men moet haar ook ter harte nemen en ten uitvoer leggen. Daarna legt de priester zijnen biechteling *eenige boetpleging* op, en spreekt hem vrij van zijne zonden, waarbij hij onder anderen deze woorden zegt: *»Onze Heer Jesus Christus onbinde u; en ik, door de van Hem ontvangene magt, ontbind u van allen band van kerkelijken ban, opschorting en interdict, voor zooveel ik vermag en gij daaraan behoefte hebt. Vervolgens spreek ik u vrij van uwe zonden, in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes. Amen.»*

6.) Hierop verlaat men eerbiediglijk den biechtstoel, en *verrigt de opgelegde boetpleging bij de allereerste gelegenheid*. Elk Christen is als zoodanig verplicht tot vrijwillige werken van boetvaardigheid, aangezien zij het middel zijn om tot die meer verhevene volmaaktheid te geraken, naar welke de Christen noodzakelijk streven moet.

c.) *Het heilige, laatste Oliesel* is dat Sacrament, hetwelk den Christen wordt toegediend om hem zijne ziekte geduldig te doen dragen; om hem de gezondheid der ziel, en veeltijds ook die des ligchaams te bezorgen; om hem tot den aanstaanden doodstrijd te sterken, en om hem kracht en genade te schenken, ten einde een heilvolle eeuwigheid te kunnen ingaan. Denk eens aandachtig na, mijne lezers! hoe vaderlijk *Jesus* voor zijne Kerk gezorgd, en door haar in alle behoeften van hare en van zijne kinderen voorzien heeft.

1.) Elk Christen, die, ten minste in vorigen tijd, het gebruik van zijn verstandsvermogens heeft gehad en die zich in staat van genade bevindt en in eene doodelijke ziekte ligt, *mag* niet alleen, maar *moet* dit H. Sacrament ontvangen. Eene ziekte wordt *doodelijk* geacht, wanneer er meer kans dan waarschijnlijkheid bestaat, dat de zieke daaronder bezwijken, dan dat hij daarvan opkomen zal. En daar natuurlijkerwijze de beoordeeling van dien toestand aan eenen deskundigen toekomt, zoo volgt daaruit de verplichting, van zich in tijds van eenen bekwaren geneesheer te voorzien.

2.) *De bisschoppen en de priesters* hebben de magt om dit H. Sacrament te bedienen, en buiten dringenden nood is, naar de verordening der H. Kerk, de pastoor van den zieke of de plaatsbekleeder van dien pastoor, alleen bevoegd tot de toediening van het H. *Oliesel*.

3.) Wie dit Sacrament wenscht te ontvangen, moet zoo dit doenlijk is, *vooraf biechten en communiceren*. Verkeert de zieke in eenen toestand, die hem zulks onmogelijk maakt, dan wordt er vereischt, *dat hij ten minste berouw en leedwezen over zijne zonden hebbe*. Terwijl de priester over hem de voorgeschrevene gebeden spreekt en hem met *de olie der zieken* (afzonderlijk en tot dat einde door den bisschop gewijd) op de bepaalde plaatsen zijns ligchaams zalft, moet de zieke, voor zoo veel zijne krachten dit toelaten, mede bidden, God smeeken om volkomen vergiffenis van zonde, om versterking en genade, ten einde het leed geduldig te kunnen dragen; om terugbeking van de verlorene gezondheid; of, zoo dit voor hem niet nuttig en zalig ware, om bevestiging en vermeerdering van zijn verlangen, naar het eeuwig leven en deszelfs heerlijke bezittingen.

4.) Bij de bediening van dit H. Sacrament bidt de priester eerst de *Litanie van alle Heiligen en andere gebeden* met de aanwezigen, zoo als dit door de Kerk is voorgeschreven; vervolgens legt hij *biddend den zieke de handen op*, en verrigt daarna met de door den bisschop gewijde olie de *zalving*. Hij zalft *de oogen, de ooren, de neusgaten, den mond, de borst, de handen en de voeten*, en zegt: *Door deze heilige zalving en zijne allerzachtmoedigste barmhartigheid vergeve u God al wat gij door het gezicht, het gehoor, den reuk, den smaak, de gedachten en neigingen des harten, het gevoel, en door de rigting uwer schreden gezondigd hebt. Amen*. De zalving geschiedt in den vorm van een kruis.

5.) Ten slotte *vermaant de priester den zieke*, wiens blikken hij op het kruisbeeld tracht te vestigen, tot dankbaarheid voor de ontvangene genade, en geeft hem bij zijn vertrek zijnen zegen.

f.) *Het priesterschap*. De priesterlijke staat en de gehuwde staat zijn de hoofdstanden onder de Christenen. Zij leggen dan ook den mensch wezenlijke en moeilijke pligten op. Doch ook voor de behoeften dier beide verhevene standen heeft *Jesus Christus* genadig zorg gedragen, door de instelling van *twee Sacramenten*, door welke degenen, die ze ontvangen, als uit eene

bron van genade gesterkt en geheiligd worden, ten einde zij de hun opgelegde verpligtingen voortaan getrouw zouden kunnen vervullen.

Door het *Sacrament des priesterschaps* worden de dienaren Gods aan de dienst der Kerk toegewijd en ontvangen zij magt en genade om hun geestelijk ambt naar vereischte te kunnen vervullen. Hierover valt hoofdzakelijk het volgende op te merken: 1.) *Ieder Christen van het mannelijke geslacht* kan, indien hij zich daartoe *geroepen* gevoelt, en door *geene kerkelijke beletsel* verhinderd wordt, in den geestelijken stand treden. Hij moet *vooraf den doop* en het *vormsel* ontvangen hebben, de vereischte *wetenschappen* en *deugden* bezitten en zich in *staat van genade* bevinden.

2.) Alleen de bisschoppen zijn de bedienaars van dit H. Sacrament.

3.) De geestelijke bedieningen van eenen *priester* zijn, in het openbaar *prediken*, het *H. Misoffer opdragen*, de *Sacramenten* (uitgezonderd het *vormsel* en het *priesterschap*) *bedienen*, *plegtige zegeningen verrigten*, enz. De *diakens* mogen (nogtans de *drie eerste* zaken niet zonder uitdrukkelijk verlof) *prediken*, *doopen*, de *H. Communie uitdeelen*, den priester aan het altaar *dienen* en het *Evangelie zingen*.

4.) Bij de wijding der nieuwe priesters, *legt de bisschop hun onder gebed de handen op*, door welke handeling hij hun den *H. Geest*, en de *magt en genade mededeelt om hunne heilige bediening wettig en geldig waar te nemen*. Ook wordt hun daardoor aangeduid, dat zij onder de magt en bescherming van God en van de H. Kerk staan en arbeiden. Bij de bediening van dit H. Sacrament komen nog andere veelbeteekenende plegtigheden voor, waarvan wij de belangrijkste hier mededeelen.

a.) De bisschop plaatst de *stool* van den *diaken*, dien hij tot *priester* wijdt en die tot nog toe gewoon was zijne *stool over de linker-schouder* en *aan de regterzijde vastgemaakt* te dragen, thans *kruiswijze*, over deszelfs borst; hierdoor wordt aangeduid, dat de priester met kracht en genade *van boven* bekleed wordt, en dat hij daarmede toegerust, het kruis van *Christus* steeds *in zijn hart en voor oogen hebben moet*.

b.) De bisschop trekt hem de *kasuifel* (het misgewaad) aan, waarvan het *achterste gedeelte ineengerold* is. Daar de priester in dit

H. Sacrament *tweeërlei magt* ontvangt, namelijk om het H. Misoffer te verrigten en om de zonden te vergeven: moet het ineengerolde misgewaad beteekenen, dat hij de geestelijke wijding en de geestelijke magt nog niet geheel en al en in hare volheid bekomen heeft.

c.) De bisschop *zalft de handen der wijdelingen kruisgewijze met chrisma*; van den duim der rechterhand tot op den voorsten of wijsvinger van de linkerhand, en van den duim der linkerhand tot op den wijsvinger van de rechterhand. Hierdoor wordt aangeduid, dat zij thans de genade bekomen van te kunnen zegenen. Tevens moeten zij opmerken, hoe heilig de handen behooren te zijn, die het heilige ligchaam van *Jesus* aanraken; en hoe deze gezalfde handen behooren over te vloeijen van barmhartigheid.

d.) Voorts reikt de bisschop den wijdelingen eenen *kelk toe met wijn en water*, waarop de *pateen met de Hostie* geplaatst is. Hij doet hen die aanraken en zegt: *„ontvangt de magt om Gode het offer op te dragen en in den naam des Heeren, zoowel voor levenden als overledenen, de H. Mis te verrigten.”*

e.) Dit alles geschiedt onder *de Mis van den bisschop*; om te kennen te geven, dat alle *priesterlijke* magt en genade herkomstig is van *Jesus'* zoendood aan het kruis; en dat juist in de ontbloedige vernieuwing van dat verzoenende offer en in de deelachtigmaking der Christenen aan deszelfs oneindige verdiensten de hoofdzaak van het priesterlijk ambt bevat is.

5.) Niemand is priester, die dit H. Sacrament niet heeft ontvangen. Daar dus de belijders van de verschillende, *niet katholieke* eerediensten het priesterschap als Sacrament verworpen hebben, volgt daaruit, dat bij hen *geene priesterlijke magt* hoegenaamd te vinden is.

g.) *Het huwelijk*. In dit Sacrament ontvangen de toekomstige echtgenooten *genade en sterkte om hunne nieuwe verpligtingen*, zoo als het *goeden Christenen* betaamt, *getrouw* te kunnen vervullen.

1.) *Twee* personen, *man en vrouw*, die *Christen* en *ongetrouwd* zijn, kunnen met elkander *in het huwelijk treden*.

2.) Het is een loffelijk gebruik, dat het bruidspaar bij den pastoor komt, om hem vroeg genoeg hun voornemen bekend te maken, en in *zijne* tegenwoordigheid de *ondertrouw* te sluiten. Zoo is het ook de pligt van den pastoor, den bruidegom en de bruid, naar hunnen stand, in het geloof te beproeven. Daarop geschieden dan openlijk in de kerk, van den predikstoel, de *huwelijksaankondigingen*;

en wel, volgens kerkelijk gebod, *driemaal op drie achtereenvolgende zon- of feestdagen*; ten einde te kunnen vernemen, *of niemand eenige verhindering of beletsel tegen het voorgenomen huwelijk weet aan te voeren* (waartoe, uit den aard der zaak, *ieder, die meent of weet zulk een beletsel te kunnen openbaren*, op zware zonde verplicht is); als ook om aan het bruidspaar eenen behoorlijken tijd tot voorbereiding te verschaffen.

3.) Geen huwelijk is *wettig en geldig*, dan dat, hetwelk *voor den eigen pastoor of deszelfs gevolmachtigde, in tegenwoordigheid van ten minste twee getuigen, gesloten wordt*.

4.) Indien er zich geenerlei beletsels opdoen, *zegt de pastoor of zijn plaatsbekleeder het huwelijk in*. Voor het altaar nedergesluit de verloofden *op de vraag des pastoors*, het huwelijksverbond. Hij laat hen elkander de rechterhand geven, maakt het kruisteecken en zegt: *ik verbind u in het huwelijk, in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes. Amen*, en besproeit hen met wijwater. Hij wijdt vervolgens den *trouwing*, en laat dien onder zijnen zegen, *in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes, door den bruidegom aan den ringvinger van de linkerhand der bruid steken*.

5.) Nu spreekt hij nog eenige gebeden, volgens kerkelijk voorschrift, waarin God gevraagd wordt om zijnen zegen over het echtpaar uit te storten. Indien de bruid *voor de eerste maal* in het huwelijk treedt, wordt er *eene bijzondere en plegtige zegening* over haar uitgesproken, die men bij uitnemendheid den *huwelijkszegen* noemt.

Na het voleindigen der huwelijksplegtigheden laat de pastoor de nieuwgetrouwen gaan met *eene vermaning* om met elkander christelijk en in alle godvruchtigheid, alsmede in ongestoorden vrede te leven.

6.) In den *advent en den vastentijd* zijn de huwelijken verboden. Dat wil niet zeggen, dat er alsdan geen huwelijk mag worden gesloten; maar dat *de plegtigheden en gemakkelikheden*, die gewoonlijk de sluiting van een huwelijk vergezellen, alsdan wegens de boetvaardigheid, waaraan die tijdperken zijn toegewijd, *verboden zijn*.

Het inhalen der kraamvrouwen geschiedt aan de deur der kerk, waar de priester, in zijn gewaad gekleed, de kraamvrouw, die eene brandende gewijde kaars knielende in de hand houdt, met

wijwater besproeit en eenige voorgeschrevene gebeden over haar leest. Vervolgens geeft hij haar het uiteinde van zijne stoel in de hand, en leidt haar aldus de kerk binnen. Voor het altaar gekomen, doet hij haar nederknielen, vervolgt de gebeden en besproeit haar nogmaals zegenend met wijwater. Deze plegtigheid is verordend, opdat de vrouw voor haar behoud en voor het geschonken kroost dank betuigen, zich en haar kind aan God opdragen, en om genade tot eene behoorlijke vervulling van hare belangrijke en moeilijke taak bidden zoude.

De omgangen of processiën.

Men noemt eenen optogt van het hoofd eener gemeente met dezelve, voorafgegaan van kruisen en vanen, en onder gebed en gezang, van de eene plaats naar de andere, en van daar weder terug, *omgang* of *processie*.

In onze streken zijn zij, op zeer weinige uitzonderingen na, niet gebruikelijk. Wat er van dien aard geschiedt, bepaalt zich tot het inwendige van het kerkgebouw; waar, onder tentoonspreading van geestelijke pracht, in vele gemeenten meer dan eenmaal in het jaar, vooral met het allerheiligste Sacrament, omgangen gehouden worden.

Ieder omgang is eene zegepraal of triomftogt; en, zij moge *binnen* of *buiten het kerkgebouw* plaats vinden, altijd is zij eene vereering van den Allerhoogste door die prachtvertooningen, welke de godsvrucht der menschen moeten opwekken.

II.

Over eenige bijzondere kerkelijke verrigtingen, en wel vooreerst over de gewone.

Nu het noodige over de kerkelijke verrigtingen *in het algemeen* gezegd is, blijft ons nog over die *in het bijzonder* te beschouwen, en te verklaren wat er in verschillende tijdperken des jaars merkwaardigs voorvalt.

1.) Op zeer vele plaatsen wordt *elken zondag* geregeld *het wijwater gewijd* (behalve op Paschen en Pinkster, wanneer men daartoe het daags te voren gewijde water bezigt), en de verga-

derde geloovigen worden onder het zingen van eenen toepasselijken *psalm* door den priester daarmede *besproeid*.

Deze besproeiing met wijwater moet vooral eene herinnering aan onzen *doop*, en aan het verbond, dat wij toen met de Kerk gesloten hebben, te weeg brengen en afbeelden; en alzoo moet zij het teeken van die inwendige en uitwendige reiniging des harten en van die onschuld zijn, waarnaar de Christen, bij zijne intrede van Gods tempel, allerijverigst streven moet.

a.) Daar alzoo het wijwater een zeer schoon zinnebeeld is, en daar het door de Kerk gewijd en den Christenen ter hand gesteld wordt, is het ongetwijfeld ook een prijzenswaardig en christelijk gebruik te achten, dat men zich, zoo in de kerk als te huis, naar de overoude gewoonte der Christenen, daarvan bedient.

Trouwens, het herinnert ons het dierbare *Bloed* van *Jesus Christus*, dat te gelijk met het *water* uit zijne zijde gevloeid is; het herinnert ons ook het *water des H. Doopsel*, dat over ons is uitgestort, en waarvoor wij gereinigd en tot het eeuwige leven herboren zijn. Het vermaant ons tot boetvaardigheid en tot tranen van leedwezen waardoor wij de zonden, die wij na den doop begaan hebben, weder moeten uitwisschen, vooral als wij ons aan godsdienstigheid willen overgeven. Dat het wijwater in de kerk van overoude tijden dagteekent, blijkt uit de woorden van Paus *Alexander den Eerste*, die omstreeks het jaar 121 op den stoel van *Petrus* zat. »*Wij* (zoo zijn zijne woorden), *zegenen het water met zout vermengd voor de geloovigen, opdat allen daarmede besproeid, geheiligd en gereinigd worden. Want indien de asch van een vaarskalf door hare bestrooiing de besmetten heiligt, hoeveel te meer dan het water dat met zout vermengd en door goddelijke gebeden geheiligd is? En indien de ongezondheid van het water met het inwerpen van zout door den profeet Elizeus is weggenomen, hoeveel te meer dan zal het door goddelijke gebeden geheiligde water de gebreken der menschelijke dingen wegnemen, de lagen des duivels verijdelen, de menschen voor listige begoochelingen bewaren en de besmetten reinigen?*

b.) Het wijwater heeft de kracht *niet in zich*, maar bekomt haar door den kruisdood van *Jesus*, door het gebed der Kerk en door ons godvruchtig gebruik.

Als de priester hetzelfde wijdt; maakt hij bij herhaling daarover het *kruisteeken* en mengt er *zout* door, dat ook vooraf gewijd is.

- 2.) Het kerkelijke jaar begint op den *eersten zondag van den advent* en eindigt met de week na den *laatsten zondag na Pinkster*.
- 3.) De *adventtijd* is, gelijk wij vroeger zagen, aan de voorbereiding tot de komst van *Jesus Christus* toegewijd; en gedurende dien tijd worden in de Kerk verschillende en tot dat einde dienende godsdienstoefeningen gehouden.
- 4.) Op het *Kersfeest* staat het aan elken priester vrij *driemaal* het H. Misoffer op te dragen. Ook worden op verschillende uren, op dezen zoo heiligen dag, in vele kerken *drie plegtige missen* gezongen, welke door bijzonder gepaste gebeden en voor het feest geschikte Epistelen en Evangelien uitmunten. Met volle regt klinkt in elke mis het gezang, dat de engelen in dezen heiligen nacht hebben aangeheven: *Eere zij Gode in den hooge!* (Gloria in excelsis Deo) alsmede de *Credo*, of geloofsbelijdenis, waarin de menschwording van Gods Zoon als een hoogstbelangrijk geloofspunt voorgesteld wordt. De *eerste* van deze drie missen wordt *in den nacht* gevierd, als een zinnebeeld der goddelijke geboorte van den eenigen Zoon des Vaders in de duisternis en verborgenheid der eeuwigheid; de *tweede* mis wordt *in de morgenschemering*, bij het aanbreken van den dag gezongen, en draagt somwijlen den naam van de *herdersmis*, omdat het evangelie de aankomst van de herders te *Bethlehem* verhaalt; en zij beteekent de genadevolle gehoorte van *Jesus Christus* uit de zuivere maagd *Maria* in de stal te *Bethlehem*, welke geboorte als een reeds aanbreekende morgen der zaligheid, den aanstaanden dag der heerlijkheid aankondigt. De *derde* mis wordt op den klaren dag, en wel op den gewonen tijd der hoogmis, plegtig gezongen. Zij beteekent de komst van *Jesus Christus* in het hart van elken waren geloovige, waarin Hij, die de zon der gerechtigheid onzer zielen is, den helderen dag der ware vreugde schept. Immers: *het Woord is Vleesch geworden en heeft onder ons gewoond en wij hebben zijne heerlijkheid gezien, eene heerlijkheid als van den eeniggeborene des Vaders, vol van genade en waarheid.*" (Joan. 1; 14.)
- 5.) In vorige tijden was men gewoon op het feest van de *Openbaring des Heeren* (driekoningendag), ter gedachtenis van den doop onzes Heeren in de *Jordaan*, plegtig den H. doop te bedienen, in sommige oorden wordt met datzelfde inzicht water gewijd, waarvan de geloovigen een gedeelte naar hunne woningen medenemen. De kaars, eigenlijk drie aan een verbondene kaarsen, welke in

verschillende oorden van ons vaderland op dit feest en gedurende deszelfs octaaf ontstoken wordt, beteekent de geheimnisvolle *ster*, door welker verschijning de *Oostersche Wijzen* tot hunnen togt naar het Joodsche land aangespoord, en tot het gewenschte doel gebragt werden.

6.) Woensdag na den zondag *Quinquagesima* begint de *veertigdaagsche vaste*.

Deze dag wordt *aschdag* genoemd, omdat de Kerk alsdan de *asch* wijdt, welke door de priesters den geloovigen op het hoofd wordt gestrooid onder het spreken van deze veelbeteekenende woorden: „*gedenk, mensch! dat gij stof zijt, en tot stof zult terugkeeren.*” (Boek der Schepping III: 19.) Deze plegtigheid moet den mensch tot de boetvaardigheid, waaraan hij zich in de vaste behoort toe te wijden, aansporen; want de asch was reeds bij de oude *Oosterlingen* een zinnebeeld van rouw en boete.

7.) De *vijfde zondag in de vaste* wordt *passiezondag*, dat is: *lijdenszondag* geheeten.

Daags te voren worden in de kerken de *kruisbeelden*, alsmede de *beelden der Heiligen met paarsche dekkleeden behangen*. Het Evangelie van dien zondag zegt, „*dat Jesus* (wiens uur nog niet gekomen was) *zich verborg en uit den tempel ging.*” (Joan. VIII: 59.) Alles is thans en wordt, naar mate de tijd van *Jesus* lijden en dood nadert, nog meer in droefheid gehuld. Dit is eene droefheid, welke, zoo als de Apostel zegt, *het eeuwige leven werkt*; en slechts door den waren Christen, die het kruis van *Jesus* tot veldteeken gekozen heeft, gevoeld en onmogelijk met woorden uitgedrukt kan worden.

8.) Op *palmzondag*, de zesde zondag in de vaste, wordt de *palm* gewijd, die naderhand door de geestelijkheid en het volk in plegtigen omgang wordt rondgedragen 1). Zulks geschiedt tot herinnering van datgene, wat in het Evangelie van de palmwijding vermeld wordt, namelijk dat *Christus* voor zijn lijden en sterven plegtig *Jeruzalem* binnentrok, gezeten op het veulen van eene ezelin, zoo als van Hem voorspeld was, en begeleid door zijne leerlingen en eene menigte van volk, die met takken in de hand voor Hem uitgingen of Hem volgden, terwijl anderen den weg, waarover Hij trok, met het loof der boomen bestrooiden en zelfs hunne

1) Veeltijds wordt dit door de kleine ruimte van het kerkgebouw verhinderd.

kleederen uitgetrokken om er den weg mede te kunnen beleggen. Zulk eene vereering kwam Hem toe als Koning en als gezant van den Allerhoogste. Op dezen dag wordt in de H. Mis de lijdensgeschiedenis van den Heer, naar het verhaal van den *H. Mattheus*, gelezen; Dingsdag daaraanvolgende leest men die naar het verhaal van den *H. Markus*, Woensdags naar het verhaal van den *H. Lukas*, terwijl op Goeden Vrijdag het verhaal van het lijden volgens den *H. Joannes* die voorlezingen besluit.

9.) Op *Woensdag*, *Donderdag* en *Vrijdagavond* worden (ook op sommige plaatsen in onze streken) de zoogenaamde *donkere metten* gezongen. Zij dragen dien naam, omdat zij eertijds te middernacht aanvingen. Op het einde daarvan, en als alle andere lichten zijn uitgedaan, begeeft een kerkelijk bedienaar zich met het laatste brandende licht achter het hooge altaar. De priester en de gemeente vallen dan op de knieën en bidden in den geest van boetvaardigheid en droefheid den *vijftigsten Psalm* (*Miserere*). Als deze gebeden is, spreekt de priester een kort gebed, waarna hij even klopt, zoo ook de gemeente, als eene herinnering aan de aardbeving en andere groote stoornissen in de gansche natuur, bij den dood van *Jesus* voorgevallen. Daarop wordt het verborgen licht weder te voorschijn gebragt; niet alleen om den vertrekkenden den weg te doen kennen, ten einde de kerk te kunnen verlaten, maar ook om op eene treffende wijze den Heiland af te beelden, die door zijnen dood wel voor eenen korten tijd aan de oogen zijner geliefden onttrokken werd, maar voortaan als het licht der wereld in alle eeuwen met zijne Kerk verblijven zal.

De *vijftien* kaarsen, welke bij het zingen van deze kerkelijke dienst opgestoken worden, waarvan men er na het eindigen van elken der *vijftien* psalmen eene uitbluscht en waarvan er slechts eene enkele blijft branden, kunnen ons voorstellen, hoe de leerlingen van *Jesus* hunnen Heer en Meester op zijnen lijdensweg verlaten hebben; en hoe het licht der waarheid, waarvan Hij tot in den dood getuigenis gaf, slechts bij Hem onbeneveld gebleven is. In deze *metten* worden de klaagliederen van den profeet *Jeremias* op eenen roerenden toon gezongen. Elke dier lessen wordt besloten met de woorden: *Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer u tot den Heer uwen God!* Mogt ieder Christen deze woorden, vooral in die dagen des heils, toch wel ter harte nemen!

10.) *Witte Donderdag*. Zoo wordt de Donderdag in de lijdens-

week hier te lande genoemd, welke in andere oorden ook andere namen draagt. Denkelyk, omdat ter gedachtenis van de instelling van het allerheiligste Sacrament op dezen dag de H. Mis in plegtige witte kleeding verrigt wordt. Op heden wordt door de bisschoppen zoowel de H. Olie der doopelingen, als die der zieken, en het H. Chrisma plegtstatig gewijd. Deze wijding geschiedt onder de H. Mis, in de tegenwoordigheid en onder medewerking van twaalf priesters, zeven diakens en zeven onderdiakens, met veelbeteeknende en door de Kerk voorgeschrevene plegtigheden. Na de wijding wordt op bepaalde tijden de H. Olie aan de pastoors rondgedeeld, ten einde daarvan gedurende het jaar gebruik te maken. Men kan hier opmerken, dat de olie de genade Gods beteekent, welke den mensch geestelykerwijze versterkt, even als de olie de kracht heeft om hem naar het ligchaam te versterken. Het Chrisma wordt uit olie en balsem zamengesteld en de balsem wijst door zijnen aangename geur op een Gode behagelyk en den mensch gelukkig makend leven. Daar nu het Chrisma uit olie en balsem bestaat, stelt het ons voor, hoe de Christen met de genade Gods een Gode behagelyk en stichtend leven, dat eenen aangename geur rondom verspreidt, leiden kan en moet. In de bisschoppelyke kerken alzoo wordt op dezen dag de H. Dienst door den Bisschop in persoon verrigt. In de parochiekerken behoort dit door den pastoor te geschieden; terwijl de overige geestelyken alsdan moeten tegenwoordig zijn en de H. Communie uit zijne handen ontvangen. Zoo ook zat Jesus, onze Zaligmaker, des avonds voor zijn bitter lijden, in het midden zijner vrienden en leerlingen, en stelde het H. Sacrament des Altaars, het geheim der geheimen in, droeg het voor de eerste maal aan zijnen Hemelschen Vader op en liet het door de aanwezigen nuttigen.

In de plegtige Mis van dezen dag wordt, tot vreugde en stichting der geloovigen, de *Gloria in Excelsis* aangeheven, en voleindigd onder het gelui der klokken. Doch van dat oogenblik af vangt de treurplegtigheid aan; het orgel zwijgt, de klokken en de altaarschellen verstommen; het teeken tot het begin der godsdienstplegtigheden, zoowel als dat tot knielen enz. wordt met een houten klep gegeven.

Na het einde der Mis wordt het *Allerheiligste*, namelijk de voor den volgenden dag geconsacreerde hostie, naar eene versierde bewaarplaats (welke men verkeerdelijk het H. Graf noemt,

en nog oneindig verkeerder met zwart en zinnebeelden van dood en opstanding uitmonstert) in plegtigen omgang gebragt. Naderhand worden de altaren ontkleed, en er blijft niets daarop, dan het nog altijd bedekte kruisbeeld. Het altaar stelt *Christus* voor. Ook Hij liet zich voor de kruising, die Hij om onze zonden leed, van zijne kleederen berooven.

11.) *De goede of heilige Vrijdag.*

De zwarte kleur, van welke zich de Kerk op dezen dag bedient, getuigt van hare diepe droefheid. Deze stemt ook ons tot treurigheid over den dood van *Jesus*.

Na de preek, welke veeltijds voor de plegtigheid gedaan wordt, treedt de priester met zijne dienaren voor het altaar en werpt zich daar plat ter aarde neder, als om zich met zijnen Heiland in het graf neder te leggen.

Na het zingen of lezen van de lijdensgeschiedenis, wordt er voor alle standen *gebeden*; want *Jesus Christus* is voor allen gestorven. Zelfs de *Joden* worden door de Kerk van haar gebed niet uitgesloten; alleen onthoudt zich de priester van de kniebuiging, als hij voor hen bidt, omdat zij den Zaligmaker met hunne kniebuigen bespot hebben.

Na het eindigen van deze gebeden wordt het *Kruis ontbloot* en, onder toepasselijke gezangen, den geloovigen ter vereering voorgesteld. De *vereering* op dezen dag bestaat in eene driemaal herhaalde kniebuiging, terwijl men daarna de *voeten* van het beeld des gekruisten Heilands godvruchtig kust. Het zal wel niet noodig zijn op te merken, dat niet het *Kruis*, maar *Christus* zelf, die aan het kruis en door het kruis op het levendigst wordt voorgesteld, het voorwerp dezer aanbidding is. Vervolgens wordt het *Allerheiligste* van de bewaarplaats, waar het gisteren was henengevoerd, in plegtigen optogt naar het altaar teruggebragt en aldaar door den priester genuttigd. Hiermede eindigt de godsdienstoefening.

12.) *Paaschzaterdag.* Op dezen dag krijgt alles in de kerk een ander aanzien. Reeds vroegtijdig wordt de kerk weder opgesierd, ook de altaren ontvangen hunne sieraden terug; alom heerscht bezigheid en vrolijk leven; de Christen voelt zich tot geestelijke vreugde gestemd, en ieder is in blijde verwachting van de heilige dingen die komen zullen.

Het eerst geschiedt de wijding van het *vuur* en van de *vijf wierookstukjes*. Deze wijding en de daarbij behoorende gebeden

worden *buiten* de kerk verrigt. Gedurende dien tijd worden alle lichten, zoo er nog mogten zijn, in de kerk uitgedaan; de diaken ¹⁾ ontsteekt aan het nieuw gewijde vuur bij tusschenpoozen eenen *drieling* (drie kaarsen aan elkander verbonden) ter eere der *Allerheiligste Drieëenheid*; onder feestelijk gezang geschiedt deze plegtigheid, en van dit licht worden naderhand de overige lichten in de kerk ontstoken. Een misdienaar is met het dampende wierookvat bij dezen optogt tegenwoordig, de vuurkolen zijn ook van het nieuwe, uit den steen geslagen vuur genomen. Dit nu is het gewijde vuur, of het heilige licht, dat het geheele jaar voor het Allerheiligste brandend wordt gehouden. Deze veelbeduidende plegtigheid kan ons herinneren, hoe *Christus*, het licht der wereld, buiten *Jeruzalem*, door zijnen dood en zijne begravenis, als uitgebluscht werd; maar door zijne heerlijke verrijzenis voor ons als het licht der waarheid en des levens op nieuw en met grooteren luister te voorschijn trad.

Na de wijding des vuurs zingt de diaken in plegtgewaad en in blijde toonen de *paaschvreugde*. Naar de meening van vele kerkelijke schrijvers is de *H. Augustinus* de vervaardiger van dit overheerlijke gezang. In hetzelfde worden de bewoners des hemels, even als alle volkeren der aarde, tot lof en eerbewijzing aan de *Allerheiligste Drieëenheid* uitgenoodigd, welke het in haar eeuwig raadsbesluit bepaalde werk der verlossing thans werkelijk door *Jesus Christus* volbragt, daardoor de zonde van *Adam* verzoend, en ons den hemel weder ontsloten heeft.

Op deze uitnoodiging tot lofbetuiging volgt de eigenlijke wijding van de *paaschkaars*. Deze draagt dien naam, omdat zij *gedurende den ganschen paaschtijd*, dat is, van het paaschfeest tot aan de Hemelvaart des Heeren, *onder de Hoogdienst* ontstoken wordt. Deze paaschkaars, welke zoo wel wat hare versierselen, als wat hare grootte aangaat, boven de overige kaarsen uitmunt, moet ons de *vuurkolom* herinneren, die door Gods beschikking bij den uitogt uit *Egypte* den Joden tot wegwijzer strekte, en eene voorafbeelding van *Jesus Christus* was, die ons uit de slavernij der zonde tot vrijheid van kinderen Gods overgebracht heeft. Zeer schoon verbeeldt zij ons ook onzen Heiland zelve, die na zijne opstanding

---

1) Waar slechts een enkel priester aanwezig is, worden door dezen die dingen verrigt, welke hier den diaken worden toegeschreven. v.

nog veertig dagen onder zijne leerlingen doorbragt en hen aangaande het rijk Gods onderrigte; die door den *H. Paulus een glans van Gods heerlijkheid* genoemd wordt (Hebr. 1: 3), en die, althans na zijne opstanding, in zijnen luister verschenen is.

De *vijf wierookstukjes*, waarvan reeds bij de wijding van het vuur gesproken is, worden in de kaars *ingedrukt*, en beteekenen de vijf heilige wonden, welke de Heiland tot onzen troost in zijn verheerlijkt ligchaam heeft willen behouden.

Na de wijding van de paaschkaars worden de *profeten* gelezen; dezelve zijn stukken uit het Oude Testament, welke bijzonder tot onderrigt van de doopelingen bestemd waren.

Nu heeft de wijding van de *doopront* plaats, en als deze geëindigd is, bedient men het *H. Sacrament des Doopsels*, wanneer er doopelingen voorhanden zijn. In de vroegere tijden des Christendoms werd op dezen dag de doop op eene plegtige wijze aan de nieuwe geloovigen toegediend, welke daartoe in de verloopene vaste voorbereid waren. Daarom ook heeft er daags voor Pinkster eene wijding van het doopwater plaats, vermits ook op dien dag plegtig gedoopt werd. Vervolgens wordt de *Litanie van alle Heiligen* gezongen, om aan te duiden, dat degene, die gelooft en gedoopt is, zich in de gemeenschap en onder de bescherming van Gods Heiligen bevindt.

Ten slotte geschiedt de plegtige Mis, waarin het vreugdegezag *Gloria in excelsis* gehoord wordt; dan luiden ook weder de klokken, dan klinken de blijde orgeltoon en roepen ons toe: de droefheid is voorbij; laat geestelijke blijdschap hare plaats innemen, want de Heer is uit zijn graf opgestaan! Nu weergalmt het opwekkende *Alleluja*, dat nog dikwerf gehoord wordt en dat beteekent: *looft den Heer*, en alzoo eenen lof aan God en eene blijde uitnoodiging tot de menschen gerigt bevat om den Heer te prijzen, terwijl zij zich zelve met zijne verheerlijking geluk wenschen.

13.) *De eerste Zondag na Paschen* heet in de kerkelijke taal *witte Zondag*, omdat degenen, welke Zaturdags voor Paschen gedoopt waren, op dezen dag voor het laatst in de witte kleederen verschenen, die zij bij hunnen doop aangetrokken en gedurende acht dagen gedragen hadden, en welke zij alsdan naar de kerk terug bragten.

III.

Over eenige buitengewone kerkelijke verrigtingen.

De tot hiertoe vermelde heilige verrigtingen kunnen *gewone* genoemd worden, omdat zij *jaarlijks op dezelfde bepaalde dagen* terugkeeren; behalve deze bestaan er nog *buitengewone*, die niet in de volgorde van het kerkelijk jaar begrepen zijn, en nu eens op dezen, dan op eenen anderen tijd plaats hebben, naarmate zij voor de behoefte eener gemeente, of van eenig afzonderlijk lid derzelve gevorderd wordt. Hiertoe behoort in de eerste plaats:

De Kerkwijding.

Als er eene nieuwe kerk gebouwd wordt, is het een eerst vereischte dat zij aan de dienst van God worde toegeheiligd en *gewijd*. Bij deze inwijding komen voornamelijk in aanmerking de volgende punten

1.) Zij wordt door den *Bisschop* en wel met groote plegtigheid verrigt.

2.) De *Bisschop*, zijne medehelpers en de gemeente, voor welke de kerk bestemd is, bereiden zich door boetvaardigheid tot deze plegtigheid voor, alzoo zij den voorafgaanden dag in vasten en gebeden doorbrengen; ook worden de *reliquiën* of overblijfsels der Heiligen, welke in het hoogaltaar zullen geplaatst worden, buiten de kerk onder eene tent, in eene sierlijke kist ten toon gesteld en daarbij gebeden verrigt.

3.) Op den dag der plegtigheid wijdt de bisschop eerst het water, hij gaat met zijne dienaren *driemaal* rondom de kerk, en zegent haar in den naam der *allerheiligste Drieëenheid*. Als hij bij dezen omgang weder voor de kerkdeur komt, klopt hij telkens met zijnen bisschoppelijken staf aan dezelve; en nadat zulks *driemaal* is geschied, teekent hij de deur met het *heilige kruisteeken*, opdat zij nu geopend worde, alle booze geesten de vlugt nemen, en de Koning der Heerlijkheid, die de Heer, de magtige, de sterke in den strijd, de Heer der legerscharen is, daar binnenga. Zoodra de deur ontsloten is, gaat de bisschop met zijne dienaren de kerk binnen en zegt: *vrede zij dezen huize en allen die daarin wonen!*

4.) Thans begeeft zich de bisschop in het *schip* of midden-gedeelte der kerk en smeekt daar den H. Geest, dat Hij zich verwaardigen zal om neder te dalen, dit Godshuis te heiligen en den rijkdom zijner genade daarin te verspreiden. Daarop wordt de *Litanie van alle Heiligen* gebeden, waardoor de Heiligen, maar inzonderheid de *Patroon* of Beschermheilige van het nieuwe kerkgebouw, om bijstand en bescherming worden aangeroepen.

5.) Op den grond is *asch* gestrooid in de gedaante van een kruis; de vier uiteinden daarvan wijzen de *vier hoofdstreken* des hemels aan; de bisschop schrijft met zijnen staf daarin *het Grieksche en het Latijnsche alphabet*.

6.) Dan begeeft hij zich biddend naar het *altaar*; wijdt *water*, *zout*, *asch* en *wijn*, welke dooreen gemengd worden. Als hij nu eerst de kerkdeur van binnen, boven en onder, met het kruis teekend, en daardoor den ingang en uitgang voor allen geheiligd heeft, teekent hij *het midden* en de *vier hoeken des altaars* met *wijwater*, terwijl hij het kruisteeken maakt; daarop rondom hetzelfde gaande, besproeit hij het *zevenmaal* en wijdt het op deze wijze ter eere van *God den Almagtige*, ter eere van de *allerheiligste Maagd Maria*, van *alle Heiligen*, en in den naam, en ter gedachtenis van den *Heilige*, die tot *patroon* of beschermer gekozen is. Naderhand worden ook de *zijmuren aan de binnenzijde der Kerk driemaal*, alsmede de *vloer* met wijwater besproeid, opdat het geheele gebouw geheiligd worde.

7.) Thans worden in plegtigen optogt de *reliquiën* in de Kerk gedragen en in het *altaar* geplaatst, hetwelk daarop gesloten, met *Chrisma* gezalfd en bewierookt wordt.

Tot hiertoe was het aan niemand, behalve aan den bisschop en zijne dienaren vergund de Kerk binnen te treden, maar thans *mogen de geloovigen* te gelijk met de *reliquiën binnenkomen*.

8.) Verder *zalft* de bisschop het *altaar*, in het *midden* en aan de *vier hoeken* en de *voorzijde met H. olie* en *chrisma* in de gedaante van een kruis; ook giet hij van *deze H. olie en chrisma* op het *altaar* uit. Zoo wijdt hij ook de *zijmuren*, waaraan hij de *twalf kruisen*, voor welke kaarsen branden, met *chrisma zalft* en *bewierookt*.

9.) Thans wordt op het *altaar vuur* ontstoken, en waskaarsen en wierook daarop gebrand. Daarop worden de *altaardoeken*, de *heilige vaten en kleederen* gewijd, en de bisschop zelf draagt

voor de eerste maal het II. Misoffer in de nieuwgewijde Kerk op, en voltooit daarmee hare wijding.

De plegtigheid van de wijding eener kerk maakt een zeer fraai geheel uit, en bevat voor den Christen vele gewigtige en zedelijke leeringen. Immers, even als het kerkgebouw, dat tot een Godshuis zal gewijd worden, vooraf van alle smetten gereinigd en gezuiverd wordt, zoo moet ook de christelijke ziel, welke een tempel is van den II. Geest, zuiver van alle zonden en van alle vlekken zijn.

De wijdende bisschop gaat *driemaal* rondom de kerk, om alles goed in oogenschouw te nemen: en vermaant ons door deze handeling, dat wij als Christenen in gedachten, woorden en werken voorzigtig en behoedzaam zullen zijn.

Hij klopt *driemaal* aan de kerkdeur en stelt daardoor voor, hoe de Heer door onderscheidene inspraken aan ons hart klopt, opdat wij Hem hetzelfde tot eene woonplaats zouden inruimen, volgens hetgene in *de Openbaring van den H. Joannes* gezegd wordt: *„Zie, ik sta aan de deur en klop; indien iemand mijne stem hoort en mij de deur opent, tot dien zal ik ingaan en met hem avondmaal houden, en hij met mij (III: 20).”*

Het mengsel van water, zout, asch en wijn leert ons, dat de zonde, welke door het water wordt voorgesteld, in de Kerk Gods wordt weggenomen door de asch der boetvaardigheid, het zout der versterving ¹⁾ en den wijn der liefde.

De vloer wordt kruiswijze met asch bestrooid. Dit is een beeld der vernedering. In vernedering en vermorzeling des harten moeten wij voor 's Heeren aangezicht verschijnen. Zoo schrijft ook de bisschop in die asch het *Grieksche en het Latijnsche Alphabet*, om aan te duiden, dat wij Gods woord met ootmoed hooren en de leer aangaande het kruis van *Jesus* diep in ons hart moeten prenten. Zoo wel de *Grieksche* als de *Latijnsche* taal is de taal der Kerk. Beide talen stonden boven het hoofd van *Jesus* aan het kruis en verdienden daardoor tot de taal van *Jesus* Kerk aangenomen te worden.

Op de zijmuren der kerk worden door den bisschop kruisen gesteld; hierdoor wordt te kennen gegeven, dat de tempel Gods tevens het huis van den gekruisten *Jesus* is. Onze ziel behoort

---

1) Zoude het zout ook hier niet de christelijke wijsheid, waardoor men in de deugd volhardt, zoo als bij den doop, beteekenen? v.

zich onder het kruis het lijden van haren Heiland dikwijls voor te stellen en alle vlijt aan te wenden om bij kruis en lijden het geduld te behouden.

Er worden *kaarsen* ontstoken, om ons te leeren, dat het licht van ons geloof en van onze goede werken *voor de menschen schijnen* moet. De *twalf kaarsen*, die voor de kruisen aan de zijmuren branden, stellen de *twalf Apostelen* voor, die door hunne prediking de Kerk van *Christus* verlicht hebben.

Het wijwater, waarmede bij herhaling de muren van buiten en van binnen, alsmede de vloeren besproeid worden, zinspeelt op de zuiverheid onzes harten van alle zondige neigingen, alsook op de heiligheid der plaats, van welke al wat de vlekkeloosheid der ziel weêrstreeft, verbannen moet zijn. De zalving met *chrisma*, die aan de twalf kruisen te beurt valt, verheft de waarde der wijding; daardoor wordt de kerk een huis van God en van *Christus*, den gezalfde Gods.

Zoo ook wordt het altaar gewijd en met *chrisma* gezalfd; omdat het offer, dat daarop wordt opgedragen, geen ander, dan *Jesus Christus*, de waarachtige gezalfde is.

De *Reliquiën* of overblijfselen der Heiligen worden in het altaar besloten; omdat de uitverkorenen met *Jesus* hunnen Heiland in God zalig en verborgen tot aan den dag der algemeene openbaring leven, terwijl hunne heilige overblijfsels bij ons en op onze altaren rusten. Trouwens: *„de lichamen der Heiligen,”* zegt de H. Schrift, *„zijn in vrede begraven en hunne namen zullen leven in de eeuwen der eeuwen* (Eccli. XLIV: 14).” Zoo ook moeten wij door geloof en liefde met de *Heiligen* in gemeenschap leven en hunnen heiligen wandel op aarde navolgen, opdat wij eenmaal met hen in den hemel de eeuwige kroon moge dragen.

Wijding der voorwerpen tot kerkelijk gebruik.

Hieromtrent is in het algemeen aan te merken, dat alle dergelijke voorwerpen, wanneer ze nieuw zijn, eerst door de zegening van den bisschop of van den priester tot godsdienstig gebruik bestemd, en ieder op zijne eigene wijze, welke nogtans den algemeenen regel der wijdingen volgt, geheiligd worden.

Nog een paar woorden over de wijding der *kerkklokken*. Deze wijding moet door eenen *bisschop*, of door eenen *priester*, die

daartoe in het bijzonder door hem gevolmagtigd is, verrigt worden. De uitdrukking, welke men dikwijls hoort bezigen van *klokkendoop* is geheel onjuist, en zal denkelijk ontstaan zijn uit de overeenkomst, welke er tusschen deze plegtigheid en die van den *Doop* plaats heeft. Overigens wordt eene klok bij hare wijding met wijwater, daartoe bijzonder door den bisschop gezegend, *afgewasschen*; zij wordt *met heilige olie gezalfd*, *reukwerk er onder gebrand*, en haar een *naam* gegeven, bij voorbeeld: van de *H. Moeder Gods*, van den *H. Jozef* enz. Zulks geschiedt, deels om de klokken van elkander te onderscheiden, deels om aan te duiden wien bijzonder ter cere zij gewijd zijn.

Over de christelijke begrafenis.

De Kerk vereert onze in *Christus* gestorvene broeders en zusters door eene plegtige begrafenis.

1.) Als men het ligchaam van eenen overledenen Katholiek ter aarde bestellen zal, wordt het door den priester, zijne bedienaren en de belangstellende leden der gemeente, of aan het sterfhuis afgehaald, of aan het kerkhof ontvangen. De verwanten, geburen en andere genoodigden volgen het lijk, zoowel om den afgestorvene te vereeren, als om voor dezen te bidden.

3.) Het lijk wordt door den priester met *gebeden* en *wijwater* gezegend; de *doodklok* luidt, en de optogt begeeft zich naar het gereed gemaakte graf. *Kruisen* en *vanen van zwarte kleur* worden voorop gedragen. Dit geschiedt om aan te duiden, dat de overledene in *Jesus Christus* geloofd, en zoo men hoopt, door het kruis den vijand zijner zaligheid overwonnen heeft. Het *wit*, waarmede de overigens zwarte vanen zijn afgezet, beteekent, dat uit het lijden blijdschap voortkomt, en dat onze droefheid over de dierbare afgestorvenen door de vaste hoop des eeuwigen levens verzacht moet worden.

3.) Als er bij de lijkstatie brandende lichten gedragen worden, zoo geschiedt dit niet slechts om de plegtigheid te verhoogen, maar ook tot eene herinnering, dat de ziel, schoon van het ligchaam gescheiden, nog voortleeft.

4.) Als men onder gebed of gezang aan het grafgekomen is, wordt het lijk met wijwater *besproeid* en *bewierookt*, en daarop in de gewijde aarde nedergelaten. Dan besproeit de priester de kist nog-

maals met wijwater, onder het uitspreken van deze woorden: *«God verkwikke u met den dauw des hemels! Amen.»*

5.) Het lijk wordt in diervoege in het graf geplaatst, dat de voeten naar het Oosten gekeerd zijn en alzoo het gelaat den opgang der zon schijnt te aanschouwen, waardoor de hoop eener zalige opstanding en de verwachting des Grooten Regters worden aangeduid. Doch het lijk eens priesters ontvangt eene juist tegenovergestelde rigting. Zoo toch stond hij, de gezalfde des Heeren, voorheen aan het altaar als een bemiddelaar tusschen God en de menschen; in dien stand sprak hij tot hen: *de Heer zij met u!* en gaf hij hun zijnen zegen; en nu verwacht hij in denzelfden stand na den dood de komst van zijnen Heer, aan wien hij rekenschap over de hem toevetrouwde kudde zal moeten geven.

6.) De priester teekent de lijkst, zoodra deze in het graf geplaatst is, *driemaal* met het kruis, waarbij hij deze woorden, wier duidelijkheid geenerlei verklaring vereischt, uitspreekt: *«Ik teeken dit ligchaam met het teeken des H. kruises, opdat het in den dag des oordeels verrijze en het eeuwig leven bezitte, door Christus, onzen Heer! Amen.»*

7.) *Driemaal* stort de priester op de kist eenige aarde, terwijl hij zegt: *«Gij hebt hem (haar) uit aarde gevormd, Gij hebt hem (haar) met beenderen en zenuwen aaneen verbonden; doe hem (haar) verrijzen ten jongsten dage!»* Terwijl nu het graf geheel gevuld wordt, is het op sommige plaatsen de gewoonte wederom psalmen en gebeden voor het behoud en de eeuwige rust der ziel op te zeggen.

8.) Na de begrafenis of voor dezelve, volgens het bestaand gebruik, wordt het allerheiligste misoffer voor den overledene aan God opgedragen.

9.) Volgens eene overoude gewoonte wordt er gedurende de godsdienst-oefeningen voor de overledenen, veeltijds eene *doodbaar* of *katafalk* meer of minder rijk met zwart bekleed, en van meer of minder brandende kaarsen omgeven, in het midden der kerk opgericht. Dit gebruik is oorspronkelijk van die tijden, toen men gewoon was de lijken in de kerk te brengen, die gedurende de godsdienst-oefening daar te laten en na het einde daarvan ter aarde te bestellen ¹⁾.

---

1) Ook bij ons is het brengen der lijken in de kerk, schoon wellicht minder aan te raden, nog op vele plaatsen in gebruik. Opletten-

10.) Bij het begraven van een *gedoopt* kind, voor de jaren van onderscheid gestorven, bezigt men, ter aanduiding van deszelfs onschuld, de *witte* kleur; veeltijds zelfs wordt zulk een lijkje, ter aanduiding van den gelukkigen en blijden toestand van de ziel, met *groen en bloemen opgesierd* 1). Als er bij eene dergelijke gelegenheid gebeden en offeranden worden opgedragen, dan geschiedt zulks tot troost der zielen, welke in het vagevuur gezuiverd worden, en volgens de leer en de overlevering der Heilige Katholieke Kerk, uit het gebed der levenden en vooral uit de opdracht van het allerheiligste misoffer, troost en verlossing uit haren beklagenswaardigen toestand kunnen verwerven.

Met de begrafenis-plegtigheden maken wij een einde ook aan dit boekje, onder bijvoeging van den hartelijken wensch, dat de zegen van den Almagtigen God, *den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest* over ons allen afdale en altijd met ons verblijve! Amen.

---

den zullen opgemerkt hebben, dat er wel eenig verschil tusschen de wijzen van begraven op de verschillende plaatsen is waar te nemen. Doch daar in de hoofdzaak alles hetzelfde is, kan geen verstandige zich daaraan stooten.

1) *Rouwdragen* over zulke kinderen in den gelukkigen staat van onschuld gestorven, strijdt tegen den geest der Kerk.

